

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΜΔ'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ - ΤΗΛ. 72.18.308

1/15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1995

ΑΡΙΘ. 12

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Μνήμη τοῦ ὁσίου Μωυσέως τοῦ Αἰθίοπος. — Μητροπ. Πατρῶν Νικοδήμου, Μηνύματα Μεγάλης Ἑβδομάδος. — Μητροπ. Σισανίου καὶ Σιατίστης Ἀντωνίου, Ὁ Κύριος, οἱ Ζηλωταὶ καὶ ἡ ρωμαϊκὴ ἔξουσία. — Ἐπισκ. Ἀχελώου Εὐθυμίου, Τὸ ἄσμα τοῦ ἀνθρώπου. — Ἀρχιμ. Εὐθ. Ε. Ἐλευθεριάδη, Γεθσημανὴ ἢ Ἐφεσος; — Ἀρχιμ. Παντ. Καθρεπτιδῆ, Μοναχοί, οἱ «σιωπῶντες κήρυκες». — Μιχ. Γ. Τρίτου, Προαιρετικὸ τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν; — Οἶκον. Ἀναστασίου Δ. Σαλαπάτα, Οἱ μικτοὶ γάμοι στὴν Ὁμογένεια τῆς Μεγ. Βρετανίας. — π. Ἀντ. Ἀλεβιζόπουλου, Οἱ κυβερνήσεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως προστὰ τὸ πρόβλημα τῶν αἰρέσεων καὶ τῆς παραθρησκείας. — Κων. Μ. Κονταξόπουλου, Οἱ 45 ἄγιοι ποὺ φέρουν τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος. — Γιάννη Δοντά, Ἡ συμμετοχὴ τῆς κτίσεως εἰς τὴν «ἐλευθεριανὴν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». — Νικ. Κ. Βασιλειάδη, Ὁ βωμὸς «τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ» στὴν Ἀθήνα. — Νικ. Κ. Δρατσέλλα, Ἡ ΙΓ' Κατήχησις πρὸς φωτιζομένους. — Ἐπίκαιρα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΤΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀθήνα, Ἰασίου 1 — Τηλέφωνο
72.10.734 • Προϊστάμενος Τυπο-
γραφείου: Σωκράτης Μαυρογόντα-
τος, Ἑπείρου 132 — Πέραμα.

Μνήμη τοῦ ὁσίου Μωϋσέως τοῦ Αἰθίοπος

Τὴν 28η Αὐγούστου ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἑορτάζουν τὴ μνήμη τοῦ ὁσίου Μω(υ)σέως τοῦ Αἰθίοπος ἢ Ληστοῦ. Οἱ Κόπτες τὴν ἑορτάζουν τὴν 1η Ἰουλίου, οἱ Αἰθίοποι τὴν 18η Ἰουνίου.

Ὁ ὄσιος αὐτὸς γεννήθηκε περὶ τὸ 320 καὶ ἦταν στὴν Αἴγυπτο δοῦλος ἐνὸς ἀνωτέρου κρατικοῦ λειτουργοῦ καὶ ἐξεδήλωνε βάνανση καὶ σκληρὴ συμπεριφορὰ. Γι' αὐτὸ ὁ κύριός του τὸν ἐξεδίωξε. Τότε ὁ Μωϋσῆς ἐγίνε ἀρχηγὸς συμμορίας ληστῶν καὶ ἀνέπτυξε ἐγκληματικὴ δραστηριότητα, ἡ ὁποία σταμάτησε αἰφνιδίως ὅταν γνώρισε τὸ ψυχικὸ μεγαλεῖο ἐνὸς χριστιανοῦ, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εἶχεν ὑποφέρει τὰ πάνδεινα ἀπὸ τὴν ἐναντίον του κακοποιὸ δρᾶσι τοῦ Μωϋσέως, τὸν συγχώρησε καὶ τὸν ἀντιμετώπισε μὲ χριστιανικὴ ἀγάπη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ κάλεσε τὸν Μωϋσῆ νὰ ἀνακαινισθῆ κοντὰ στὸν Χριστό. Ὅπως ὁ ληστὴς πάνω στὸν σταυρὸ, ἐτσι καὶ ὁ Μωϋσῆς μετενόησε, ζήτησε τὸ ἔλεος τοῦ Σωτῆρος, ἀνεχώρησε στὴν ἔρημο γιὰ νὰ ζήσει βίο μετανοίας καὶ προσευχῆς, ἐγίνε μοναχὸς καὶ ἱερεὺς. Μάλιστα διακρίθηκε ὡς ἀββάς, διδάσκων πολλοὺς μαθητῆς, ποὺ συγκεντρώθηκαν τριγύρω του. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν πρῶην ληστῆς, παλαιοὶ σύντροφοὶ του στὴν ἐγκληματικὴ δρᾶσι.

Ὁ Μωϋσῆς διακρίθηκε γιὰ τὸ συμβουλευτικὸ του ἔργο καὶ γιὰ τὴν διδασκαλία του καὶ μαζὶ μὲ ἄλλους ἀββάδες (λ.χ. τοὺς Μακάριο, Ἡσαΐα, Ποιμένα, Ἀρσένιο) ἐγίνε συνδημιουργὸς τοῦ φιλολογικοῦ εἶδους τῶν Ἀποφθεγμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνεκτίμητες πηγὲς γιὰ τὴ γνῶσι τῆς ζωῆς καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἀναχωρητῶν καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀσκήσει μεγάλη ἐπίδρασι στὰ Ἀνατολικά καὶ Δυτικὰ μοναστήρια. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Πατριάρχης τοῦ Δυτικοῦ Μοναχισμοῦ ἅγιος Βενέδικτος (ὁ ἐκ Nursia), ὁ ὁποῖος εἶχε ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὸν Μοναχισμό τῆς Ἀνατολῆς, χρησιμοποιοῖ τὰ «Ἀποφθέγματα» αὐτὰ (βλ. αὐτὰ στὸν τόμο 65 τῆς Ἑλληνικῆς Πατρολογίας Migne).

Ὁ ὄσιος Μωϋσῆς ὁ Αἰθίοψ πέθανε περὶ τὸ 395 σὲ ἡλικία 75 ἐτῶν ἀπὸ τὰ κτυπήματα τῶν μαχαιριῶν μιᾶς ὀρδῆς ληστῶν, ποὺ δὲν τοῦ συγχώρησαν ὅτι εἶχε ἐγκαταλείψει τὶς τάξεις τους καὶ ἀνέπτυξε χριστιανικὴ φωτιστικὴ δρᾶσι. Τοῦ ἐπιτέθηκαν στὴ σπηλιὰ του καὶ τὸν ἄφησαν αἰμόφυρτο καὶ μισοπεθαμένο. Παραδίδοντας τὴν ψυχὴ του στὸν Κύριο εἶπε στοὺς μαθητῆς του μὲ ἤρεμο χαμόγελο: «Μάχαιραν ἔδωκα ὡς ληστῆς, μάχαιραν δέχθηκα. Ἐκπληρώθηκε δικαιοσύνη».

Οἱ 70 ἐπιστήθιοι μαθητῆς του διετήρησαν ζωντανὴ τὴ μνήμη του σὺς τάξεις τῶν ἀσκητῶν καὶ διέδωκαν τὰ ἀποφθέγματά του.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Β' ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΣΠΕΡΑΣ
(ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΡΙΤΗΣ)

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν κ. ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ

2. «ΤΗ ΑΦΑΤΩ ΣΟΥ ΚΕΝΩΣΕΙ»

Σταθμὸν σημαντικὸν καὶ ἰδιαίτερος δημοφιλή, μέσα εἰς τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἀποτελεῖ ἡ παροῦσα ἐσπέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία, ἀναμέλλουσα τοὺς ὕμνους Αὐτῆς πρὸς τὸν Νυμφίον Χριστόν, προβάλλει ἐνώπιον ἡμῶν τὸ παράδειγμα τῆς μετανοίας τῆς ἀμαρτωλῆς γυναικός, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ὕψωσεν ἀπὸ τοῦ βορβόρου εἰς τὸ ὑπέροχον ὕψος τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγιότητος. Καὶ εἰς τὴν ὑπέροχον ὕμνολογίαν τῆς Ἐκκλησίας μας ἡ ἅγια ὕμνωδὸς Κασιανὴ συνεισέφερε τὸ δημοφιλὲς καὶ τὸ γνωστὸν τροπάριον τῆς, διὰ τοῦ ὁποίου ψάλλει τὸν ὕμνον τῆς μετανοίας καὶ σωτηρίας τῆς ἀμαρτωλῆς γυναικός. Καὶ εἶναι ἐπίκαιρον, προτοῦ ἢ χορωδία τῶν ἱεροψαλτῶν τονίσῃ τὸ ὑπέροχον μέλος τοῦ ἱεροῦ τούτου τροπαρίου, νὰ ἀκουσθῇ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὸ σχετικὸν διδακτικὸν μήνυμα, τὸ ὁποῖον ἐκ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου προκύπτει καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν στίχων τοῦ τροπαρίου προβάλλει.

Φαντασθῆτε τὴν γυναῖκα ἐκείνην, ὅπως τὴν περιέγραψεν ὁ ἱερὸς Εὐαγγελιστὴς καὶ ὅπως ἐξιστορεῖ τὰ περὶ αὐτῆς ἡ Κασιανή. Φαντασθῆτέ τὴν νὰ προσέρχεται συντετριμμένη, μὲ μετανοίαν βαθεῖαν, καὶ μὲ λυγμούς, πρὸς τὸν Χριστόν. Φαντασθῆτέ τὴν ὅπως παρουσιάζεται ἐνώπιόν Του, μὲ λελυμένην τὴν κόμην αὐτῆς καὶ φέρουσαν ἀνὰ χεῖρας τὸ δοχεῖον μὲ τὸ πολυτίμον μύρον. Ἴδετε αὐτὴν νοερώς πῶς χύνει τὸ μύρον εἰς τοὺς πόδας τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ἀπὸ τὰ μάτια τῆς ἀναβλύζουν δάκρυα καὶ τὰ χεῖλη τῆς προσφέρουν λόγια μετανοίας καὶ συντριβῆς.

Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ κάτι ἐσωτερικώτερον ποὺ πρέπει νὰ προσέξωμεν. Εἶναι ἐκεῖνο περὶ τοῦ ὁποίου ὁ στίχος τοῦ τροπαρίου λέγει: *«κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδίας, ὁ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς τῇ ἀφάτῳ σου κενώσει»*. Εἶναι δηλαδὴ τὰ συμβαίνοντα μέσα εἰς τὴν καρδίαν τῆς γυναικός ἐκείνης κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν τὴν μεγάλην, κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν καὶ καμπὴν τῆς ζωῆς τῆς.

Ὁμολογουμένως, ψυχολογικώτατα ἔρχεται ἡ παρατήρησις αὐτὴ τῆς ὕμνογράφου Κασιανῆς νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴν πτυχὴν τῆς μετανοοῦσης γυναικός, τ. ἐ. νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὸν συγκλονισμὸν τῆς καρδίας τῆς, ποὺ ἐκφράζεται μὲ τὰς λέξεις «κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδίας, ὁ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς τῇ ἀφάτῳ σου κενώσει». Ἀσφαλῶς συγκινεῖ βαθύτατα τὸν ἄνθρωπον τὸ γεγονός ὅτι ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ *«ἐκκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη»* ἐπὶ τῆς γῆς, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ ψαλμωδοῦ (Ψαλμ. 17, 10). Καὶ αὐτὴν τὴν φράσιν τοῦ ψαλμωδοῦ ἀπηχεῖ ἡ φράσις τοῦ τροπαρίου «ὁ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς τῇ ἀφάτῳ σου κενώσει». Πράγματι (ὡς τὸ ἀναλογισθῶμεν), ὁ ὕψιστος Θεὸς κατέβη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τρόπον τινὰ ἔγειραν οἱ οὐρανοὶ διὰ νὰ κατέβῃ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅντως *«ἐκκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη»*. Προσθέτει δὲ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὅτι *«ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος»*. Καὶ αὐτὴν τὴν φράσιν τοῦ ἀποστόλου ἀπηχεῖ ἐν συνεχείᾳ ἡ φράσις τῆς Κασιανῆς «ὁ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς τῇ ἀφάτῳ σου κενώσει». Σημαίνει δὲ ἡ ἀποστολικὴ καὶ ποιητικὴ αὐτὴ φράσις ὅτι ὁ Κύριος, οὕτως εἰπεῖν, ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸν Του προσωρινῶς ἀπὸ τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς θεότητος διὰ νὰ ἔλθῃ ὡς ἄνθρωπος ταπεινὸς ἐπὶ τῆς γῆς ὑπὸ τόσον ταπεινὰς συνθήκας, καὶ νὰ κακοπαθήσῃ καὶ νὰ φθάσῃ μέχρι Σταυροῦ καὶ θανάτου. Καὶ ἡ καρδία τῆς μετανοοῦσης ἀμαρτωλῆς γυναικός εἶναι εὐλογον καὶ φυσικὸν νὰ συγκλονίζεται ἀπὸ τὴν σκέψιν ὅτι ὁ Θεὸς ἤδη πατεῖ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκκλινε τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἤδη περιπατεῖ ἐν τῷ μέσῳ ἀνθρώπων καὶ παρουσιάζεται ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν.

Ἄλλ' εἶναι εὐχῆς ἔργον — εἶναι εὐτύχημα μέγα — ὅτι καὶ σήμερον καὶ πάντοτε εἶναι δυνατόν νὰ αισθανώμεθα καὶ ἡμεῖς τὸν Θεὸν ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν καὶ προσφερόμενον εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τόσον ἀπλᾶς συνθήκας. Ὅταν κατ' αὐτὰς τὰς ἀγίας ἡμέρας σὺ, χριστιανέ μου, καὶ σὺ, χριστιανή μου, θὰ προσέλθῃς εἰς τὴν Τράπεζαν τὴν Ἁ-

γίαν, διὰ τὴν κοινωनीησιν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, θὰ πρέπει νὰ συγκλονίησαι ἀπὸ τὴν συναισθήσιν ὅτι πλησιάζεις τὸν Χριστόν, καὶ νὰ προφέρῃς καὶ σύ, ἐν εὐλαβείᾳ πολλῇ, τὴν φράσιν «κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδίας, ὁ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς τῇ ἀπάτῃ σου κενώσει». Ὅσοι ἔχετε τὴν ὠραιότατην συνήθειαν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν νὰ ἀναγινώσκετε τὰς κατασκευτικὰς εὐχὰς τῆς θείας μεταλήψεως, ἐνθυμείσθε τὰς φράσεις τὰς σχετικὰς αἰ ὁποῖα ἀναφέρουν:

«Ὡς ἐξ ὕψους δι' ἡμᾶς ἐταπεινώσας σεαυτὸν
συμμετρίασον καὶ νῦν τῇ ταπεινώσει μου.
Καὶ ὡς κατεδέξω ἐν σπηλαίῳ καὶ φάτῃ
ἀλόγων ἀνακλιθῆναι,
οὕτω κατάδεξαι καὶ ἐν τῇ φάτῃ τῆς ἀλόγου μου ψυχῆς
καὶ ἐν τῷ ἐσπιλωμένῳ μου σώματι εἰσελθεῖν.

Καὶ ὡς οὐκ ἀπηξίωσας εἰσελθεῖν
καὶ συνδειπνήσαι ἀμαρτωλοῖς
ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ,
οὕτω κατάδεξαι εἰσελθεῖν
καὶ εἰς τὸν οἶκον τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς
τοῦ λεπροῦ καὶ ἀμαρτωλοῦ».

Αὕτη πρὸ πάντων ἡ τελευταία φράσις τῆς εὐχῆς τῆς θείας Μεταλήψεως μᾶς μεταφέρει εἰς αὐτὴν τὴν σκηνὴν ἀκριβῶς, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀναφέρεται καὶ ἡ φράσις τοῦ τροπαρίου τῆς Κασσιανῆς. Μᾶς μεταφέρει εἰς τὸν οἶκον τοῦ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ διὰ τὴν μᾶς ὑπομνήσῃ ὅτι ὁ Κύριος ἐδέχθη ἀφ' ἑνὸς τὴν φιλοξενίαν τοῦ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου καταδέχεται νὰ τὸν πλησιάσῃ ἡ ἀμαρτωλὸς γυναῖκα, διότι θέλει νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς τὴν χάριν Του, τοὺς λόγους Του, τὴν σωτηρίαν Του.

Καὶ ἡμεῖς, ἐὰν εἴμεθα ἀνάξιοι, ἅς μὴ φοβηθῶμεν νὰ τὸν πλησιάσωμεν. Ἄς πάρωμεν θάρρος. Ἄς γνωρίζωμεν ὅτι Ἐκεῖνος θὰ παρίδῃ τὴν ἀναξιότητά μας, θὰ μᾶς δεχθῇ ὅπως ἐδέχθη τοσοῦτος ἀμαρτωλοὺς καὶ ὅπως δὲν ἀπηξίωσε νὰ δεχθῇ τὴν ἀμαρτωλὸν ἐκείνην γυναῖκα. Θὰ δεχθῇ καὶ ἡμᾶς, ἵνα τὸν λάβωμεν ἐντὸς ἡμῶν διὰ τῆς θείας Κοινωνίας, καὶ ὑπάρχει τρόπος νὰ μὴ γίνῃ ἡ ἀμαρτωλότης μας αἴτιον ἀποκλεισμοῦ καὶ ἀποξενώσεως ἀπὸ τὴν χάριν Του. Βεβαίως. Ἐκεῖνος βδελύσσεται τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ ἀγαπᾷ τὸν ἀμαρτωλόν. Εἶναι ξένος καὶ ἄσχετος πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, ἔχει ὁμως σχέσιν πολλὴν καὶ σω-

τήριον μὲ τὸν ἀμαρτωλὸν ἄνθρωπον. Πῶς; ἐφ' ὅσον θὰ μεσολαβήσῃ *μετάνοια*. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀμαρτωλὸς ἐκείνη γυναῖκα τονίζει «κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδίας». Ἡ καρδία τῆς στενάζει ἀπὸ συναισθήσιν καὶ μετάνοιαν. Ἀπὸ τὸν ἐσωτερικόν τῆς κόσμον στεναγμοὶ ἐξέρχονται διὰ τὴν ζήτησιν χάριν καὶ συγγνώμην παρὰ τοῦ Κυρίου. Εἰς τὴν μετάνοιαν δὲ αὐτὴν τὴν ἐκφρασομένην διὰ τῶν στεναγμῶν τῆς καρδίας τῆς, στηρίζει τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ καμφθῇ φιλευσπλαχνῶς καὶ δι' αὐτὴν ὁ πολυεὐσπλαχνος Κύριος, ὁ ἤδη κατ' ἀρχὴν καμφθεὶς καὶ κλίνας οὐρανοὺς διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ ἐρωτᾶται: ἡμεῖς οἱ χριστιανοί, κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας, μὲ πόσους στεναγμοὺς θὰ προσέλθωμεν ἐνώπιον τοῦ θείου Σωτῆρος καὶ Λυτρωτοῦ; Ὡ, ναί. Πολλὰς ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἀμαρτωλῆς γυναικὸς θὰ παρουσιάσωμεν. Καὶ θὰ συγκινηθῶμεν, καὶ δάκρυα θὰ ἀναβλύσουν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς μας κατὰ τὰς συγκινητικὰς τελετὰς τῆς Μ. Ἑβδομάδος. Ἄλλ' ὁ Κύριος θέλει κάτι βαθύτερον. Καὶ μονιμότερον. Βλέπει τί γίνεται μέσα εἰς τὰς καρδίας μας. Κατὰ πόσον ὁ Γολγοθᾶς καὶ ὁ Σταυρὸς Του ὁμολοῦν εἰς τὰς καρδίας μας καὶ δημιουργοῦν κύματα συγκλονιστικά, ὥστε εἰς τὸ τέλος νὰ μείνῃ ὡς κέρδος μόνιμον καὶ ἀναφαίρετον ἡ μετάνοια. Ἐὰν, ἀντικρῶζοντες τὸν Ἐσταυρωμένον καὶ τὸν Ἐπιτάφιον καί, τέλος, τὴν Ἀνάστασιν, ἀφήσωμεν τὴν καρδίαν μας μὲ στεναγμοὺς ἀλλαγίτους νὰ ἐπικοινωνήσῃ πρὸς Αὐτόν, διὰ τὴν ζήτησιν ἔλεος καὶ συγγνώμην, μὲ διάθεσιν καὶ ἀπόφασιν εἰλικρινοῦς μετανοίας καὶ διορθώσεως, ἅς εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ὁ Κύριος «καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην οὐκ ἐξουδενώσει». Ὅ,τι καὶ ἂν μᾶς βαρύνῃ, ἐὰν ὑπάρξῃ μετάνοια, καὶ τὸ ἐναποθέσωμεν ἐνώπιον τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κυρίου, διὰ τὴν ἐξαλείψῃ μὲ τὸ θεῖον αἷμα Του, ἅς εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ δεχθῇ τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν ἐξομολόγησιν μας καὶ θὰ μᾶς ἀξιώσῃ τῆς χάριτός Του.

Καὶ εἴθε Ἐκεῖνος, ὁ Ὅποιος μίαν διαβεβημένην ἀμαρτωλὸν γυναῖκα ἀνέδειξεν ἄσπιλον καὶ ἀκηλίδωτον, διότι τὴν ἀπέπλυνε διὰ τῆς μετανοίας τῆς καὶ διὰ τῆς χάριτός Του, καὶ ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας νὰ ἐξαλείψῃ καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ λευκοὺς καὶ ἀμώμους ἐνώπιόν Του, ἀξιῶν νὰ λαμβάνωμεν τὰς δωρεὰς καὶ τὰ Μυστήριά Του καὶ πᾶσαν δόσιν ἀγαθῆν καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθεν καταβαῖνον ἐκ τοῦ Πατρὸς τῶν Φώτων. Ἀμήν.

Ο ΚΥΡΙΟΣ, ΟΙ ΖΗΛΩΤΑΙ ΚΙ Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Του Σεβ. Μητροπολίτου Σισανίου και Σιατίστης κ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Κατὰ τὴν ἀποψιν τῶν Ρωμαίων ὁ Ἰησοῦς διέπραξε μέγα ἔγκλημα, διότι διὰ τῆς διδασκαλίας Του ἀπέβλεπε εἰς τὴν ἰδρυσιν Βασιλείου ἐντὸς περιοχῆς ὑποτελοῦς εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὡς ἀκριβῶς καὶ οἱ σύγχρονοι Αὐτοῦ Ζηλωταί. Ἡ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καταδίκη τοῦ Ἰησοῦ καθίσταται ἀκατανόητος, ἐὰν ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐθεωρεῖτο πράγματι ὡς ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ἰδρῦσῃ τὸ Βασίλειον τοῦ Θεοῦ. Τῷ ὄντι ὁ Ἰησοῦς πραγματοποιεῖ τὴν περὶ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου Ἰουδαϊκὴν ἀντίληψιν, περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ Προφήτης Δαυιδ (7, 13-15), καὶ οὐχὶ τὴν περὶ πολιτικοῦ Μεσοῦ τοιαύτην.

Τὸ γεγονός δέ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς τὸν εἰς Αὐτὸν παρὰ τῶν Μαθητῶν Του ἀποδιδόμενον τίτλον τοῦ Μεσοῦ ἀποδέχεται, ἔστω καὶ σιωπηρῶς, διαφωτίζει ἔτι μᾶλλον τὴν Μεσοσιανικὴν τοῦ Κυρίου συνείδησιν. Κατὰ τοὺς Συνοπτικοὺς ἱεροὺς εὐαγγελιστάς, ὁ Κύριος ἐν Καισαρείᾳ τοῦ Φιλίππου ἀπηύθυνε τὴν ἐρώτησιν εἰς τοὺς Μαθητὰς Αὐτοῦ: «ὕμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;». Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην τοῦ Κυρίου ἐξ ὀνόματος πάντων τῶν Μαθητῶν ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ: «σὺ εἶ ὁ Χριστός»¹⁹. Ὁ Πέτρος «ὁμολογεῖ αὐτὸν εἶναι τὸν ὑπὸ τῶν Προφητῶν καταγγελλόμενον Χριστόν»²⁰, ἀλλ' ὁ Κύριος εἰς τὴν ὄντως πανηγυρικὴν ταύτην ὁμολογίαν «τοῦ στόματος τῶν Ἀποστόλων πάντων»²¹, οὔτε καταφατικῶς οὔτε ἀποφατικῶς ἀπήντησεν, εἰ μὴ μόνον, παρήγγειλεν εἰς ἔντονον καὶ αὐστηρὸν ὕψος «ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ»²². Συνεχίζων δὲ τὴν διδασκαλίαν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἐπικειμένου Πάθους Του: «Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν...»²³. Ὁ Ἰησοῦς δὲν λέγει ὅτι ὁ Μεσσίας πρέπει νὰ πάθῃ πολλά, ἀλλ' ὁ «Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου»²⁴, διότι δὲν εἶχον εἰσέτι ὠριμάσει τὰ πνεύματα πρὸς γενικὴν καὶ δημοσίαν διακλήρουξιν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Μεσσίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἱερὸς Εὐαγγελιστὴς δὲν ἀπονέμει εἰς τὸν Ἰησοῦν τὸ τίτλον τοῦ Μεσοῦ, ὅστις προσδιώριζε τότε τὸ κοσμικὸν βασιλικὸν ιδεῶδες, διότι καὶ παρεξηγήσεις θὰ προεκάλεῖ καὶ θὰ κατέτασσε τοῦτον μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν Ζηλωτῶν. Ὁ Κύριος διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ τίτλου «Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου», ἐνῶ ἀπ' ἑνὸς μὲν ἐπαρκῶς ἐδήλου διὰ τούτου τὴν θεῖαν ἀποστολήν Του, ἀπ' ἑτέρου δὲ δὲν ἐξέθετεν

ἑαυτὸν προῶρως εἰς κίνδυνον, ἐξ οὗ σοβαρῶς θὰ ἠπειλεῖτο καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου Του. Ὅτε δὲ ὁ Πέτρος, μετὰ τὴν περὶ τοῦ Πάθους Αὐτοῦ πρόρρησιν τοῦ Κυρίου²⁵, προσπαθεῖ ὅπως ἀποτρέψῃ τὸν θεῖον Διδάσκαλον ἵνα ἐννοῇ τὴν κλήσιν Του, ὡς αὕτη προεφητεῦθη ὑπὸ τοῦ Ἡσαίου²⁶, ὁ Ἰησοῦς ἀντιμετωπίζει τὸν πειρασμὸν ἐκεῖνον, ὅστις κατὰ τὴν συνοπτικὴν ἀφήγησιν προσέβαλε σφοδρότατα Αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ²⁷. Ὁ Πέτρος ἐνταῦθα δημιουργεῖ πειρασμὸν εἰς τὸν Κύριον καὶ οὕτω παίζει τὸν ρόλον τοῦ Σατανᾶ. «Ὁ δὲ στραφεὶς εἶπε τῷ Πέτρῳ ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ. σκάνδαλὸν μου εἶ ὅτι σὺ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων»²⁸. Ὁ Κύριος διαπιστοῖ ὅτι ὁ Πέτρος δὲν ὁμιλεῖ ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ πονηρὸν πνεῦμα ὁμιλεῖ δι' αὐτοῦ. Ὁ διάβολος ἀντενεργῶν εἰς τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Κυρίου προσπαθεῖ διὰ παντὸς μέσου, ὅπως ματαιώσῃ τοῦτο, μὴ διστάζων μάλιστα ὅπως χρησιμοποίησῃ ὡς ὄργανον αὐτοῦ καὶ πρόσωπον ἐκ τοῦ στενοτάτου τοῦ Κυρίου κύκλου προερχόμενον. Ὁ Θεοφύλακτος (ΙΑ' καὶ ΙΒ' μ.Χ. αἰῶν) σημειοῖ τὰ ἐξῆς: «Ὁ Κύριος δεικνύων, ὅτι ἐπὶ σωτηρία τὸ αὐτοῦ πάθος γενήσεται, καὶ ὅτι ὁ Σατανᾶς μόνος οὐ θέλει αὐτὸν παθεῖν, ἵνα μὴ σώσῃ τοὺς ἀνθρώπους, Σατανᾶν ὀνομάζει τὸν Πέτρον, ὡς τὰ τοῦ Σατανᾶ φρονούντα καὶ μὴ θέλοντα αὐτὸν παθεῖν, ἀλλ' ἀντικείμενον αὐτῷ. Σατανᾶς γὰρ ἀντικείμενος ἐρμηνεύεται»²⁹. Ὁ Πέτρος «μὴ φρονῶν τὰ τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων»³⁰, ὁμιλεῖ ὡς ἄνθρωπος ἀγνοῶν τὴν βουλήν καὶ τὰ σωτηριῶδη σχέδια τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ὑπ' αὐτῶν ἐπιβαλλόμενον καθήκον. Ὁ πρωτοκορυφαῖος Ἀπόστολος δὲν ἀντελαμβάνετο, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου ἦτο ἀναγκαῖος διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, τὴν καταστροφὴν τοῦ Σατανᾶ καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ἀντελαμβάνετο ὅτι ὁ Ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας μας ἔπρεπε νὰ τελειωθῇ διὰ παθημάτων, ἵνα ἀγάγῃ πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν. Ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Πέτρου εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Ἰησοῦ, ὡς αὕτη διατυπῶνται ἐν τῷ κατὰ Μάρκον Ἱερῷ Εὐαγγελίῳ: «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς (Μεσσίας)», ἐξάγεται ὅτι ὁ ἐν λόγῳ Μαθητὴς εἶχε τῶν αὐτῶν πρὸς τοὺς Ζηλωτὰς περὶ Μεσοῦ ἀντίληψεων. Ὁ Κύριος τὴν περὶ Μεσοῦ ταύτην ἀντίληψιν θεωρῶν ὡς σατανικὴν, ὡς ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν ματαιώσιν τοῦ σωτηριῶδους Αὐτοῦ ἔργου λέγει εἰς τὸν Πέτρον: «Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ»³¹. Ἡ ἐν λόγῳ φράσις τοῦ Κυρίου ὑπενθυμίζει

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 233 τοῦ ὑπ' ἀρ. 11 τεύχους.

τὴν ἀποπομπὴν τοῦ διαβόλου κατὰ τὸν τρίτον ἐν τῇ ἐρήμῳ πειρασμόν, διότι καὶ ὁ Πέτρος ἐνταῦθα ἀνανεοῖ τοὺς πειρασμοὺς ἐκείνους.

Τὴν αὐτὴν κατάστασιν διαπιστοῦμεν καὶ μεταγενεστέρως, ὅτε ὁ Ἰησοῦς συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ὀχλῶν καὶ τῆς σπείρας τῶν Ῥωμαίων ἤχθη ἐνώπιον τοῦ Μεγάλου Συνεδρίου. Ἔλαβε χώραν τότε ἀνεπίσημος προανάκρισις τοῦ Κυρίου ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως. Ἡ προανάκρισις αὕτη ἐνῶ δὲν θὰ ὠδήγει εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐτυμολογίας, ἀπέβλεπε κυρίως εἰς ἐξεύρεσιν στοιχείων βάσει τῶν ὁποίων οἱ ἄρχοντες τοῦ Ἰσραὴλ θὰ ἐθεμελίουν κατηγορίαν ἐνώπιον τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ ἀρχιερεὺς ἐγνώριζε καλῶς, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἐνδιαφέροντο καὶ ἐκιννοῦντο μόνον διὰ παραπτώματα ἀνθρώπων, οἵτινες ἤγειρον μεσσιανικὰς ἀξιώσεις, διότι κατ' αὐτοὺς Μεσσίας ἐσήμαινεν ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ κατὰ τοὺς Ζηλωτάς: ἦτοι μνηστήρ τοῦ θρόνου, ὁ ὁποῖος ἐπαναστατικῶς δικαίωματι θὰ ἠγωνίζετο ὅπως καταλάβῃ τὸν βασιλικὸν θρόνον τῶν Ἰουδαίων, ἐκδιώκων ἐκεῖθεν τοὺς κατακτητάς. Ὁθεν, σκοπίμως ὁ πρόεδρος τοῦ Μεγάλου Συνεδρίου «ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου»³², Καϊάφας³³ ὑποβάλλει εἰς τὸν Ἰησοῦν τὴν ἐρώτησιν: «Σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ;»³⁴. Ὁ ἀρχιερεὺς ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀπορίας καὶ στενοχωρίας, ὑφ' ἣν διετέλει, ἀποπειρᾶται καὶ πάλιν νὰ ἀποσπάσῃ ἐνοχοποιητικὴν ὁμολογίαν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Κυρίου, δυναμένην νὰ διευκολύνῃ τὴν περαιώσιν τῆς ὑποθέσεως. Ὁ Καϊάφας ἀνέμενεν ἀπάντησιν καταφατικὴν παρὰ τοῦ Κυρίου, καίτοι καὶ ἀποφατικὴ τοιαύτη οὐδόπως θὰ ἐματαιῶνε τὰ καταχθόνια σχέδιά του κατὰ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ καταχθόνιος οὗτος ἀρχιερεὺς ἀπέβλεπεν, ὅπως προκαλέσῃ ἀνεπανόρθωτον ζημίαν καὶ φθορὰν εἰς τὴν ὑπόληψιν καὶ τὸ κύρος καθ' ὅλου τοῦ Ἰησοῦ ἐνώπιον τοῦ πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου, τὸ ὁποῖον ἐνεφορεῖτο κατὰ τὸ μᾶλλον ὑπὸ μεσσιανικῶν ἀντιλήψεων τύπου Ζηλωτῶν. Πρὸς δὲ ἀπέβλεπεν ὁ καταχθόνιος ἀρχιερεὺς, ὅπως προκληθῇ σύγχυσις καὶ ἀναστάσις καὶ εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Κυρίου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἐγκυριασθῇ οὗτος καὶ ἀπογυμνωθῇ τῆς συμπαράστασώς των, πρὸς δὲ καὶ ἐπιτευχθῇ καὶ προκληθῇ ἐπίθεσις τούτων ἐναντίον Του.

Ἐν τοῖς Ἱεροῖς Εὐαγγελίοις κατεχωρίσθησαν ἐπανειλημμέναι ἀπόπειραι παγιδεύσεως τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν Αὐτοῦ, δι' ὧν ἐσκοπεῖτο ἡ τελεία ἐξόντωσίς Του. Ἄλλ' ὁ Κύριος οὐδέποτε διεκινδύνευσεν, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ Αὐτοῦ ἀπ' ἐναντίας κατετροποῦντο διὰ τῶν ἀποστομωτικῶν ἀπαντήσεων τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰς πονηρὰς καὶ δολοπλόκους ἐρωτήσεις των, διότι ὁ θεῖος Διδάσκαλος «ἐδίδασκεν

ὡς ἔχων ἐξουσίαν καὶ οὐχ ὡς οἱ Γραμματεῖς»³⁵. Οὕτως εἰς τὴν ἐρώτησιν τὴν ὑποβληθεῖσαν εἰς τὸν Κύριον ὑπὸ τῶν «ἐγκαθέτων»³⁶ ἐκείνων ὑποκριτῶν, περὶ τοῦ ἐπιτρεπτοῦ ἢ μὴ τῆς καταβολῆς εἰς τοὺς Ῥωμαίους κατακτητάς του τοῦ φόρου ὑποτελείας³⁷, ὁ Ἰησοῦς δὲν ἀπαντᾷ οὔτε καταφατικῶς οὔτε ἀποφατικῶς, ὥστε οἱ δόλιοι ἐκεῖνοι ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ φωτὸς κατησχυμένοι ἀποσύρονται³⁸.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ὁ Κύριος εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἀρχιερέως «σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ» ἀπήντησε καταφατικῶς: «ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἐγὼ εἰμι»³⁹. Ἄλλ' ἐὰν συγκρίνωμεν τὸ κείμενον τοῦ Μάρκου πρὸς τὰ παράλληλα τοιαῦτα τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ, ἐνθα περιέχεται ἡ πρὸς τὸν ἀρχιερέα ἀπάντησις τοῦ Κυρίου, ἀνακύπτει τὸ ζήτημα ἐὰν ὁ Μάρκος ὀρθῶς ἐνόησε τὴν ἀντίστοιχον ἀραμαϊκὴν φράσιν. Τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἐγράφη, ὡς καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη παράδοσις μαρτυρεῖ, εἰς τὴν τότε ὁμιλουμένην γλώσσαν, τὴν ἀραμαϊκὴν. Ὁ Ματθαῖος ὀλίγον μεταγενέστερον, χάριν τῶν Ἰουδαίων ἐκείνων, οἵτινες ὠμίλουν τὴν Ἑλληνικὴν, ἐξέδωσε τοῦτο καὶ ἑλληνιστί⁴⁰. Ἡ φράσις τοῦ Μάρκου «ἐγὼ εἰμι» παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἐκ τῆς ἀραμαϊκῆς μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀποδίδεται διὰ τῆς φράσεως «Σὺ εἶπας»⁴¹. Ἐν τῇ ἄκρως λακωνικῇ ταύτῃ ἀποκρίσει τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν ἀρχιερέα ἰδιαζόντως τονίζεται ὑπ' Αὐτοῦ ἡ ἀντωνυμία «Σὺ». Κατὰ τὴν ἐγκυρον γνώμην τῶν Orientalists ἡ ἐκ τῆς ἀραμαϊκῆς μεταγλωττισθεῖσα φράσις «Σὺ εἶπας» μὴ δηλοῦσα σαφῆ κατάφασιν, ἀποτελεῖ μᾶλλον μέσον ὑπεκφυγῆς ἀπεριφράστου, ἀπαντήσεως εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἀρχιερέως, μὴ ἀποκλειομένης καὶ τῆς ἀρνητικῆς σημασίας. Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην τῶν εἰδικῶν ἢ ἐν λόγῳ φράσις σημαίνει: «Σὺ εἶσαι ἐκεῖνος, ὅστις ἄλεγεις τοῦτο καὶ οὐχὶ ἐγώ».

(Συνεχίζεται)

19) Μάρκου 8,29. Πρβλ. Ματθαῖου 16,16. Λουκᾶ 9,20. Βλ. καὶ Oscar Cullmann, Saint Pierre, σελ. 19, Paris, 1952.

20) Θεοφυλάκτου, Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον, MPG., 123,573D.

21) Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν: «Τοῦτο δὲ γινώσκετε...» 4, MPG., 56,275: «Ὁ οὖν Πέτρος ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ, στόμα τῶν ἀποστόλων πάντων, ὁ τῆς οἰκουμένης προστάτης, ὁ θεμέλιος τῆς Ἐκκλησίας». Πρβλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Πέτρον καὶ Ἠλίαν, λόγος 1, MPG., 50,728 καὶ εἰς Ματθαῖον ὁμιλία 54,1, MPG., 58,533.

22) Μάρκου 8,30.

23) Μάρκου 8,31.

24) Ὁ W. Wrede, Das Messiasgeheimnis in den Evangelien, 1901, ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ προσταγὴ τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Μαθητὰς Του, ἵνα σιωπήσωσι καὶ μὴ ἀποκαλῶσι τοῦ-

τον Μεσσίαν, είναι μεταγενεστέρα εφευρέσεις τών Ιερών Ευαγγελιστών. Τήν έσφαλμένην ταύτην γνώμην του Wrede άντέκρουσαν Άλλοι τε και ό έπιφανής διαμαρτυρούμενος Θεολόγος Oscar Cullmann, *The State in the New Testament*, σελ. 26.

25) Ματθαίου 16, 21-28.

26) Ήσαϊου, κεφάλαιον ΝΓ'.

27) Ματθαίου 4, 1-11. Μάρκου 1,12, 13. Λουκά 4, 1-13.

28) Ματθαίου 16,23.

29) Θεοφυλάκτου, Έρμηνεία εις τό κατά Μάρκον Ευαγγέλιον, MPC., 123,576AB.

30) Ματθαίου 16,23. Μάρκου 8,33.

31) Μάρκου 8,33. Βλ. και Oscar Cullmann, *Saint Pierre, disciple, apótre, Martyr*, 1952, σελ. 154 έξ., ένθα λέγονται τά δέοντα περι τής σχέσεως μεταξύ του κειμένου του Μάρκου 8,33 και του παραλλήλου εκείνου του Ματθαίου 16,16 έξ.

32) Ίωάννου 11,49.

33) Ό Καϊάφας διωρίσθη άρχιερεύς υπό του Ρωμαίου ήγεμόνος Βαλερίου Γράτου τό 14 μ.Χ. και έπαύθη υπό του Βιτελίου τό 36 μ.Χ., μετά την άνάκλησιν του Πιλάτου (26-36 μ.Χ.) εις την Ρώμην (Ίωσήπου, Ίουδ. Άρχ. XVIII. 2,2, 4,3). Όπως όλη ή άριστοκρατία του Έθνους, ήτο και ό Καϊάφας Σαδδουκαϊός και έχθρός άπονηδος του Χριστού. Ήτο πρόσωπον μάλλον άσημον και άβουλον. Άνθρωπος ευτελους χαρακτήρος εις ύψηλήν θέσιν. Διετήρησε τό αξίωμα επί τóσον μακρόν, σχετικώς, χρόνον, χάρις εις την έλλειψιν δισταγμού να έξυπηρετή τά συμφέροντα του κατακτητού, πρòς τόν όποϊον ήτο άπολύτως άφωσιωμένος, τυφλόν δε όργανον του πενθερού του Άννα (6-15 μ.Χ.), παρò του όποϊου έλάμβανεν όδηγίας και κατευθύνσεις εις την άσκησιν του αξιώματός του. Ίδου τί γράφει ό Ά. Μωύσης (Έλληνοϊουδαϊκά μελέται, σελ. 10-11, Άθήναι 1958) περι τών άρχόντων τών Ίουδαϊών τής έποχής εκείνης, ιδία δε περι τών δύο τούτων άρχιερέων Άννα και Καϊάφα: «Οί έγκάθεται ούτοι τών ρωμαϊκών Άρχών κατοχής μόνην φροντίδα ειχον να κολακεύουν τούς Ρωμαίους προστάτας των, να διευκολύνουν τό έργον των και να προλαμβάνουν και άποτρέπουν πάσαν εκδήλωσιν όδηγούσαν εις την διατάραξιν τής καθεστηκυίας τάξεως. Συμφώνως πρòς την σημερινήν έκφρασιν τών έννοιών, οι άνθρωποι αυτοί ήσαν ένα είδος «κουσίλογκ» και έν έξων σήμερον, θά ήμπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως «δοσίλογοι». Ό έσμός αυτός τών Έβραϊών δοσιλόγων και συνεργατών τών ρωμαϊκών Άρχών κατοχής του Α' μ.Χ. αϊώνος, άπετέλει τās δήθεν έβραϊκάς Άρχάς τής ύποδούλου Ίουδαίας». Κατά την μαρτυρίαν του Λουκά ό Χριστός εκακοποιήθη εις χείρας τών φρουρών, κατά την μεταγωγήν Του εις την οικίαν του Καϊάφα. Ούτοι έρράπιζον, ένέπειζον και έβλασφήμουν Αυτόν (Λουκάς 22, 63-65). Βλ. Ίωάννου Χ. Άγαπίδη, ένθ' άν., σελ. 63.

34) Μάρκου 14,61. Ματθαίου 26,63. Λουκά 22,67. Ό άρχιερεύς εις τόν τίτλον του Μεσσίου έπισυνάπτει και τόν τίτλον ό Υϊός του Θεού ώσει ήσαν ούτοι συνάνημοι. Δέν ήτο αύτη ή γενική άντίληψις περι Μεσσίου μεταξυ τών Ίουδαϊών. Εις τούς ψαλμούς του Σολομώντος, όπου ίσως τό πρòτον γίνεται ή χρήσις του τίτλου τούτου εις δήλωσιν του μεγάλου έλευθερωτού, ό Μεσσίας είναι ό Υϊός του Δαυϊδ και όχι ό Υϊός του Θεού. Είναι δεύτερός τις Σολομών άνευ τών άμαρτιών του Σολομώντος. Άλλ' εις τό Βιβλίον του Ένωχ (105,2 και 62,14) είναι ό Υϊός του Θεού. Δυνάμεθα λοι-

πόν να συμπεράνωμεν, ότι και ό Καϊάφας, όπως ό Ναθαναήλ (Ίωάννου 1,49) ειχεν αύτην την ιδέαν περι Μεσσίου. Ίσως όμως συνεδύασε τούς δύο τούτους τίτλους πονηρώς και σκοπίμως. Έάν συνελάμβανε τόν Ίησούν όμολογούντα ότι ήτο ό Υϊός του Θεού, θά ήτο πολυ σοβαρώτερον από τό έν άνώμολόγει ότι ήτο απλώς ό Μεσσίας Βλ. Alf. Plummer, *An exegetical commentary on the Gospel according to S. Matthew*, σελ. 283-284, London 1911.

35) Ματθαίου 7,29. Πρβλ. Μάρκου 1,17. Λουκά 4,32. Ίωάννου 7,46. Πράξεων 13,12.

36) Λουκά 20,20.

37) Βλ. E. Stauffer, *Christ and the Caesars*, σελ. 129, 1955. Oscar Cullmann, *The State in the New Testament*, σελ. 34. Αί άρχουσαι τάξεις του Ίσραήλ, ιδία δε οι Ήρωδιανοί, οι όποιοι άπετέλουσαν πολιτικήν μερίδα, φίλα διακειμένοι πρòς τόν Ήρώδη τόν Άντίπαν (4 π.Χ. - 39 μ.Χ.), χρηματίσαντα τετράρχην τής Γαλιλαίας και Περαίας υπό τόν Καϊάφασα. Ή μερίς αύτη άπεδοκίμαζε τόν υπό του Καϊάφασα έπιβληθέντα εις τούς Ίουδαίους φόρον, τόν όποϊον και οι Φαρισαίοι —και ιδία οι Ζηλωται— έθεώρουν παρνόμον και βδελυκτόν, ως άντικείμενον εις τόν Μωσαϊκόν Νόμον (Δευτερονόμον 17,15), έφ' όσον κατεβάλλετο εις άλλόθρησκον και άλλοεθνή. Βλ. Ίωάννου Χ. Άγαπίδη, ένθ' άν., σελ. 29. Παναγιώτου Δ. Ήλιάδη, Ή Δίκη του Χριστού, σελ. 130.

38) Ματθαίου 22, 21-22. Μάρκου 12,17. Λουκά 20, 25-26.

39) Μάρκου 14,62. Ό Καϊάφας έρωτά τόν Ίησούν έν άν είναι ό Υϊός του Θεού και ό Κύριος θελουσίως λύων την σιωπήν Του άπαντά με ευθύτητα και συνέπειαν πρòς τόν Έαυτόν Του και με ειλικρίνειαν και καθαρότητα σκέψεως, ένώ με έν άπλούν και άπερίφραστον όχι θά ήδύνατο να θάψη όριστικώς πάσας τās παρνόμους έλπίδας του Καϊάφα. Ή άπάντησις είναι: «Συ είπας» (Ματθαίου 26,24), ή όποία ως έβραϊσμός σημαίνει: «είναι άκριβώς όπως τό λέγεις». Ό Μάρκος γράφει: «Εγώ ειμι» (Μάρκου 14,62). Και ό Λουκάς αναφέρει: «Υμεις λέγετε ότι εγώ ειμι» (Λουκά 22,67). Όποσδήποτε ή άπάντησις είναι καταφατική και θεωρείται όμολογία από τό δικαστήριον. Πολλοί ύποστηρίζουν ό Ίησούς έδέχθη τόν όρκον. Τό τοιοϋτον όμως δέν ευσταθεί, διότι ό ίδιος με την διδασκαλίαν Του άπαγορεύει τόν όρκον γενικώς: «εγώ δε λέγω υμίν μη όμώσει όλως» (Ματθαίου 5,34) (Βλ. Ίωαν. Άποστολοπούλου, Ή λύσις του προβλήματος του όρκου, σελ. 42). Ό Κύριος δια τής άπαντήσεώς Του ταύτης πρòς τόν πρόεδρον του Δικαστηρίου Καϊάφασα, άπεδέχθη την επαλήθευσιν εις τό Πρόσωπόν Του τής βιβλικής προφητείας «Λύτρωσιν άπέστειλε τή λαψ αυτού» (Ψαλμός 110,9). Βλ. και Παναγιώτου Δ. Ήλιάδη, ένθ' άν., σελ. 121.

40) Βλ. Βασιλείου Ίωαννίδου, Εισαγωγή εις την Καινήν Διαθήκην, σελ. 52, Άθήναι 1960. Άντωνίου Γ. Κόμπου, Εισαγωγή εις τās Άγίας Γραφάς, σελ. 53, Κόρινθος 1959.

41) Ματθαίου 26,64. Ό Κύριος δέν περιορίζεται εις την λακωνικήν άπάντησιν: «Συ είπας», άλλ' όμιλεί και περι τής μελλούσης δόξης Του, ως πνευματικού Βασιλέως, θέτων τό βάρος τής διακηρύξεώς Του εις την φράσιν «ψεσθε τόν υϊόν του άνθρώπου καθήμενον εκ δεξιών τής δυνάμεως και έρχόμενον επί τών νεφελών του ουρανού» (Ματθαίου 26,64) και εμφαίνων ούτω την έκτός τών έγκοσμίον άποστολήν Του, ούσαν τελειως άσχετον πρòς τās επί γής βασιλείας και δυναστείας. Βλ. και Ίωάννου Άγαπίδη, ένθ' άν., σελ. 68.

1. ΤΟ ΑΣΜΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Τού Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Ὁ ἄνθρωπος, ὡς ὄργανο καὶ μέσο ἔκφρασης καὶ ἐπικοινωνίας του μὲ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, χρησιμοποιεῖ ὄχι μόνον τὸν ἀπλὸ λόγον, ἀλλὰ καὶ τὸ μουσικόν, τὶς μελωδικὰς δηλαδὴ ιδιότητες τῶν φωνητικῶν του χορδῶν. Ὁ μουσικὸς λόγος εἶναι ἡ ὑψιστὴ βαθμίδα τοῦ ἀνθρώπινου λόγου: ὑπάρχει ὁ ἐνδιάθετος λόγος (ἡ σκέψη), ὁ πεζὸς λόγος (προφορικὸς καὶ γραπτὸς), ὁ ποιητικὸς λόγος (τὸ ποίημα) καὶ ὁ μουσικὸς λόγος (τὸ τραγούδι). Μὲ τὸ μουσικὸν λόγον, ἀπὸ τὸ ἀπλὸν τραγούδι μέχρι τὴ συμφωνικὴ συναυλία, ὁ ἄνθρωπος ἐκφράζεται μὲ ἓνα ὀλοκληρωτικὸ καὶ πληρωτικὸ τρόπο. Μὲ ἄλλα λόγια, τὸ τραγούδι ἐκφράζει κατὰ τὸν καλύτερον καὶ πληρέστερον τρόπο τὰ προσωπικὰ βιώματα τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς καὶ τὶς ἐμπειρίες του ἀπὸ τὴ σχέση του μὲ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Ὡστόσο, τὸ τραγούδι δὲν εἶναι ὁ συνηθισμένος, ὁ καθημερινὸς λόγος τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ τραγούδι, ὡς παντοτινὸν λόγον, ἔχουν μόνον τὰ πούλια: τὸ κελᾶδημα... Ὁ ἄνθρωπος χρησιμοποιεῖ τὸν ἀπλὸν ἢ ἔντεχνον μελωδικὸν λόγον σὲ ὀρισμένους περιστάσεις καὶ περιπτώσεις. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ὑπάρχουν συγκεκριμένα αἴτια καὶ ὀρισμένες καταστάσεις ποὺ δημιουργοῦν στὸν ἄνθρωπον τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφραστῆ μελωδικά. Τὰ αἴτια ποὺ ὠθοῦν τὸν ἄνθρωπον νὰ τραγουδήσει εἶναι:

α) **Ψυχικὲς καταστάσεις:** Ὁ ἄνθρωπος αισθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιήσει τὶς φωνητικὰς του χορδὰς καὶ νὰ τραγουδήσει, ὅταν ἡ καρδιά του πλημμυρίζεται ἀπὸ αἰσθήματα ἢ ὅταν κάποιες ιδέες συναρπάζουν τὴν σκέψιν του. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ τραγούδι συνδέεται ἄμεσα τόσο μὲ τὸ συναίσθημα (ἐνθουσιασμός) ὅσο καὶ μὲ τὴ νοητικὴ λειτουργία (λογικὴ) τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ἄνθρωποι τραγουδοῦν ὕστερα ἀπὸ μιὰ εὐχάριστη ἐμπειρία (φαγητό, ἐκδρομὴ, ἐπικοινωνία μὲ ἄλλους) ἢ ἀπὸ ἓνα περιστατικὸν (ἀνάγνωσμα, ἀκρόαμα, γεγονός). Τὸ τραγούδι ἐκφράζει τὴ χαρὰ ἢ τὴ λύπην τοῦ ἀνθρώπου, Ὑπάρχουν τραγούδια ἐπιτραπέζια, ἑορταστικά, νεκρώσιμα (πρβλ. μοιρολόγια), τραγούδια συνάντησης ἢ ἀποχωρισμοῦ. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Μαθηταὶ του, τὸ τελευταῖον βράδον, στὸ Μυστικὸν Δεῖπνον καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν ἀποχωρισμόν τους, ἔψαλαν ὕμνον: «Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον» (Μάρκ. ιδ' 26). Τὸ τραγούδι εἶναι μαζὶ καὶ μιὰ ψυχικὴ ἐκτόνωση, ἓνα ἐλάφρωμα τοῦ ἀνθρώπου. Στὸ σημεῖον αὐτὸ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ τραγούδι μοιάζει μὲ τὸ δάκρυ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ τραγούδι εἶναι τὸ δάκρυ τῆς χαρᾶς ἢ τῆς λύπης τοῦ ἀνθρώπου!

β) **Ἱστορικοκοινωνικὲς καταστάσεις** δημιουργοῦν πολλὰς φορὰς τὴν ἀνάγκη στὸν ἄνθρωπον νὰ τραγουδήσει. Πολλὰ τραγούδια τῆς Πατριδος μας ὄφειλον-

ται σὲ ἱστορικὰ γεγονότα, πολεμικὰς περιπέτειες, χαρὰς καὶ λύπης μιᾶς κοινότητος ἢ ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ μας (πρβλ. τὰ δημοτικὰ τραγούδια, τὰ ἐθνικὰ ἐμβατήρια). Ἀλλὰ καὶ κοινωνικὰ περιστατικὰ, ὅπως ὁ γάμος, ἡ ἀποδημία, οἱ ἀνθρώπινες σχέσεις δύνουν πολλὰς φορὰς ἀφορμὴ νὰ γραφοῦν ὑπέροχα τραγούδια (πρβλ. τὰ γαμήλια τραγούδια, τῆς ξενιτιάς κ.ἄ).

γ) **Θρησκευτικὲς ἐμπειρίες:** Εἶναι, ἐξᾶλλου, χαρακτηριστικὸν ὅτι, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸν Θεόν, χρησιμοποιεῖ τὸ μουσικὸν κυρίως λόγον, τὸν ὕμνον. Αὐτὸ φανερῶνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τὴ σχέση του μὲ τὸν Θεὸ θεωρεῖ ὡς ὑψιστὴ ἀπόλαυσιν τῆς ὑπαρξῆς του καὶ γι' αὐτὸ χρησιμοποιεῖ τὸν ὑψιστὸ βαθμὸν τοῦ λόγου, τὸ τραγούδι. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ, τὸ ἄσμα ἀποκτᾶ τὴ σημασίαν τοῦ δώρου ποὺ προσφέρει ὁ ἄνθρωπος στὸν Θεόν.

Αὐτὸ ἄλλωστε ἐξηγεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι, ἀπὸ τὴν πρωτόγονη ἀκόμη ἐποχὴ, τὸ ἄσμα εἶχε θρησκευτικὸν χαρακτήρα καὶ ἐξέφραζε τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν σχέση καὶ ἐπικοινωνίαν του μὲ τὸν Θεόν, καθὼς καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς Αὐτόν. Ὁ πρωτόγονος (μεταπρωϊτικὸς) ἄνθρωπος ἐκφράσθηκε γιὰ πρώτη φορὰ, μὲ τὶς κινήσεις τῶν χειρῶν του καὶ τοὺς μορφασμοὺς τοῦ προσώπου του. Τὴ «γλώσσα» αὐτῆ τῶν κινήσεων χρησιμοποίησε ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ μὲ τὸν Θεόν. Ὁ **χορὸς**, εἰδικότερα, οἱ κινήσεις δηλαδὴ τοῦ σώματος μιᾶς ὁμάδος ἀνθρώπων, εἶχε ἐξαρχῆς θρησκευτικὸν χαρακτήρα καὶ ἐξέφραζε τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς κοινότητος, γιὰ τὴν ἐπικοινωνίαν τῆς μὲ τὸν Θεόν (θρησκευτικὸς χορὸς). Ἀλλὰ καὶ ὅταν ὁ ἱστορικὸς ἄνθρωπος ἄρχισε νὰ μεταχειρίζεται τὸν ἑναρθρον λόγον καὶ, εἰδικότερα, τὸ μουσικὸν λόγον, ὡς μέσον ἔκφρασης καὶ ἐπικοινωνίας, τὰ πρῶτα ἄσματά του εἶχαν θρησκευτικὸν χαρακτήρα.

Τὸ θρησκευτικὸν ἄσμα, ἐξᾶλλου, ἔχει τὰ ἐξῆς ἐπὶ μέρους χαρακτηριστικά:

α) **Τὸ ἐρωτικὸν στοιχεῖον:** Τὸ θρησκευτικὸν τραγούδι ἦταν πάντοτε δομημένον πάνω στὴν προσωπικὴν σχέση ΕΓΩ-ΣΥ. Αὐτὸ φανερῶνει, ὅτι τὸ θρησκευτικὸν ἄσμα εἶναι ἀπήχησις καὶ ἱστορικὴ συνέχεια τοῦ ἐρωτικοῦ ὕμνου ποὺ ἔψαλλε ὁ ἀρχέγονος ἄνθρωπος, κατὰ τὴν προπρωϊτικὴν περίοδον, ὅταν ἦταν συνομιλητῆς καὶ συνδαιτημόνας τοῦ Θεοῦ στὸν τραπέζιν τῆς Τριαδικῆς Θεότητος!

Μαρτυρία γιὰ τὸν ἐρωτικὸν χαρακτήρα τοῦ θρησκευτικοῦ τραγουδιοῦ ἀποτελεῖ τὸ βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης «Ἄσμα Ἀσμάτων». Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι ἓνα ἐρωτικὸν ἄσμα, δομημένον στὴν προσωπικὴν σχέση ΕΓΩ-ΣΥ καὶ ἐκφράζει, μὲ λυρικοὺς τόνους, ἀφενδὸς

την αγάπη του Θεού προς τον άνθρωπο και αφετέρου τὰ συναισθήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ βιώματα πού πλημμυρίζουν τὸν ἄνθρωπο πού ἐρωτεύεται καὶ ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ (θεῖος ἔρωσ).

Ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ἄνθρωπο: «Ἄνοιξόν μοι, ἀδελφή μου, ἢ πλησίον μου, περιστερὰ μου, τελεία μου» (ε' 2).

Ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεό: «Ἐλθέ, ἀδελφιδέ μου, ἐξέλθωμεν εἰς ἀγρόν... εὐροῦσά σε ἔξω φιλήσω σε» (ζ' 12, η' 1 κ.λπ.).

Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ, μποροῦμε νὰ πούμε, ὅτι τὸ κοινὸ, κοσμικὸ ἐρωτικὸ τραγούδι, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ παραφθορὰ τοῦ θρησκευτικοῦ ἐρωτικοῦ ἄσματος. Τὸ εἶδος μάλιστα τοῦ ἐρωτικοῦ τραγουδιοῦ πού ἐπικρατεῖ σὲ κάθε ἐποχὴ εἶναι καὶ μιὰ ἐνδειξη τῆς θρησκευτικότητάς της².

Κατὰ τὴν περίοδο τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπου ἡ ζωὴ ἦταν δομημένη πάνω στὴν πίστη, στὴ σχέση δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό³, τὸ θρησκευτικὸ ἄσμα καλλιεργήθηκε ἰδιαίτερα καὶ ἡ ἀντίστοιχη ποιητικὴ καὶ μουσικὴ δημιουργία κατεῖχε τὰ πρωτεῖα τῆς φιλολογικῆς καὶ μουσικῆς κίνησης⁴. Εἶναι μάλιστα χαρακτηριστικὸ, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἐκφράζεται μέχρι σήμερα μὲ τοὺς θρησκευτικούς ὕμνους τῆς ἐμπνευσμένης ἐκείνης ἐποχῆς!

β) **Τὸ στοιχεῖο τῆς δοξολογίας:** Τὸ θρησκευτικὸ ἄσμα εἶναι κυρίως δοξολογικὸ. Ὁ ἄνθρωπος χρησιμοποιοῖ τὸν μουσικὸ λόγο, γιὰ νὰ δοξολογήσει τὸν Θεό. Σὲ ὅλες τὶς ἐποχές, τὸ θρησκευτικὸ ἄσμα τῶν ἀνθρώπων ἦταν δοξολογικὸ. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ βασιλέως καὶ ποιητοῦ Δαβὶδ. Ὁ Δαβὶδ, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ στὸν ἰδιόγραφο τελευταῖο Ψαλμὸ του, τὸ ποιητικὸ καὶ μουσικὸ χάρισμά του, ἀπὸ τὰ παιδικὰ του ἀκόμη χρόνια, τὸ χρησιμοποιοῦσε κυρίως γιὰ τὴν δοξολογία τοῦ Θεοῦ: «Μικρὸς ἤμην ἐν τοῖς ἀδελφοῖς μου καὶ νεώτερος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου. Ἐποίησαν τὰ πρόβατα τοῦ πατρός μου. Αἱ χεῖρες μου ἐποίησαν ὄργανον καὶ οἱ δάκτυλοί μου ἤρμωσαν ψαλτήριον. Καὶ τίς ἀναγγελεῖ τῷ Κυρίῳ μου (=ποιός εἶναι ἄξιός νὰ ὑμνήσει τὸν Κύριος;). Αὐτὸς Κύριος, αὐτὸς εἰσακούσει (=αὐτὸς ὅμως καταδέχεται καὶ ἀκούει τὰ ἄσματά μου)»!

γ) **Τὸ προσωπικὸ καὶ ἱστορικὸ στοιχεῖο:** Τὸ θρησκευτικὸ τραγούδι δὲν εἶναι θεωρητικὸ καὶ ἀόριστο. Συνδέεται ἄμεσα τόσο μὲ τὴν προσωπικὴ ὅσο καὶ μὲ τὴν ἱστορικὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Τὸ θρησκευτικὸ τραγούδι, εἰδικότερα, ἀναφέρεται σὲ συγκεκριμένες ἐπεμβάσεις τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὴ βοήθεια ἢ σωτηρία ἀτόμων καὶ λαῶν.

Στὴν Ἁγία Γραφή, τὰ ὠραιότερα θρησκευτικὰ ἄσματα ἔχουν προσωπικὸ καὶ ἱστορικὸ χαρακτήρα. Ὑπάρχουν, καταρχήν, ἄσματα πού συνέθεσαν πρόσωπα καὶ πού ἀναφέρονται σὲ σωτήριες ἐπεμβάσεις τοῦ Θεοῦ στὴν προσωπικὴ τους ζωὴ. Στὴν κατηγορία αὐτὴ ἀνήκουν οἱ περισσότεροι ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ (βλ. Ψαλμοὺς 4-7, 12-17 κ.λπ.). Ἀνάμεσα στὰ βιβλικά ἄ-

σματα πού ἀναφέρονται σὲ ἐπεμβάσεις τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία λαῶν, τὰ πού σημαντικὰ εἶναι οἱ Ὁδὲς τοῦ Μωϋσέως (Ἐξοδ. ιε' 1-19, Δευτ. λβ' 1-43), τῶν Τριῶν Παίδων (Δανιήλ γ') καὶ τῆς Θεοτόκου (Λουκ. α' 46-55).

Στὴ χριστιανικὴ Ἀνατολὴ καὶ κατὰ τὴ χιλιετὴ βυζαντινὴ περίοδο, τὰ θρησκευτικὰ ἄσματα χαρακτηρίζε πολὺ ἔντονα τὸ ἱστορικὸ στοιχεῖο. Τὰ πού ἐκλεκτὰ ποιητικὰ καὶ ὕμνολογικὰ δημιουργήματα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἔχουν ἐμπνευσθεῖ ἀπὸ τὶς διάφορες ἱστορικὲς περιπέτειες τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ εἰδικότερα, τῆς Βασιλεύουσας, τῆς Κωνσταντινούπολης! Κορυφαῖο θρησκευτικὸ ἄσμα τοῦ τύπου αὐτοῦ εἶναι, ἀσφαλῶς, ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος καί, ἰδιαίτερα, τὸ Κοντάκιον «Τῆ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια...»!

Στὴ Δύση, τὸ θρησκευτικὸ ἄσμα καλλιεργήθηκε κατὰ τοὺς μέσους καὶ ἰδιαίτερα τοὺς νεώτερους χρόνους, καὶ ἦταν καρπὸς τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ πού ἀναπτύχθηκε τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη. Πρῶτος ὁ J. S. Bach, ὁ πατέρας τῆς θρησκευτικῆς μουσικῆς στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, καὶ ἔπειτα μιὰ σειρά ἐμπνευσμένων μουσουργῶν συνέθεσαν ἀθάνατα ἔργα ὑψηλῆς μουσικῆς ποιότητος. Τὰ ἔργα αὐτὰ, ἀποτελοῦν πολύτιμη πνευματικὴ κληρονομία τοῦ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ χρησιμοποιοῦνται εὐρύτατα τόσο στὴ λατρεία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ὅσο καὶ σὲ διάφορες κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις, στὴν Εὐρώπη καὶ σὲ ὅλον τὸν κόσμον.

1. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἅγιος Μάξιμος, ὁ Θεὸς ἔθεσε ἐξοχίως στὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ τὸν «θεῖο ἔρωτα», δηλαδὴ μιὰ τάση πού ἔκανε τὸν ἄνθρωπο νὰ τείνει πρῶτα πρὸς τὸν Θεό... κατὰ τρόπον «ἐκστατικόν», δηλαδὴ νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, γιὰ νὰ συνατηθεῖ μὲ τὸν «μόνον Ἐραστὸν», τὸν Θεό. Βλ. στὴ μελέτη μας μας, «Ἀνθρώπος, ἄρσεν καὶ θῆλυ», σελ. 82.

2. Στὴν ἐποχὴ μας π.χ. ὅπου ἡ ἀνθρωπότητα διέρχεται μιὰ περίοδο ἀθείας, τὸ κοσμικὸ καί, κυρίως, τὸ ἐρωτικὸ τραγούδι ἔχει ἐκχυδαίσει. Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ φανερῶνει καὶ τὴν τραγικότητα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, καθὼς καὶ τὴ μονομερὴ κατεῦθυνση τῆς ζωῆς του. Ἡ τραγικότητα συνίσταται σὲ ὅτι ὁ ἄνθρωπος πού δὲν σχετίζεται μὲ τὸν Θεὸ καὶ δὲν χαίρεται τὴ σχέση αὐτὴ καὶ δὲν τὴν τραγουδᾷ «φωναῖς αἰσίας», εἶναι ὄντως μιὰ τραγικὴ ὑπαρξὴ, ἀποκομμένη ἀπὸ τὸν Δημιουργό της. Καὶ ἡ μονομέρεια συνίσταται σὲ ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὁ πρῶν ἐραστῆς τοῦ Θεοῦ, ψελλίζει εὐτελεῖς ἐρωτικούς στίχους μόνο γιὰ τὴ σάρκα του...

3. Χαρακτηριστικὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦταν ὅτι τὸ θρησκευτικὸ ἄσμα καί, εἰδικότερα, ὁ ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος, ἐνέπνεε ὅλες τὶς κοινωνικὲς τάξεις καὶ ὅλες τὶς ἡλικίες. Ὅπως εἶναι γνωστὸν, ὕμνους καὶ θρησκευτικὰ ἄσματα συνέθεταν ἀκόμη καὶ οἱ Αὐτοκράτορες, π.χ. Λέων ΣΤ' ὁ Σοφὸς ἔγραψε τὰ 11 Ἐθωνὰ Ἐξαποστειλάρια, ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης ἔγραψε τὸν Μεγάλον Παρακλητικὸν Κανόνα κ.λπ.

4. «Ὡς τέχνη ἢ βυζαντινὴ μουσικὴ ἀποτελεῖ ἔκφανση τοῦ βυζαντινοῦ πνεύματος καὶ πολιτισμοῦ καὶ ὠργανώθηκε ἀπ' τὰ μέσα τοῦ 10ου αἰῶνος ἢ καὶ λίγο νωρίτερα, σὲ πλήρως, αὐτοτελεῖς, ἄρτιο καὶ ὁμοιογενὲς σύστημα σημειογραφίας γιὰ τὴν τελειότερη δυνατὴ ἔκφραση τῆς λατρείας τῆς Ὁρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας». Γρ. Θ. Στάθης, Ἐκκλησιαστικὴ μελοποιία, Ἐφημ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ - ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, 16.4.1995, σελ. 2.

ΓΕΘΣΗΜΑΝΗ Ἡ ΕΦΕΣΟΣ;

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμανδρίτου π. Εὐθυμίου Ἐλ. Ἐλευθεριάδη
Διδάκτορος τῆς Θεολογίας - Ὑμνογράφου τῆς Σιωνίτιδος

Ἀπὸ 154 ἐτῶν, αἱ παπικαὶ καινοτομίαι τοῦ ἰησοῦ-
τικῆς «ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα», καὶ ὁ τουρκικὸς
τουρισμὸς, συνεμάχισαν, ἵνα ἀποσβέννουσαι γραπτὴν
καὶ προφορικὴν, πεζὴν καὶ ἔμμετρον Παράδοσιν τῆς
πρώτης τοῦ Χριστιανισμοῦ χιλιετίας, τυμβωρυχίσουν
καὶ μεταφέρουν τὸν πάνσεπτον Θεομητορικὸν Τάφον
τῆς Παναγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας,
ἀπὸ «Γεθσημανῆ τοῦ χωρίου» τῆς Ἱερουσαλήμ, εἰς τὸ
τρίωρον, ἀπὸ τῆς Ἐφέσου, τῆς Δυτικῆς πρόσθεν Μι-
κρῶς Ἀσίας, ἀπέχον χωρίον «Καπουλὴ Παναγιά».

Προκειμένου νὰ ἀποτολήσουν τὴν ἀτοπον, ὡς
παράλογον, ἀνιστόρητον καὶ πλαστὴν ταύτην καινοτο-
μίαν, ἐπενόησαν νὰ στηριχθοῦν, εἰς τὴν «αὐθεντιάν»
τῶν ὁραμάτων τῆς γερμανικῆς καταγωγῆς, ὀψίμου ὀ-
ραματιστοῦ Anne Catherine Emmerich (1841-1969).

Διαπράττοντες, λοιπόν, οἱ Παπικοὶ βλασφημίαν,
κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», ἐπιτάσσοντος, διὰ στό-
ματος τοῦ Παροϊμαστοῦ: «Μὴ μέταρε ὅρια αἰῶνια,
ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου»¹, ἀντιστρατεύονται: τὴν
Καινὴν Διαθήκην, τὴν τοπικὴν τῆς Ἱεροσολυμίτιδος
Ἐκκλησίας Παράδοσιν, ἀπηχουμένην, εἰς τὴν ἀνὰ τὴν
Οἰκουμένην, Πανορθόδοξον Ὑμνολογίαν, καὶ αὐτὴν
τὴν Ἐπιστήμην τῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Ἱστορίας. Εἶ-
ναι δὲ κραυγαλέα τῆς Ἐπιστήμης ἡ φωνή, ἡ, εἰς ἀνύ-
ποπτον χρόνον καὶ τόπον, διακηρύττουσα, ὅτι: ἡ Θεο-
τόκος Παρθένος Μαρία, ἡ τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πεφιλημένη Μήτηρ, ἔζησεν, ἐ-
κοιμήθη, καὶ ἐνεταφιάσθη, ἐν Ἱερουσαλήμ, ἐν «Γε-
θσημανῆ τῷ χωρίῳ». Τεκμηριοὶ δὲ τὸ ἱστορικὸν τοῦτο
γεγονός, αὐτὴ αὐτὴ ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Βατικανοῦ, τῆς
ὁποίας γνωστὸς Κώδιξ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος σαφῶς,
ρητῶς, κατηγορηματικῶς καὶ διαπρυσίως διασώζει
τὴν παγχριστιανικὴν Παράδοσιν τῶν ἑνδεκα πρώτων
αἰῶνων, ὅτι ἐν Γεθσημανῆ τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐχί,
ὅπουδήποτε ἄλλου, εὐρίσκεται ὁ σεπτὸς Τάφος, ἐν ᾧ
ἐνεταφιάσθη ἡ ἐν Ἱερουσαλήμ κομηθεῖσα Θεομήτωρ
Μαρία.

Ὁ Ἱεροσολύμων Ἰουβενάλιος († 458) εἶναι ἀρ-
χαιότατος μάρτυς τῆς, ἐν Σιών, Κοιμήσεως καὶ τοῦ,
ἐν Γεθσημανῆ, ἐνταφιασμοῦ τῆς Παναγίας Θεοτόκου
Μαρίας².

Πρόκλος ὁ ΚΠόλεως († 446), ἐκφωνήσας Λόγον,
πρὶν ἢ γίνῃ Πατριάρχης, πιθανὸν τὴν 15ην Αὐγούστου
τοῦ 429, δὲν μετακινεῖ τὴν Θεομήτορα, ἐκ τῆς Σιών,
ὅπου ἔζησε μονίμως καὶ ἐκοιμήθη, ἢ, ἐκ τῆς Γεθση-
μανῆ, ὅπου ἐκηδεύθη καὶ ἐτάφη³.

Τὸ δὲ πλέον ἀξιοσημεῖον: Ὁ Πατριάρχης Ἀλε-
ξανδρείας, ἅγιος Κύριλλος (374-444), μὲ τὸν θρίαμ-
βον τῆς Ὁρθοδοξίας, κατὰ τοῦ πολεμίου τῆς Μητρὸς

τοῦ Κυρίου, Νεστοριανισμοῦ, ἐν τῇ Τρίτῃ Οἰκουμενι-
κῇ Συνόδῳ (Ἐφεσος, 431) καὶ ἐν τῷ Ναῷ τῆς Θεοτό-
κου Μαρίας τῆς Ἐφέσου, ὅπου συνεκλήθη ἡ Τρίτη
Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, εἶπε Λόγον Ἐπινίκιον Πανη-
γυρικόν, μὲ ἐπίκεντρον τὸ πρόσωπον τῆς, Μητρὸς τοῦ
Κυρίου, Θεοτόκου Μαρίας, «δι' ἧς Τριάς ἀγιάζεται,
δι' ἧς Σταυρὸς τίμιος ὀνομάζεται, καὶ προσκυνεῖται,
εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην... δι' ἧς τὸ ἐκπεσὸν πλάσμα
ἀναλαμβάνεται..., δι' ἧς Βάπτισμα ἅγιον γίνεται τοῖς
πιστεύουσι..., δι' ἧς νεκροὶ ἐγείρονται»⁴.

Καί, ἐνῶ, κατὰ τὸν ἱ. Δαμασκηνόν⁵, τόσοσιν μεγάλη
σημασία, διὰ τὴν πίστιν τῆς τιμῆς καὶ προσκυνήσεως
τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου ἀποδίδεται, εἰς τὰς ἀποφά-
σεις τῆς Τρίτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (Ἐφεσος 431),
ἐμπνευστῆς καὶ ψυχῆ τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ ἅγιος Κύ-
ριλλος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, οὔτε εἰς τὰ Πρα-
κτικὰ τῆς Συνόδου γίνεται μνεῖα, περὶ Τάφου τῆς
Παναγίας, ἐν Ἐφέσῳ, οὔτε καὶ ἐκφωνῶν τὸν πανηγυ-
ρικὸν τῆς νίκης καὶ ἐπικρατήσεως τῆς τιμῆς καὶ εὐλα-
βείας τοῦ προσώπου τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου, ἐν τῷ
Ναῷ τῆς Θεοτόκου, ἐν Ἐφέσῳ ἀναφέρει τὴν ὑπαρξίν
τοῦ Τάφου Αὐτῆς, ὅπερ ἦτο τόσοσιν φυσικὸν καὶ ἐνι-
σχυτικὸν τῆς τιμῆς καὶ εὐλαβείας πρὸς τὸ πρόσωπον
τῆς Παναγίας. Ἄλλ' οὔτε καὶ ἡ, ἐν Χαλκηδόνι, Τε-
τάρτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (451), ἔκαμεν, ἔστω, ὑ-
παινυγμόν, περὶ μεταναστεύσεως τῆς Παρθένου Μα-
ρίας, ἐξ Ἱεροσολύμων, εἰς τὴν ἐγγὺς Μικρασιατικὴν
Ἐφεσον καὶ Κοιμήσεως καὶ Ἐνταφιασμοῦ Αὐτῆς,
παρὰ τὴν Ἐφεσον, εἰς τρόπον ὥστε, παρ' ἀμφοτέρων
τῶν δύο Οἰκουμενικῶν Συνόδων, Τρίτης καὶ Τετάρ-
της, τῶν ἐπιμόνων καὶ λεπτομερῶς μελετησασῶν τὸ
πρόσωπον καὶ τὴν θέσιν τῆς, Παναγίας Μητρὸς τοῦ
Κυρίου, Θεοτόκου Ἀειπαρθένου Μαρίας, νὰ ἀγνοῆ-
ται ἡ ὄψιμος καὶ καινοφανὴς ἀποψις τῶν Παπικῶν.

Ἀντιθέτως, γενικὴ πεποίθησις καὶ πίστις τῆς ἀρ-
χαίας Ἐκκλησίας, ὀργανούσης, ἐπιμόνων καὶ συνε-
χῶς, ἱερὰς ἀποδημίας, πρὸς προσκύνῃσιν τῶν Ἁγίων
Τόπων τῆς Παλαιστίνης, ἦτο, ὅτι «τόσσην ὁ Τάφος τοῦ
Χριστοῦ, ὅσον καὶ ὁ Τάφος τῆς Παναγίας Θεοτόκου
εὐρίσκονται ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ, τῷ ὀμφαλῷ τῆς Γῆς,
ὡς πληροφοροῦσι καὶ ὁ, μέγιστος, μετὰ τὸν ἅγ. Ἐ-
φραίμ, ἐκκλησιαστικὸς ποιητῆς, Ἰάκωβος, ὁ ἐκ Sarug
(451-523), Ἐπίσκοπος Batnam τῆς Συρίας καὶ Θεόδω-
ρος Ἱεροσολύμων († 529), ὑπογραμμίζοντες τὴν διά-
δοσιν τῆς Ἐορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀρ-
χομένου τοῦ ἔκτου αἰῶνος καὶ ἐν Συρίᾳ⁶.

Ἀπὸ τὸν Νικηφόρον Κάλλιστον (14ος αἰ.), πληρο-
φορούμεθα, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, Μαυρί-
κιος (582-602), διὰ διατάγματος, ἐπέβαλεν ὑποχρεω-

τικόν τὸν ἑορτασμὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, κατὰ τὴν 15ην Αὐγούστου, εἰς ὀλόκληρον τὴν αὐτοκρατορίαν, ἀφοῦ ἀνήγειρεν, ἐπὶ τοῦ Τάφου τῆς Παναγίας, ἐν Γεθσημανῇ τῆς Ἱερουσαλήμ, Ναὸν, γνωστὸν ὡς «Εὐκτήριον τοῦ Μαυρικίου»⁷.

Ὁ Μ. Φώτιος, ἐξ ἄλλου⁸ ἀποδίδει εἰς τὸν, Πατριάρχην Ἱεροσολύμων, ἄγ. Μόδεστον (632-634), Ὁμιλίαν, εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, θεωρουμένην ὡς ἀρχαιότεραν μνείαν τῆς, ἐν Γεθσημανῇ Κηδείας καὶ Μεταστάσεως⁹.

Ζῶσα εἶναι, ἔτι σήμερον, ἡ Παράδοσις, ἐν Ἱερουσαλήμ, ὅτι μετὰ τῶν ἐτῶν 450 - 18 Φεβρουαρίου 453, ἡ αὐτοκράτειρα Πουλχερία, μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ συζύγου αὐτῆς Μαρκιανοῦ, ἀνιδρῦσασα τὸν, ἐν Βλαχέρναις τῆς ΚΠόλεως Ναὸν, πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, ἐξήτησε νὰ ἀνοιγῇ ὁ, ἐν, τῷ χωρίῳ τῆς Ἱερουσαλήμ, Γεθσημανῇ Τάφος τῆς Παναγίας Θεοτόκου, ἵνα ἀναζητήσουσιν ὅσα τῆς Θεομήτορος, καί, κομίσαντες, νὰ καταθέσουν κατὰ τὴν τελετὴν τῶν Ἑγκαινίων, ἐν τῷ νεοτενικῷ Θεομητορικῷ Ναῷ τῶν Βλαχερνῶν. Τότε δ' ὁ Πατριάρχης Ἰουβενάλιος (422-458), ἀπεκάλυψε τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόρητον μυστικόν, τό, ἀπὸ Ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων, εἰς μόνον τόν, διάδοχον αὐτοῦ, Ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων παραδιδόμενον, ὅτι, δηλαδή, δὲν εἶδε διαφθοράν, οὐδ' ἐγένετο σκολήκων βρώμα καὶ δυσωδία τό, ὁμοούσιον πρὸς τὸ Σῶμα τοῦ Ἐνανθρωπήσαντος, ἐξ Αὐτῆς, Μονογενοῦς Υἱοῦ Τῆς, Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἄχραντον Σῶμα τῆς Παναγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀλλ' ἄλλα γέν καὶ δοξασθὲν καὶ ἀφθαρτισθὲν μετέστη ἀκέραιον, ἵνα, ἡνωμένον, μετὰ τῆς παναγίας Αὐτῆς ψυχῆς, καθίσῃ, ἐκ δεξιῶν τοῦ Παμβασιλέως Υἱοῦ Αὐτῆς, κατὰ τὴν Δαβιδικὴν προφητείαν, «Παρέστη ἡ Βασίλισσα ἐξ δεξιῶν σου»¹⁰. Διὸ καὶ μόνον τὴν τιμὴν αὐτῆς Ἐσθῆτα, καὶ μέρος τῆς Ἀγίας Αὐτῆς Ζώνης, καὶ τὸ Μαφόριον Αὐτῆς ἀπέστειλαν καὶ κατέθεσεν ἡ Πουλχερία, εἰς τὸν ἐγκαινισθέντα, ἐν Βλαχέρναις, Ναὸν Αὐτῆς¹¹. Ὡς πραγματικὸν γεγονός, μηδέποτε ἀμφιλεγόμενον, μηδὲ ἀμφισβητούμενον, τὴν, ἐν Σιών Κοίμησιν καὶ τόν, ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Ἱερουσαλήμ, Γεθσημανῇ, Ἐνταφιασμὸν τῆς Παναγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, ὡς ἀποτελοῦν καθολικὴν πίστιν καὶ πεποιθήσιν τοῦ ἀδιαρέτου Χριστιανισμοῦ τῆς Οἰκουμένης, ὕμνησαν, ἐν τῇ ὑμνολογικῇ τῶν ποιήσει, οἱ αὐθεντικοὶ καὶ ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένοι Ἐκκλησιαστικοὶ Ὑμνογράφοι καὶ μάλιστα οἱ ἀντιπροσωπευτικώτεροι τούτων, διὰ μέσου τῶν πρώτων ὀκτῶ αἰῶνων τῆς Ἐκκλησίας: Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς († 560), Ἀνατόλιος (8ος αἰών), Γερμανὸς Α' ΚΠόλεως († 730), Ἀνδρέας ὁ Κρήτης († 740), Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς († 756), Κοσμάς ὁ Ἀγιοπολίτης († 750), Θεόδωρος ὁ Στουδίτης (759-826), Ἰωσήφ ὁ Σι-

κελὸς († 886) καὶ Κασσιανὴ (9ος αἰ.), ὁμοφώνως ἐπιβεβαιοῦντες τὴν κοινὴν πεποίθησιν καὶ πίστιν τῶν ἀπανταχοῦ τῆς Γῆς Χριστιανῶν, ὅτι ἡ Παναγία Μητηρ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ Ἀειπαρθένος Θεοτόκος Μαρία (47-50), ἐν Σιών ἐτελεύτησε τὸν βίον, πρὸ τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου τῶν Ἱεροσολύμων (48-52). Σαφέστατα, Θεόδωρος ὁ Στουδίτης († 826), διασώζει τὴν περὶ τοῦ, ἐν Γεθσημανῇ τῆς Ἱερουσαλήμ, Ἐνταφιασμοῦ τῆς Θεομήτορος: «καὶ ἡ Ἀποστολικὴ Δωδεκάς, ἄλλος ἀλλαχόθεν, ὡς νεφέλαι, τῷ πετρῷ τοῦ Πνεύματος πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς Νεφέλην ἐλασθέντες καὶ καταπαύσαντες, συναθροισθέντες, θαυμαστῶ τῷ τρόπῳ, ἐκ τῶν τῆς Οἰκουμένης περάτων, ἱερούργησαν εὐλαβῶς, εἰς τὴν, ἐν Γεθσημανῇ, κηδείαν καὶ ταφὴν τῆς Θεομήτορος, ὁ μὲν Βαρθολομαῖος, ἐκ Θηβαΐδος, ὁ Μάρκος, ἐξ Ἀλεξανδρείας, ὁ Θωμᾶς, ἐξ Ἰνδιῶν, ὁ Παῦλος, ἐκ Τιβερίας (Ρώμης), ὁ Πέτρος, ἐπίσης, ἐκ Ρώμης, ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ἐξ Ἐφέσου, ἦλθον, εἰς Σιών, καὶ ἐλιπάνευσαν τῆς Θεοτόκου τὸ ζωαρχικώτατον σκῆνος, πρὸς Γεθσημανῇ» (Ἐγκώμ. εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, PG 99, 720-729).

Τὴν καθεστηκυῖαν ταύτην πίστιν καὶ πεποίθησιν τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰῶνων τῆς ἡνωμένης Χριστιανοσύνης ἐπιβεβαίωσι ὑμνογραφικῶς καὶ ὁ Ὑμνογράφος Στέφανος ὁ Σαββαΐτης († 790), ἀνεψιὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Εἰς δὲ τὸν Κώδικα τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, ὅπου περιέχεται κατάλογος τῶν τριάντα Ναῶν, οὓς, ἐν τοῖς Ἀγίοις Τόποις, ἴδρυσεν ἡ ἱσαπόστολος Βασιλομήτωρ Ἐλένη (325-328), τέταρτος, κατὰ σειράν, ὁ Ναὸς τῆς, ἐν Ἱεροσολύμοις, Γεθσημανῇ, ὡς «ἐκκλησία, ἐν Γεθσημανῇ, ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου»¹².

1. Παρομ. 22,28.

2. F. Kattenbusch, Juvenal von Jerusalem, RPTK, γ' ἐκδ. IX, σ. 625-696. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, 1910, σ. 152-174.

3. Ἐγκώμιον εἰς τὴν Παναγιάν Θεοτόκον Μαρίαν, PG 65, 680-757.

4. PG 77, 992.

5. Ἐκδοσ. Ὁρθόδ. Πίστ. 3,12.

6. Ἰωάνν. Φουντούλης, ἐν ΘΗΕ τ. 7, στ. 705-707.

7. Νικηφ. Κάλλιστ. Ἐκκλ. Ἱστορ. ΙΗ', 28, PG 145, 684 ἐξ.

8. Βιβλ. κωδ. 275.

9. Χρυσοστ. Παπαδοπούλου, Ἱστορ. Ἐκκλ. Ἱεροσολ. σ. 245. Μ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ Πίνακες, ΚΠολις, 1890, σ. 188-193.

10. Ψ. 44, 7-11.

11. R. Janin, La geographie ecclesiastique de l'empire byzantin. Les églises et les monastères, Paris, 1953, σ. 44 ἐξ. J. B. Papadopoulos, Les palais et les églises des Blachernes, Athenes, 1928, σ. 22 ἐξ.

12. Νικ. Παπαδοπούλου, Ποῦ ὁ τάφος τῆς Παναγίας; Ἀθῆναι, 1968, σ. 11-19).

Μοναχοί, οί «σιωπῶντες κήρυκες»

Τοῦ ἀρχιμ. κ. Παντ. Καθρεπτίδη, Ἱεροκήρυκος Καθεδρικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν

Ἡ μοναχική «ισάγγελος» πολιτεία ἀπελάμβανε ἀνένκαθεν μεγάλης τιμῆς μέσα στήν Ἐκκλησία καί οἱ μοναχοί ἐθεωροῦντο πάντοτε, ὡς ἡ ἐμπροσθοφυλακή τῶν πνευματικῶν ἀγώνων. Ἀγώνων εἴτε πρὸς τὰ ἔσω, γιὰ πνευματική καλλιέργεια τοῦ ἀνθρώπου καί τὴν κατάκτηση τῆς ἀγιότητας, εἴτε πρὸς τὰ ἔξω, γιὰ τὴν υπεράσπιση καί κραταίωση τῆς πίστεως.

«Ὡ πόσης τιμῆς ὑπεροχὴν ἔχει τὸ ἅγιον καὶ ἱερὸν ὑμῶν σχῆμα!» — γράφει πρὸς Μονάζοντας ὁ ἅγ. Σεραπίων Θμούεως — «ὦ πόσης εὐωδίας πνευματικῆς πνέει! ὦ πηλίκου τοῦ ἐπαγγέλματος ἐψηφίσασθε! λόγος οὐδεὶς ἀνυμῆσαι δύναται! ὦ ἐπάγγελμα οὐρανοῦ ἀπτόμενον! ὦ ἐπάγγελμα Θεῷ συναπτόμενον! ὦ ἐπάγγελμα ἀγγέλους ἐξικονιζόμενον! ὦ ἐπάγγελμα τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ σώζον! ὦ ἐπάγγελμα Θεῷ παρεστηκός! ὦ ἐπάγγελμα Θεῷ τιμώτατον! ὦ ἐπάγγελμα δι' οὗ σώζεται κόσμος!»¹ (= Ὡ πόσο μεγάλη τιμὴ ἔχει τὸ ἅγιο καὶ ἱερὸ σχῆμα σας! πόση εὐωδία πνευματικῆ ἀποπνέει, πόσο μεγάλη ἀσχολία διαλέξατε. Κανένας λόγος δὲν φθάνει νὰ τὴν ὑμῆσει. Ἐπάγγελμα ποῦ ἀγγίζει τὸν οὐρανὸ. Ἐπάγγελμα ποῦ μιμεῖται τοὺς ἀγγέλους. Ἀσχολία, ποῦ διασώζει τὸ «κατ' εἰκόνα». Ἀσχολία, ποῦ στέκεται δίπλα στὸ Θεό. Ἐπάγγελμα τιμημένο ἀπ' τὸ Θεό. Ἀσχολία μὲ τὴν ὁποία σώζεται ὁ κόσμος). Γι' αὐτὸ οἱ μοναχοὶ ἀποδεικνύονται «σοφώτεροι τῶν πολλῶν, οἱ κόσμοι χωρίσαντες ἑαυτοὺς καὶ τῷ Θεῷ τὸν βίον καθιερώσαντες»² (= σοφώτεροι τῶν πολλῶν, γιὰτὶ ἀπομάκρυναν τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀφιέρωσαν στὸ Θεὸ τὴν ζωὴ τους). Ἀλλὰ «οὐ δύνασαι γενέσθαι μοναχός, ἐὰν μὴ γένη ὡς πῦρ φλογιζόμενος ὄλος»³. (= Δὲν μπορείς νὰ γίνεις μοναχός, ἐὰν δὲν εἶσαι πυρακτωμένος ὀλόκληρος σὰν φωτιά). Καὶ ὁ Μ. Βασίλειος τονίζει «ὁ ἀσκητικὸς βίος ἕνα σκοπὸν ἔχει, τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν»⁴.

Θεμελιώδους σημασίας γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῆς μοναχικῆς ζωῆς εἶναι οἱ τρεῖς βασικὲς μοναχικὲς ἀρετές: Παρθενία, ἀκτημοσύνη καὶ ὑπακοή. Γι' αὐτὲς θὰ κάνουμε μερικὲς σκέψεις στὴ συνέχεια, ὀδηγημένοι ἀπὸ τὴν πατερικὴ ἐμπειρία καὶ σοφία.

Παρθενία

«Μεγάλη τίς ἐστὶν ὑπερφυῶς καὶ θαυμαστὴ καὶ ἔνδοξος ἡ παρθενία... τοῦτο τὸ ἄριστον καὶ κάλλιστον ἐπιτήδευμα μόνον τυγχάνει» τονίζει ὁ ἅγ. Μεθόδιος Ὀλύμπου. (= Ἡ παρθενία εἶναι κάτι μεγάλο, ὑπερφυσικὸ καὶ θαυμαστὸ καὶ ἔνδοξο. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀριστη καὶ ὠραιότερη ἐνασχόληση). Ἡ μοναχικὴ παρθε-

νία δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴν μονιχαϊκὴ περιφρόνηση τοῦ σώματος. «Ἡμεῖς οὐκ ἐδιδάχθημεν σωματοκτόνοι ἀλλὰ παθοκτόνοι»⁶ τονίζει ὁ Ἀββᾶς Ποιμῆν (ἡμεῖς δὲν διδαχθήκαμε νὰ πολεμάμε τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὰ πάθη).

Κίνητρό της ἔχει ἡ παρθενία τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἀφοσίωση - ἀφιέρωση τοῦ ἀνθρώπου στὸ Θεό. Αὐτὸς εἶναι ὁ μέγας του ἔρωτας. Μέσα στὸ καμίνι αὐτῆς τῆς ἀγάπης δὲν ὑπάρχει «πῦρ φιλοῦλον». Ἐτσι κατὰ κάποιον τρόπο ἡ ζωὴ τῆς μοναχικῆς ἀφιέρωσης ἐνώνει τὸν προοπτικὸ ἀνθρώπο μὲ τὸν μετα-αναστασικὸ ἀνθρώπο — τὸν ἀνθρώπο μετὰ τὴν ἀνάσταση — ὅταν «ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ» θὰ ἀπολαμβάνουν οἱ πιστοὶ τὸ πρόσωπον τοῦ «ἡγαπημένου».

Βέβαια τὸ νὰ βρῖσκεσαι ἀκόμη στὴ γῆ καὶ νὰ ἐπιδιώκεις νὰ ζεῖς ὡς «ἐπίγειος ἄγγελος» δὲν εἶναι ἀπλῶς δύσκολο, ἀλλὰ ἐνέχει καὶ πολλοὺς κινδύνους. «Εἴ τις δύναται ἐν ἀγνείᾳ μένειν, εἰς τιμὴν τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου ἐν ἀκαυχησίᾳ μενέτω· ἐὰν καυχῆσθαι ἀπώλετο· καὶ ἐὰν γνωσθῆ πλέον τοῦ ἐπισκόπου, ἔφθαρται»⁷. (= Ἐὰν κάποιος μπορεῖ νὰ ζεῖ μὲ ἀγνότητα, τιμώντας τὴν σάρκα, ποῦ προσέλαβε μὲ τὴν ἐνανθρωπήσῃ Του ὁ Κύριος, ἂς ζεῖ ἔτσι, ἀλλὰ χωρὶς νὰ καυχᾶται. Ἄν καυχῆθῃ, χάθηκε. Καὶ ἂν αὐτὸ γνωσθῆ πρὸς τὸν ἐπίσκοπο, ἔχασε τὴν ἀξία του), τονίζει ὁ ἅγ. Ἰγνάτιος ὁ θεοφόρος, ἀπειθυνόμενος πρὸς τοὺς πιστοὺς γενικῶς. Αὐτοὺς τοὺς κινδύνους τοὺς πολεμοῦν οἱ μοναχοὶ μὲ τὴν αὐτομεμφία καὶ τὴν «ὑποποιὸν» ταπεινώση. Γι' αὐτὸ γράφει καὶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος στὸ περὶ παρθενίας ἔργο του· «οὐ μὴ θαρρήσεις ἐπὶ τῇ σωφροσύνῃ σου, ἵνα μὴ πέσης· ἀλλὰ φοβοῦ· ἐφ' ὅσον γὰρ φοβῆ, οὐδέποτε πίπτεις»⁸. (= Μὴ ἀποθρασυνθεῖς γιὰ τὴν σωφροσύνῃ σου, γιὰ νὰ μὴ πέσεις, ἀλλὰ νὰ φοβάσαι. Ὅσο φοβάσαι, δὲν πρόκειται νὰ πέσεις). Αὐτὸς ὁ φόβος πηγάζει ἀπὸ τὴν ρεαλιστικὴ ἀντιμετώπιση τῆς «πεπτωκυίας» ἀνθρωπίνης φύσεως, χωρὶς ὠραιοποιήσεις καὶ ἐξιδανικεύσεις. Αὐτὴν τὴν βλέπουν οἱ μοναχοὶ. Καὶ βλέπουν ἀκόμη χωρὶς αὐταπάτες καὶ τὴν δική τους, προσωπικὴ κατάσταση, ὥστε νὰ ἀποφεύγουν τὴν παγίδα τῶν ἀπωθήσεων καὶ τῶν ἀρρωστημένων ψυχικῶν καταστάσεων καὶ ψυχολογικῶν συμπλεγμάτων.

Στὸν ἀγώνα τους ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Ἰησοῦ σκεπτόμενοι ὅτι «βαρὺ ἐστὶν ἄσκησις καὶ δυσβάστακτον ἐγκράτεια, ἀλλ' οὐδὲν γλυκύτερον τοῦ ἐπουρανοῦ νυμφίου»⁹. (= Εἶναι βαρὺ ἡ ἄσκησις καὶ δυσβάστακτο ἡ ἐγκράτεια, ἀλλὰ τίποτα δὲν εἶναι πρὸ γλυκῦ ἀπὸ τὸν ἐπουράνιο νυμφίον). Πάνω σ' αὐτὸ τὸ

υφάδι τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Χριστὸ κινεῖται τὸ στημό-
νι τῆς παρθενίας καὶ ὑφαίνει τὸ θαῦμα τῆς μοναχικῆς
ζωῆς.

Βεβαίως ὑπάρχει καὶ ἡ τεχνικὴ τοῦ ἀγῶνος, τὴν
ὁποία τονίζει ὁ ἅγ. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὅταν συμ-
βουλευεῖ τοὺς μοναχοὺς: «Παρθενευέτω καὶ ἡ διά-
νοια· μὴ ρεμβέτω, μὴ πλανάσθω, μὴ τύπους ἐν αὐτῇ
φερέτω πονηρῶν πραγμάτων· μὴ εἰδωλοποιεῖτω τῇ
ψυχῇ τὰ μισούμενα»¹⁰. (= Νὰ παρθενεύει καὶ ὁ νοῦς.
Νὰ μὴ ρεμβάζει καὶ ὀνειροπολεῖ, νὰ μὴ πλανιέται, νὰ
μὴ ἀφήνει μέσα του εἰκόνες πονηρῶν πραγμάτων, νὰ
μὴ δημιουργεῖ μέσα στὴν ψυχὴ τὰ εἰδωλα τῶν μισου-
μένων κακῶν καὶ παθῶν).

Ἡ καθαρότητα, λοιπόν, ἡ παρθενία καὶ ἐγκράτεια
εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ γιὰ τὸν μοναχό. Κατωρ-
θοῦται, βέβαια, μὲ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν συνερ-
γία τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ ἐλκύει τὴν χάρη
τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Ἁγ. Πνεῦμα κατὰ ἓνα ὄχι φαῦλο,
ἀλλὰ ἅγιο κύκλο, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἅγιος Ἐφραίμ ὁ
Σύρος: «Ὡσπερ θυμίαμα εὐφραίνει αἴσθησιν, οὕτω
καὶ ἐπὶ τῇ ἀγνεΐᾳ εὐφραίνεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον
καὶ κατοικεῖ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ»¹¹ (= ὅπως τὸ θυμίαμα
εὐφραίνει τὴν αἴσθησιν τῆς ὀσφρήσεως, ἔτσι εὐφραί-
νεται τὸ ἅγιο Πνεῦμα μὲ τὴν ἀγνότητα καὶ κατοικεῖ
στὸν ἄνθρωπο, ποὺ τὴν ἔχει). Γι' αὐτὸ συμβουλευεῖ
καὶ ὁ ἅγ. Γρηγόριος ὁ Παλαμάς τὸν μοναχό: «Παρ-
θενίαν ἀσκησον, ἵνα δυνηθῆς ὅλος γενέσθαι τοῦ
Θεοῦ καὶ δι' ἀγάπης τελείας αὐτῷ προσκολληθῆ-
ναι»¹². (= Ἀσκήσε τὴν παρθενία, γιὰ νὰ μπορέσεις
ν' ἀνήκεις ὀλόκληρος στὸ Θεὸ καὶ μὲ τὴν τέλεια ἀγά-
πη νὰ προσκολληθεῖς μὲ Αὐτόν, χωρὶς τίποτα νὰ πα-
ρεμβάλλεται). Ἔτσι τονίζει ὁ ἅγ. πατὴρ καὶ τὸν σκο-
πὸ τῆς μοναχικῆς ζωῆς καὶ παρθενίας — «ἵνα δυνηθῆς
ὅλος γενέσθαι τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτῷ προσκολληθῆναι» —
καὶ τὸν τρόπο, τὴν μέθοδο ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ —
«δι' ἀγάπης τελείας».

Ἄκτημοσύνη

«Μὴ κτήσησθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον»¹³ παρήγγει-
λε ὁ Κύριος στοὺς μαθητὰς του. Καὶ ἡ ἐντολὴ Του
αὐτὴ ἰσχύει, βεβαίως, κατ' ἐξοχὴν γιὰ τοὺς μοναχοὺς.
«Οὐδὲν δὲ ἀργύριον ἔχουσι μὴ τί γε χρυσίον καὶ τι-
νες αὐτῶν ἐτελεύτηται μὴ εἰδότες ποτὲ τοιαῦτα»¹⁴. (=
Καὶ δὲν ἔχουν χρήματα, νομίσματα ἀσημένια, ἢ χρυ-
σὰ καὶ μερικοὶ πέθαναν χωρὶς ποτὲ νὰ τὰ γνωρίζουν), ἀναφέρεται γιὰ τοὺς μοναχοὺς τῶν κοινοβίων
τοῦ Ἄββα Παχωμίου.

Γιατὶ τάχα ἡ ἀκτημοσύνη νὰ θεωρεῖται καὶ αὐτὴ
βασικὴ καὶ θεμελιώδης γιὰ τοὺς μοναχοὺς; Ἡ ἀπάν-
τηση εἶναι ἀπλή: Διότι ἡ προσκόλλησις στὸ χρέμα καὶ
στὰ ὑλικά ἀγαθὰ γενικῶς ἀποδεικνύει ἔλλειψη ἀγά-
πης καὶ ἐμπιστοσύνης στὸ Θεό. Γιὰ τὸν μοναχὸ ἡ

σχυεῖ τὸ ψαλμικὸν «ἐπίρριπον ἐπὶ Κύριον τὴν μέρι-
μάν σου καὶ αὐτὸς σὲ διαθρέψει»¹⁵. (= Ἐμπιστεύ-
σου στὸν Κύριον τὴν φροντίδα σου καὶ αὐτὸς θὰ σὲ
θρέψει). Εἶναι, λοιπόν, ἓνα εἶδος προδοσίας τοῦ
Θεοῦ, ὅταν ὁ μοναχὸς ἀντὶ Χριστοῦ ἐπιδιώκει χρυ-
σόν. Συνδυασμὸς δὲ τῶν δύο εἶναι ἀδύνατος. Τὸ εἶπε
ὁ Κύριος· «οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεῦειν καὶ μαμω-
νᾷ»¹⁶.

Ὁ ἀληθινὸς μοναχὸς ὑπερακοντίζει, πολλὰ φο-
ρές, καὶ αὐτὴν τὴν προτροπὴ τοῦ Ἁγ. Παύλου· «ἔ-
χοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα τούτοις ἀρκεσθη-
σόμεθα»¹⁷ καὶ ἐλαττώνει καὶ αὐτὴν τὴ «διαδρομὴ» καὶ
τὰ «σκεπάσματα» στὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα καὶ ἀπα-
ραίτητα. Μήνυμα — εἰρησθῶ ἐν παρόδῳ — πολὺ κρι-
σιμο καὶ ἐπίκαιρο γιὰ τὴν ὑπερκαταναλωτικὴ ἐποχὴ
μας. Ἀποδεικνύεται ἔτσι ὁ μοναχὸς ὄχι μόνο αὐτάρ-
κης καὶ ὀλιγαρκῆς, ἀλλὰ καὶ πλούσιος μέσα στὴ φτώ-
χεια του. Ἄλλωστε καὶ ὁ ἅγ. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος
χαρακτηρίζει τὴν μοναχικὴ ζωὴ ὅτι εἶναι «ὁ ἐν πενίᾳ
πλοῦτος»¹⁸ (ὁ πλοῦτος μέσα στὴ φτώχεια). Πιστεύον-
τας ὁ μοναχὸς ὅτι εἶναι «ὁ ἐν πενίᾳ πλούσιος», βίω-
νει τὸ «ἀμέριμον» καὶ «τελείας ψυχῆς ἐστὶ τὸ ἀμέρι-
μον, ἀσεβοῦς δὲ τὸ ταῖς φροντίσι κατατρίβεσθαι»¹⁹.
(= Τὸ νὰ μὴ κατατρώγεται κανεὶς ἀπὸ τὴν φροντίδα
καὶ τὴν μέριμνα εἶναι δείγμα τελείας ψυχῆς, ἐνῶ τῆς
ἀσεβοῦς τὸ νὰ κατατρίβεται σὺς ἐννοίες). Τὸ «ἀμέρι-
μον», ἀπαραίτητο γιὰ τὸν μοναχό, μόνο ἢ ἀκτημοσύ-
νη ἐξασφαλίζει κατὰ παράδοξο τρόπο. Γιατὶ οἱ ἄν-
θρωποι νομίζουν ὅτι μὲ τὰ κτήματα θὰ ἐξασφαλίσουν
«τὸ ἀμέριμον», τὴ σιγουριά, καὶ ἐπιτυχάνουν «τὸ
ταῖς φροντίσι κατατρίβεσθαι».

Πόσο ὠραία τονίζει ὁ ὄσιος Νεῖλος ὁ Ἀσκητῆς·
«ὡσπερ οἱ εἰσπορευόμενοι ἐπὶ τὸ λουτρόν, γυμνοῦν-
ται παντὸς περιβλήματος, οὕτω δεῖ καὶ τοὺς ἐν τῇ
ἀσκητικῇ προσερχομένους ζωῇ, πάσης ὕλης βιωτικῆς
γυμνωθέντας, ἐντὸς γενέσθαι τοῦ κατὰ σοφίαν θείου
πολιτεύματος»²⁰. (= Ὅπως αὐτοί, ποὺ μπαίνουν στὸ
λουτρό, γυμνώνονται ἀπὸ κάθε ἐνδυμα, ἔτσι πρέπει
καὶ αὐτοί, ποὺ προσέρχονται στὴν ἀσκητικὴ ζωὴ, ἀ-
φοῦ γυμνωθῶν ἀπὸ κάθε φροντίδα καὶ βάρους ὑλικὸ
νὰ μπουν στὸν κατὰ τὴν σοφίαν θεικὸν τρόπο ζωῆς).
Αὐτὸ τὸ «κατὰ σοφίαν θεῖον πολιτεύμα» διδάσκει
τοὺς μοναχοὺς νὰ ζοῦν κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον «ὡς
χρῶμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ μὴ παραχρῶμενοι. Τῆς
γὰρ χρήσεως τὸ μέτρον ἢ ἀπαραίτητος ἀνάγκη τῆς
χρείας· ἢ δὲ ὑπὲρ τὴν χρείαν ἢ πλεονεξίας ἢ φιληδο-
νίας ἢ κενοδοξίας ἔχει τὴν νόσον»²¹. (= Νὰ ζοῦν
χρησιμοποιώντας σωστὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ
ὄχι νὰ τὰ καταχρῶνται. Καὶ σωστὴ χρῆσις σημαίνει
τὴν ἱκανοποίησι τῆς ἀπαραίτητης ἀνάγκης. Ἐνῶ ἡ
λανθασμένη χρῆσις δείχνει τὴν ἀρρώστια ἢ τῆς πλεον-
εξίας ἢ τῆς φιληδονίας ἢ τῆς κενοδοξίας). Μοναχός,

που αποκτά κτήματα και χρήματα, εύκολα μπορεί να όλισθήσει στην κενοδοξία ή την φιληδονία. Ἄλλα και ἂν μόνο όδηγηθεῖ στην πλεονεξία, ή πώση είναι βαρύτερη, γιατί την πλεονεξία χαρακτηρίζει ό Ἄπ. Παῦλος «είδωλολατρεία». Και αυτός είναι ένας ἀκόμη λόγος τής βαρύτητας, που ἔχει ή ἀρετή τής ἀκτημοσύνης για τόν μοναχό.

Πρέπει ή καρδιά του μοναχού να είναι ἐλεύθερη για τόν Θεό, όχι δεσμομένη στα ὕλικά ἀγαθά, που εύκολα μπορούν να ὑποδουλώσουν τόν ἄνθρωπο, γιατί «μοναχός φιλόϋλος, ἔοικεν ἱέρακι ἐκπετασθέντι, ἔχοντι λώρους εἰς τοὺς πόδας, και ὅπου δ' ἂν καθίσῃ, ἐμπλακῆσεται· ό δὲ ἄϋλος ὡσπερ εὐστολος ὁδοιπόρος»²². (= Μοναχός, που ἀγαπᾷ τὰ ὕλικά ἀγαθά, μοιάζει με τὸ γεράκι, που πετάει, ἔχοντας τὰ πόδια δεμένα με λουριά και ὅπου κι ἂν καθίσει θὰ μπλεχθεῖ. Ἐνώ αυτός που δὲν δένεται με τὰ ὕλικά μοιάζει με τόν ἐλαφροντυμένο ὁδοιπόρο). Ὁ μοναχός δὲν μπορεί ποτὲ να εἶναι ἓνα γεράκι, που τοῦ ἔχουν δέσει τὰ πόδια με λουριά. Τὰ λουριά τής φιλαργυρίας. Ἄλλα εἶναι ό «εὐστολος ὁδοιπόρος», που εἶναι ἐλαφρὺς στην πορεία του πρὸς τόν οὐρανό, ὅπου και ό «θησαυρός» του.

Ὑπακοή

Τὸ ὅτι ή παρθενία και ή ἀκτημοσύνη ὀδηγοῦν στην ἐλευθερία τῶν «τέκνων τοῦ Θεοῦ», που πρέπει να βιώνουν κατ' ἐξοχήν οἱ μοναχοί, φαίνεται πολὺ καθαρά. Πῶς ὅμως συνδυάζεται ἐλευθερία και ὑπακοή; Σὲ μιὰ ἐποχή σὺν την σημερινή, που γίνεται τόσος λόγος για την ἐλευθερία τής προσωπικότητας τοῦ ἀνθρώπου, φαίνεται κάπως παράδοξο, πραγματικά, να μιλάμε για ὑπακοή. Και ὅμως ή ὑπακοή εἶναι μιὰ ἀπὸ τις τρεῖς θεμελιώδεις ἀρετὲς τοῦ μοναχοῦ.

Μὲ την ὑπακοή ό μοναχός «ὑποτάσσει τῷ Θεῷ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα» κατὰ τὸν Ἰσαὰκ τὸν Σύρο. Και αὐτὸ φαίνεται αὐτονόητο. Γιατὶ ἂν δὲν ὑπακούεις στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πῶς μπορείς να εἶσαι μοναχός; Ἄλλα ή μοναχική ὑπακοή ἐπεκτείνεται και στην ὑπακοή στοὺς ἀνθρώπους. Ὁχι, βέβαια, τοὺς τυχόντας, ἀλλὰ τοὺς ἐπιφορτισμένους με την πνευματική καθοδήγηση τῶν ψυχῶν. Παραγγέλλει, λοιπόν, ό Ἄββας Ἡσαΐας: «Ὑπήκοοι γενώμεθα τῶν κατὰ Θεὸν πατέρων ἡμῶν ἐν πᾶσιν, ἐκκόπτοντες πᾶν θέλημα ἡμῶν, ἕως οὗ ὑποταγῶμεν αὐτοῖς, ἵνα μείνη ή εὐλογία αὐτῶν μεθ' ἡμῶν, ὡς εἰς τὸν Ἐλισσαῖον»²³. (= Ἄς εἴμαστε ὑπάκουοι σὲ ὅλα στοὺς κατὰ Θεὸν πατέρες μας, κόβοντας κάθε δικό μας θέλημα, μέχρι να ὑποταχθοῦμε σ' αὐτούς, για να μὲνει ή εὐλογία τους μαζί μας, ὅπως στὸν Ἐλισσαῖο ή εὐλογία τοῦ Ἡλία).

Τὴν ὑπακοή στὸν πνευματικὸ πατέρα την στηρίζουν οἱ νηπτικοὶ πατέρες στην ὑπακοή τοῦ Χριστοῦ

στὸν Πατέρα Του. «Τὸ μὴ ὑποταγῆναι πατρὶ πνευματικῶ κατὰ μίμησιν τοῦ μέχρι θανάτου και σταυροῦ ὑποταγέντος Υἱοῦ τῷ Πατρὶ, τὸ μὴ γεννηθῆναι ἄνωθὲν ἐστὶ»²⁴. (= Ὅταν δὲν θέλει κανεὶς να ὑποταχθεῖ σὲ πνευματικὸ πατέρα μιμούμενος τὸν μέχρι θανάτου και σταυροῦ ὑποταγέντα στὸν Πατέρα Υἱό, σημαίνει ὅτι δὲν ἔχει γεννηθεῖ ἄνωθεν). Ἐτοι ή ὑπακοή δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ «τεχνική» για την μοναχική πολιτεία, ἀλλὰ αποκτᾷ ἓνα ὑπερφυσικὸ βάθος και μιὰ θεολογική βαρύτητα. Ἐπειδὴ «ὅ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ Κύριος ὑπήκοος γέγονεν μέχρι θανάτου» γι' αὐτὸ και «ὑπήκοος μοναχὸς εὐπαρησιάστως τῷ σταυρωθέντι παρραστήσεται»²⁵ (= ό ὑπάκουος μοναχὸς με πολλή παρηγοσία θὰ σταθεῖ δίπλα στὸν σταυρωθέντα).

Ἡ ὑπακοή τοῦ μοναχοῦ ἀποδεικνύει ἄνθρωπον συνετὸ και ἰσορροπημένο, που ὀδηγεῖται σταθερὰ στην ὁδὸ τής τελειώσεως, ἐνῶ τὸ «ἀφηνιάζειν και ἀντιλέγειν, πολλῶν κακῶν ἀπόδειξιν ἔχει, πίστεως νόσον, ἐλπίδος ἐνδοιασμόν, ὄγκον τε και ὑπερηφανίαν ἡθους»²⁶. (= Τὸ να ἀγριεύει κανεὶς και να ἀντιμιλᾷ ἀποδεικνύει πολλὰ κακά, πίστη ἀρρωστημένη, ἐλπίδα φοβισμένη, φούσκωμα και ὑπερηφάνια). Γι' αὐτὸ ό μοναχὸς ἀγωνίζεται συνεχῶς για την «ἐκκοπήν τοῦ ἰδίου θελήματος». Αὐτὸ τὸ βιώνει ὡς μιὰν μόνιμη, καθημερινή θυσία, ὅπως παραγγέλλει ό Μ. Βασίλειος: «Πόνησον τοῦ κόψαι τὸ θέλημά σου ἐν πᾶσι· εἰς θυσίαν γὰρ λογίζεται τῷ ἀνθρώπῳ· και τοῦτό ἐστὶ τὸ “ἐνεκά σου θανατούμεθα ὅλην την ἡμέραν, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς”»²⁷. (= Προσπάθησε να κόψεις τὸ θέλημά σου σὲ ὅλα. Αὐτὸ λογαριάζεται ὡς θυσία για τόν ἄνθρωπο, που τὸ πραγματοποιεῖ. Και αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς τὸ «πρὸς χάριν σου θανατονόμαστε ὅλη την ἡμέρα, θεωρηθήκαμε ὡς πρόβατα σφαγῆς» τής Γραφῆς).

Ἐτοι ή μοναχική ἀρετή τής ὑπακοῆς φαίνεται και εἶναι δυσκολότερη ἀπὸ την παρθενία και την ἀκτημοσύνη γιατί, ὅπως λέγει ό ἅγ. Συμεὼν ό νέος Θεολόγος: «Πολλοὶ μὲν τῷ βίῳ τούτῳ και τοῖς τοῦ βίου πράγμασιν ἀποτάσσονται, ὀλίγοι δὲ και τοῖς θελήμασιν ἑαυτῶν· περὶ ὧν και ό θεῖος λόγος καλῶς ἀποφαίνεται· “Πολλοὶ μὲν οἱ κλητοὶ” λέγων “ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοὶ”»²⁸. (= Πολλοὶ ἀπαρνοῦνται αὐτὴ τὴ ζωὴ και τὰ πράγματά της, ὀλίγοι ὅμως μπορούν ν' ἀπαρνηθοῦν και τὰ θελήματά τους. Γι' αὐτοὺς πολλοὶ ἐπιτυχημένα λέγει και ό λόγος τοῦ Θεοῦ· «πολλοὶ εἶναι οἱ καλεσμένοι, ἀλλὰ λίγοι οἱ διαλεγμένοι»). Σ' αὐτοὺς τοὺς «ἐκλεκτοὺς» συγκαταλέγεται ό μοναχὸς με την ὑπακοή. Χωρὶς αὐτὴν δὲν μπορεί να συναρθεῖ με τόν Θεό. Πρέπει να πέσει τὸ «μεσότοιχον» τοῦ «ἰδίου θελήματος» διότι «μεσότοιχόν ἐστὶ τὸ ἡμέτερον θέλημα, χωρίζον ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· και εἰ μὴ καταλυθῆ τὸ μεσότοιχον, οὐ δυνάμεθα τὰ τοῦ Θεοῦ μα-

θεῖν καὶ ποιεῖν»²⁹. (= Τοῖχος ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ τὸν Θεὸ εἶναι τὸ ἐγωιστικὸ θέλημά μας, ποὺ χωρίζει ἀπ' τὸν Θεό. Καὶ ἂν δὲν γκρεμιστεῖ αὐτὸς ὁ τοῖχος, δὲν μπορούμε νὰ μάθουμε οὔτε νὰ πράττουμε, ὅσα θέλει ὁ Θεός).

Ἔτσι, ἐνῶ φαίνεται ἀντιφατικὸ τὸ σχῆμα: ὑπακοὴ καὶ ἐλευθερία, εἶναι ὁ μόνος τρόπος καὶ δρόμος κατακτήσεως καὶ καταξιώσεως τῆς ἐλευθερίας «ἢ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε»³⁰, γιατί σ' αὐτόν, ποὺ «ἐκκόπτει τὸ ἴδιον θέλημα», «ὁ Θεὸς χαρίζεται αὐτῷ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα καὶ ἀνεξάλειπτον αὐτὸ διατηρεῖ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ»³¹. (= Σ' αὐτόν, ποὺ κόβει τὸ ἐγωιστικὸ του θέλημα χαρίζει ὁ Θεὸς τὸ δικό του θέλημα καὶ τὸ διατηρεῖ μέσα στὴν καρδιά του ἀνεξάλειπτο). Ἔτσι ταυτίζεται τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν θέληση τοῦ Θεοῦ σ' ἓνα πλήρωμα ἀγάπης καὶ ἐλευθερίας, «ταῦτα δὲ ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργεῖ καὶ χωρὶς αὐτῆς γίνεται οὐδέν»³².

Παρθενία, ἀκτημοσύνη, ὑπακοή. Οἱ τρεῖς βασικὲς μοναχικὲς ἀρετὲς. Καὶ οἱ τρεῖς ἀμφισβητούμενες στὴν ἐποχὴ μας. Καὶ ὅμως ἀπαραίτητες ὄχι μόνο γιὰ τοὺς μοναχοὺς, ἀλλὰ κατ' ἐπέκτασιν καὶ γιὰ ὅλους τοὺς πιστούς. Βέβαια, δὲν ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς ἀπ' ὅλους τὴν παρθενία, ἀφοῦ «οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται»³³. Ζητεῖ ὅμως τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν σωστὴν ἰεράρχηση καὶ ἐνταξὴ τῶν βιολογικῶν λειτουργιῶν μέσα στὰ εὐρύτερα πλαίσια τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Καὶ τοῦτο, γιὰ νὰ μὴ σύρεται ὁ ἄνθρωπος στὴν ἀμετρία καὶ φθάνει ἀπὸ τὴν ἡδονὴ στὴν ὀδύνη.

Δὲν ζητᾶ ὁ Θεὸς ἀπ' ὅλους τὴν ἀκτημοσύνη, ἀλλὰ τὴν ἀφιλαργυρία καὶ τὴν σωστὴ ἀξιολόγηση καὶ ἀξιοποίηση τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν γιὰ τὴν προαγωγή τῆς ζωῆς. Ζητᾶ τὴν ἀποφυγὴ τῆς ὑποδουλώσεως στὰ ὑλικά ἀγαθὰ καὶ τὴν χρησιμοποίησή τους γιὰ τὴν πραγματικοποίηση τῆς ἀγάπης. Καὶ ζητᾶ ἀκόμη ἀπ' ὅλους τὸ σμίλευμα τοῦ ἰδίου θελήματος ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ.

Βέβαια, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀγῶνες δὲν εἶναι αὐτονομημένες, ἀτομικὲς προσπάθειες, ἀλλὰ πραγματοποιοῦνται «ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ», μὲ τὸν ἐγκεντρισμὸ τῶν πιστῶν στὸ Χριστὸ διὰ τῶν μυστηρίων καὶ τὴν ἀντλήση τῆς χάριτος τοῦ ἁγ. Πνεύματος. Ἔτσι κοινωνεῖ μὲ τὶς ἄκτιστες ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος καὶ φωτίζεται, ζωογονεῖται, ἀνακαινίζεται, ἀναμορφώνεται καὶ ὁδηγεῖται στὴν κατὰ χάριν θέωση, ποὺ εἶναι τὸ τέλος καὶ ὁ σκοπὸς κάθε ἐπίγειας ζωῆς καὶ προσπάθειας.

Σ' αὐτὴν τὴν πορεία προηγούνται, ὁδηγοῦν καὶ κατευθύνουν οἱ μοναχοί, ποὺ εἶναι «οἱ σιωπῶντες κήρυκες... οἱ τρυφῶντες τῷ μὴ τρυφᾶν, οἱ ταπεινοὶ ὑπὲρ

τῶν οὐρανίων' οἱ μὴδὲν ἐν κόσμῳ καὶ ὑπὲρ κόσμον' οἱ σαρκὸς ἔξω καὶ ἐν σαρκί, ὧν μερὶς Κύριος, οἱ πτωχοὶ διὰ βασιλείαν καὶ διὰ πτωχείαν βασιλεύοντες»³⁴. (= Οἱ κήρυκες, ποὺ διδάσκουν μὲ τὴν σιωπὴ τους. Αὐτοί, ποὺ ἀπολαμβάνουν μὲ τὸ νὰ μὴ ἀπολαμβάνουν. Οἱ ταπεινοὶ γιὰ χάρι τῶν οὐρανίων. Αὐτοί, ποὺ δὲν εἶναι τίποτα γιὰ τὸν κόσμον καὶ ὅμως εἶναι πάνω ἀπὸ τὸν κόσμον. Ποὺ ζοῦν σωματικὰ ἀλλὰ ἔξω ἀπὸ τὴν σάρκα, τῶν ὁποίων ἡ μερίδα, ποὺ διάλεξαν, εἶναι ὁ Κύριος. Οἱ πτωχοὶ χάριν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ποὺ βασιλεύουν ἐξ αἰτίας τῆς φτώχειας των).

1. Σεραπίωνος Θμουέως, Πρὸς μονάζοντας, Mg PG 40, στ. 933.
2. Γρηγορίου Θεολόγου, Εἰς τὸν Μ. Βασίλειον ἐπιτάφιος, Mg PG 36, στ. 533.
3. Ἰωσήφ τοῦ εἰς Πανεφῶ, Γεροντικόν, σελ. 53.
4. Μ. Βασιλείου, Λόγος ἀσκητικὸς, Mg PG 31 στ. 881.
5. Μεθοδίου Ὀλυμπίου, Συμπόσιον, ΒΕΠΕΣ 18, σελ. 17.
6. Ἀββᾶ Ποιμένος, Γεροντικὸν σελ. 101.
7. Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου, Πρὸς Πολύκαρπον, ΒΕΠΕΣ 2, σελ. 283.
8. Μ. Ἀθανασίου, Περὶ παρθενίας ΒΕΠΕΣ 33, σελ. 72.
9. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 72.
10. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΛΖ', Mg PG 36, στ. 296.
11. Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Εὐεργετινὸς Β', κζ' 4.
12. Γρηγορίου τοῦ Παλαμά, Mg PG 150, στ. 1097.
13. Ματθ. ι, 9.
14. F. Halkin SPVG σελ. 40.
15. Ψαλμ. 54, στ. 23.
16. Ματθ. στ', 24.
17. Α' Τιμ. στ', 8.
18. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Εἰρηνικὸς Α', Mg PG 35, στ. 724.
19. Νεΐλου τοῦ ἀσκητοῦ, Λόγος ἀσκητικὸς Mg PG 79, στ. 801.
20. Νεΐλου τοῦ ἀσκητοῦ, Πρὸς νεωτέρους μοναχοὺς Mg PG 79, 537.
21. Μ. Βασιλείου, Ὅροι κατ' ἐπιτομήν Mg PG 31, στ. 1132.
22. Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Εὐεργετινός, Δ', α' 19.
23. Ἀββᾶ Ἡσαΐου, Λόγοι ΚΘ', σελ. 160-161.
24. Νικήτα τοῦ Στηθάτου, Κεφάλαια φυσικά, Φιλοκαλία Γ', σελ. 311.
25. Ἀββᾶ Ὑπερεχίου, Παραινέσεις ἀσκητῶν Mg PG 79, στ. 1488.
26. Μ. Βασιλείου, Ὅροι κατὰ πλάτος, Mg PG 31, στ. 989.
27. Βαρσανουφίου τοῦ Μεγάλου, Βίβλος Βαρσ. καὶ Ἰωάννου, σελ. 157.
28. Συμεῶν τοῦ νέου Θεολόγου, Κεφάλαια θεολογικὰ ἐν Sources Chrétiennes 51, σελ. 48.
29. Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Βιβλίον Α', Φιλοκαλία Γ', σελ. 99.
30. Γαλάτ. ε', 1.
31. Συμεῶν τοῦ νέου Θεολόγου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 104.
32. Ἐνθ' ἄνωτ.
33. Ματθ. ιθ', 11.
34. Γρηγορίου Θεολόγου, Εἰρηνικὸς Α', Mg PG 35, στ. 724.

Προαιρετικό τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν;

Τοῦ κ. Μιχάλη Γ. Τρίτου, Δρος Θεολογίας

Ὁ ἀείμνηστος παιδαγωγὸς καὶ φιλόσοφος Κων/νος Γεωργούλης εἶχε γράψει γιὰ τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν: «Κανένα μάθημα δὲν ἔχει προκαλέσει τόσες συζητήσεις, ὅσες δημιουργήθηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια γύρω ἀπὸ τὸ μάθημα αὐτό». Ἡ παρατήρηση αὐτὴ ἰσχύει καὶ σήμερα μὲ μιὰ ἀλλαγὴ στὴν προβληματικὴ. Οἱ ἀμφισβητήσεις δὲν ἔχουν ὡς ἄξονα τὴν παιδαγωγικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἀξία τοῦ μαθήματος, ἀλλὰ τὸ ἐρώτημα ἂν ἡ ὀρισμένη θρησκευτικὴ διδασκαλία συμβιβάζεται μὲ τὶς ἀτομικὲς ἐλευθερίες καὶ τοὺς δημοκρατικοὺς θεσμούς. Σήμερα, δηλαδή, γίνεται λόγος γιὰ τὴν προαιρετικοποίησιν τοῦ μαθήματος, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμό τῆς ἀγωγῆς, ἀφ' ἑτέρου δέ, γιὰ τὴν ὑποχρεωτικὴ διδασκαλία θίγει τὴν ἐλευθερίαν τῶν μαθητῶν.

Ἐπειδὴ ἡ πρόσφατη ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας βρίσκεται στὴν ἐπικαιρότητα καὶ ἐρμηνεύεται ποικιλότροπα, κρίνουμε σκόπιμο νὰ σημειώσουμε τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ παιδεία στὸ σύνολό της θεωρούμενη ἀποτελεῖ κοινωνικὸ λειτουργημάτων, πού εἶναι στενὰ συνδεδεμένο μὲ τὴν ἱστορικὴ ἰδιοσυστασία καὶ τὴν ἰδεολογικὴ φυσιογνωμία κάθε λαοῦ. Ἐχει πάντοτε συγκεκριμένο ἰδεολογικὸ προσανατολισμό, τὸν ὁποῖο προσφέρει ἢ γενιὰ τῶν ἐνηλίκων στὴ γενιὰ τῶν παιδαγωγουμένων. Ὁ ἰδεολογικὸς αὐτὸς προσανατολισμὸς πηγάζει ἀπὸ τὰ ἰδανικά καὶ τὶς ἀξίες, πού διέπουν τὴ σκέψη καὶ τὴ ζωὴ τῆς γενιᾶς πού ἀσκεῖ τὴν ἀγωγή. Τὸ κράτος μὲ τὸ σχολεῖο ἐκφράζει θεσμικὰ αὐτὴ τὴ σχέση. Τόσο μὲ τὸ Σύνταγμα ὅσο καὶ μὲ ἄλλα νομοθετικὰ κείμενα ὀρίζει τοὺς σκοποὺς τῆς ἀγωγῆς σύμφωνα μὲ τὸ πιστεύω τοῦ λαοῦ. Οἱ σκοποὶ αὐτοὶ πραγματώνονται μὲ τὴ διδασκαλία τῶν μαθημάτων ἰδεολογικοῦ προσανατολισμοῦ. Μάλιστα τὸ κράτος ἔχει χρέος νὰ κατοχυρῶναι νομοθετικὰ αὐτὸ πού ὁ λαὸς φρονεῖ καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ προσφέρει στὰ παιδιά του, ἐπειδὴ ὁ ρόλος του εἶναι ἐκεῖνος τοῦ ἐντολοδόχου καὶ ἐκτελεστῆ τῆς λαϊκῆς βουλήσεως.

Στὴν Ἑλλάδα οἱ κάτοικοι ὡς πνευματικὴ ὄντοτητα καὶ πιστεύουσα κοινότητα, πέρα ἀπὸ τὶς ἄλλες ἀξίες καὶ παραδόσεις τοὺς ἔχουν καὶ τὶς θρησκευτικὰς. Οἱ Ἕλληνες δηλ. στὴ συντριπτικῆ τους πλειοψηφία εἶναι χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι. Αὐτὴ τὴ δοκιμασμένη πείρα τοῦ παρελθόντος ἐπιθυμοῦν νὰ προσφέρουν στὴ νέα

γενιά. Βασικὸ μέσο προσφορᾶς αὐτῆς τῆς πολύτιμης κληρονομιάς εἶναι τὸ σχολεῖο, διὰ μέσου τοῦ ὁποῖου οἱ Ἕλληνες ἀπὸ συστάσεως τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους προσφέρουν στὰ παιδιά τους τὴν ἑλληνορθόδοξην πίστην καὶ ζωὴν. Ἐτσι εἰσῆχθη τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ὑποχρεωτικὰ μαθήματα τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου. Ἄν αὖριο οἱ Ἕλληνες ἀλλάξουν πίστην, δίκαιον καὶ φυσικὸν εἶναι αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ νὰ ἐκφραστεῖ καὶ μέσα στὸ σχολεῖο ὄχι μονάχα μὲ τὴν προαιρετικοποίησιν τοῦ μαθήματος, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν κατάργησίν του ἢ ἀντικατάστασίν του μὲ κάτι τὸ ἐντελῶς διαφορετικόν. Σήμερα ὅμως οἱ Ἕλληνες, ὅπως ἀπέδειξαν καὶ μὲ τὴν παταγώδη ἀποτυχία τοῦ πολιτικοῦ γάμου, δὲν ζητοῦν κάτι τέτοιο καὶ καλὸν θὰ εἶναι ὀρισμένοι ἀμφισβητήτες τοῦ μαθήματος νὰ μὴν αὐτοαναγορεύονται ὡς ἐκφραστὲς τῆς λαϊκῆς βουλῆσεως.

2. Στὰ ἄρθρα 3 παρ. 1 καὶ 16 παρ. 2 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος ὀρίζεται: «Ἐπικρατοῦσα θρησκεία στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας» καὶ «ἡ παιδεία ἀποτελεῖ βασικὴ ἀποστολὴ τοῦ κράτους καὶ ἔχει ὡς σκοπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ τὴ διάπλυσίν τους σὲ ἐλεύθερους καὶ ὑπεύθυνους πολίτες». Ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ ἐδάφια βγαίνουν τὰ ἑξῆς συμπεράσματα:

α. Ὁ ὅρος «ἐπικρατοῦσα θρησκεία» δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ μονάχα τὴ θρησκεία τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

β. Ἐνας ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τοῦ κράτους στὸν τομέα τῆς παιδείας εἶναι καὶ ἡ ἀνάπτυξιν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως τῶν μαθητῶν. Οἱ τελευταῖοι λόγῳ τῆς ἀνηλικιότητος καὶ τοῦ ἀδιαμόρφωτου τῆς προσωπικότητός τους δὲν ἔχουν σχηματισμένη θρησκευτικὴ συνείδηση. Ἐπομένως τὸ περιεχόμενον τῆς θρησκευτικῆς τους διδασχῆς καθορίζεται μὲ βάση τὸ θρησκευτικὸ πιστεύω τῶν γονέων τους.

Ἄλλωστε σκοπὸς τῆς ἐπιμέλειας καὶ ἀνατροφῆς τῶν ἀνηλίκων πού ἀσκεῖται ἀπὸ τοὺς γονεῖς τοὺς εἶναι καὶ ἡ διαπαιδαγώγησίν τους σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχὰς τῆς θρησκείας τους.

Τὸ ἄρθρο 2 τοῦ πρόσθετου πρωτοκόλλου τῆς Συμβάσεως τῆς Ρώμης γιὰ τὴν προστασία τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, πού κυρώθηκε μὲ τὸ Ν. 2329/1953

καθώς και τὸ ἄρθρο 26 παρ. 3 τῆς οἰκουμενικῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, προβλέπουν ὡς σκοπὸ τῆς ἐπιμέλειας καὶ ἀνατροφῆς τοῦ προσώπου τῶν ἀνηλίκων, ἢ ὅποια ἀσκεῖται ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους, τὸν προσδιορισμὸ τοῦ εἶδους τῆς ἐκπαίδευσως καὶ εἰδικότερα τῆ διαπαιδαγώγησίν τους σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχές τῆς θρησκείας τους.

Μὲ δεδομένο τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων γονέων εἶναι χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι, τὸ Σύνταγμα μὲ τὸν ὄρο θρησκευτικὴ συνείδηση ἐννοεῖ τὴ συνείδηση, ποὺ διαμορφώνεται σύμφωνα μὲ τὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ πίστη. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας κ. Ἀναστ. Μαρίνος «ἡ πολιτεία ὑποχρεοῦται νὰ διδάσκει στὰ σχολεῖα Δημοτικῆς καὶ Μέσης Ἐκπαίδευσως τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν κατὰ τὸ ὀρθόδοξο χριστιανικὸ δόγμα, γιὰ τὸ δόγμα αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴ θρησκεία τῆς πλειοψηφίας τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἔτσι, ἀπὸ τὸ Σύνταγμα πιά, δικαίωμα νὰ ἀξιῶσιν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πολιτεία νὰ παρέχει στὰ παιδιά τους θρησκευτικὴ ἐκπαίδευση, σύμφωνα μὲ τὸ δόγμα τοῦτο».

Ἐξάλλου τὸ ἄρθρο 1 παρ. 1 (α) τοῦ Ν. 1566/1985 τονίζει ὅτι σκοπὸς τῆς Πρωτοβάθμιας καὶ Δευτεροβάθμιας Ἐκπαίδευσως εἶναι καὶ ἡ ὑποβοήθησις τῶν μαθητῶν νὰ διακατέχονται ἀπὸ πίστη στὴν πατρίδα καὶ τὰ γνήσια στοιχεῖα τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς παραδόσεως. Ἔτσι ἡ χριστιανικὴ ἀγωγή ὀριοθετεῖται κατὰ τρόπον ποὺ νὰ συμπνευματίζεται μὲ τὴν πνευματικὴ αὐτοσυνειδησία τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ νὰ ἐκφράζει τοὺς πόθους καὶ τὴν πίστη τοῦ λαοῦ.

3. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν ὑπάρχουν καὶ ἄλλα μαθήματα ἰδεολογικοῦ χαρακτήρα. Πρόκειται γιὰ τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων π.χ. πολιτικὴ ἀγωγή, ἱστορία, νέα ἑλληνικά, φιλοσοφία, κοινωνιολογία κ.λπ. Μὲ τὸ σκεπτικὸ τῶν ἐπικριτῶν τοῦ μαθήματος πρέπει νὰ γίνουν καὶ αὐτὰ προαιρετικά, γιὰ νὰ μὴ προσβάλλεται ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως τῶν μαθητῶν. Τὸ σχολεῖο ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ χάσει τὸν παιδαγωγικὸ καὶ κατευθυντήριον χαρακτήρα του ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση του. Συνεπῶς διατηρεῖ τὰ μαθήματα αὐτὰ ὑποχρεωτικά, ὅπως καὶ τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν, καὶ ὅπως ἔχει χρῆος προσφέρει στὰ παιδιά ὅ,τι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς στὸ σύνολό του φρονεῖ. Μὲ τὶς ὑπεύθυνες κυβερνήσεις, ποὺ ὀφείλουν νὰ τὸν ἐκφράζουν, πραγματώνει αὐτὰ ὡς παιδαγωγικὸ γεγονὸς.

4. Ἐπειδὴ κατὰ κόρον διαδίδεται ὅτι στὶς ἄλλες χώρες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν δὲν διδάσκεται στὰ σχολεῖα, γιὰ τὴ

σωστὴ ἐνημέρωσις τῶν ἀναγνώστων μας ἔχουμε νὰ ποῦμε τὰ ἑξῆς. Μὲ βάση τὰ στοιχεῖα ποὺ διαθέτουμε, σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ σχολεῖα τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν παρέχεται θρησκευτικὴ ἀγωγή μὲ τὴ φροντίδα τῆς πολιτείας ἢ τῆς Ἐκκλησίας. Βασικὸ στοιχεῖο στὸν καθορισμὸ τῆς μορφῆς ποὺ παίρνει τὸ θρησκευτικὸ μάθημα σὲ κάθε χώρα εἶναι κυρίως ὁ ρόλος τῆς κάθε χριστιανικῆς ὁμολογίας στὴ διαμόρφωσις τοῦ ἐθνικοῦ καὶ κοινωνικοῦ γίνεσθαι. Συγκεκριμένα, τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν εἶναι ὑποχρεωτικὸ στὴ Γερμανία, στὴν Ἑλβετία, στὴν Ἀγγλία, στὴ Δανία, στὴν Ἰρλανδία, στὴν Ὀλλανδία, στὴ Νορβηγία, στὴ Σουηδία, στὴν Αὐστρία καὶ προαιρετικὸ στὸ Βέλγιο (ὑποχρεωτικὸ στὰ σχολεῖα τῆς Ἐκκλησίας), στὴ Γαλλία, στὸ Λουξεμβούργο καὶ τὴν Πορτογαλία.

Πέρα ἀπὸ αὐτὰ, ἡ Γαλλία, ἂν καὶ ἐπίσημα ἄθεο κράτος, σεβάστηκε τὴν παράδοσις τῶν σχολικῶν προγραμμάτων μὲ τὴν ὑποχρεωτικὴ θρησκευτικὴ ἀγωγή στὶς τέως γερμανικὲς περιοχὲς τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης. Σὲ πρόσφατη ἔρευνα ποὺ ἔκανε τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας τῆς Ἰταλίας διαπιστώθηκε ὅτι τὸ 95% τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ἀναγνώρισε τὴν ἀνάγκη τῆς ὑποχρεωτικῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν στὰ σχολεῖα αὐτῆς τῆς χώρας.

Στὴν Ἀμερικὴ ἔγινε μεγάλη στροφὴ ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς ὕστερα ἀπὸ τὸ πείραμα μὲ τὸ ὅποιο ἐπιχειρήθηκε ἡ ὑπερτόνωσις τῶν τεχνολογικῶν μαθημάτων σὲ βάρος τῶν ἀνθρωπιστικῶν καὶ ἠθοπλαστικῶν. Αὐτὸ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνθροσις τῆς βιομηχανίας παραγωγῆς μαστιγῶν γιὰ γονεῖς, κηδεμόνες καὶ παιδαγωγούς! Διαπρεπεῖς τοῦ ὕψους τῶν Ρόουστερ καὶ τοῦ Ντέβιντ Πιέρποντ διαπιστώνουν πῶς ἡ Ἀμερικὴ γεύτηκε τοὺς ἀρνητικοὺς καρποὺς τῆς πρόωξης καὶ μονόπλευρης ἐξειδίκευσης, γι' αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας. Γιατί, ἐνῶ ἡ πρακτικὴ ἐκπαίδευσις προετοιμάζει τὸν ἄνθρωπον νὰ κάνει κάτι, ἡ ἀνθρωπιστικὴ τοῦ δίνει τὴ δυνατότητα νὰ καταλάβει τὸ νόημα αὐτοῦ ποὺ κάνει.

Στὴν Πορτογαλία, σὲ ἀναγνώρισις τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν ποὺ πρόσφερε ἡ Ἐκκλησία διὰ μέσου τῶν αἰώνων στὸ πορτογαλικὸ ἔθνος, ἡ κυβέρνησις παραχώρησε στὴν Ἐκκλησίαν τὸ τρίτο κανάλι τῆς πορτογαλικῆς τηλεοράσεως. Ἀλλὰ καὶ σὲ ὅσα κράτη τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν καταργήθηκε βίαια, ἡ λαϊκὴ βούλησις ἀξίωσε τὴν ἐπαναφορὰ του (π.χ. Πολωνία, Ρουμανία, Τσεχοσλοβακία κ.λπ.).

5. Μὲ τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν διδάσκεται κατὰ κύριο λόγο ὁ Χριστιανισμὸς. Ὁ Χριστιανισμὸς ὅμως δὲν ὑπῆρξε καὶ δὲν ὑπάρχει μόνον ὡς θρησκευ-

τική πίστη. Υπήρξε και υπάρχει συγχρόνως και ως ιστορικοπολιτισμικό μέγεθος τεραστίων διαστάσεων, που χώρισε στα δύο την παγκόσμια ιστορία και κυριολεκτικά διέπλανε τον βυζαντινό και νεότερο ελληνισμό και άπετέλεσε τη βάση της δημιουργίας του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Συνεπώς ο Χριστιανισμός ως τέτοιο μέγεθος δεν μπορεί να παραθεωρηθεί από το ελληνικό σχολείο. Άλλωστε και σύγχρονοι μεγάλοι φιλόσοφοι προερχόμενοι από το χώρο του Μαρξισμού, όπως ο Bloch, ο Garaudy, ο Gardawski, ο Kolakowski κ.ά. θεωρούν ότι χωρίς τη συμβολή του Χριστιανισμού είναι αδύνατη ή βελτίωση και η αναγέννηση του κόσμου.

Ποτέ δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι στο χώρο του σχολείου το παιδί έρχεται αναπόφευκτα σε σχέση με την πολιτιστική κληρονομιά, ή όποια είναι διαποτισμένη από τη χριστιανική παράδοση.

Αυτή την παράδοση τη ζούμε καθημερινά στην Έκκλησία, την Τέχνη, τη Λογοτεχνία, τα ήθη και έθιμα του λαού μας. Πολιτισμικά είμαστε απόγονοι του βυζαντινού πολιτισμού, που είναι ή ελληνορθόδοξη παράδοση, όπως τη ζούμε σαν εκκλησιαστική ζωή και στην «περιορρέουσα ατμόσφαιρα» ήθων και έθιμων και των άλλωτων και τωρινών μορφών κάθε είδους τέχνης. Τα δημοτικά μας τραγούδια, ο Καβάφης, ο Σεφέρης, ο Έλύτης, ο Σολωμός, ο Μακρυγιάννης, ο Παπαδιαμάντης είναι μερικά χαρακτηριστικά δείγματα της ζωής του βυζαντινού πολιτισμού, που μετουσιώνεται βέβαια σε νέα δυναμικά και έκφραστικά σχήματα.

Λόγοι δηλ. ιστορικοί και έθνικοί, αλλά και λόγοι που πηγάζουν από το παιδαγωγικό και έπιστημονικό αίτημα της άγωγής του όλου, επιβάλλουν την υποχρεωτική γνωριμία του μαθήματος των θρησκευτικών με τους μαθητές. Μονάχα άτομα προκατειλημμένα και άνιστόρητα είναι δυνατόν να ζητούν τον έξοβελισμό αυτού του μεγέθους από το γνωστικό πεδίο του μαθητή.

6. Πρόβλημα έλευθερίας της συνειδήσεως σχετικά με την υποχρεωτική διδασκαλία του μαθήματος των θρησκευτικών θα υπήρχε στην περίπτωση κατά την όποια ο μαθητής δεν άνήκει στην Όρθόδοξη Έκκλησία. Άπό χρόνια όμως για τους έτεροδόξους ή έτεροθρήσκους μαθητές ισχύει ή απαλλαγή τους από το μάθημα. Με τις αποφάσεις του Συμβουλίου Έπιμετείας 4079/1976 και 2706/1977 οι μαθητές, τέκνα έτεροδόξων και έτεροθρήσκων, δεν είναι υποχρεωμένοι να παρακολουθούν το μάθημα των θρησκευτικών και μπορούν να απουσιάζουν από αυτό χωρίς συνέπειες.

Άκόμη μπορούν να απουσιάσουν όρισμένη ήμέρα της εβδομάδος από όλα τα μαθήματα, εάν ή ήμέρα αυτή έχει καθιερωθεί για το δόγμα τους ως ήμέρα προσευχής και άργίας (βλ. γνωμοδότηση Ν.Σ.Κ. 538/1968). Μάλιστα σε περιοχές, όπου οι έτεροδόξοι ή έτεροθρησκοί κάτοικοι είναι άρκετοί, διδάσκεται στο μάθημα των θρησκευτικών το δόγμα ή ή θρησκεία τους π.χ. Ρωμαιοκαθολικοί Σύρου, Μουσουλμάνοι Θράκης. Έπομένως ούτε των έτεροδόξων ή έτεροθρήσκων ή έλευθερία προσβάλλεται με την υποχρεωτική διδασκαλία του μαθήματος των θρησκευτικών, ενώ παράλληλα έξασφαλίζεται ή συνταγματική έπιταγή της άνεξιθρησκείας.

Γενικά το μάθημα των θρησκευτικών άποτελεί άπαιτηση του Συντάγματος της χώρας και υπαγορεύεται όχι μόνο από τη θρησκευτική όμοιογένεια των Έλλήνων, οι όποιοι στη συντριπτική τους πλειοψηφία είναι χριστιανοί όρθόδοξοι, αλλά και από την άρραγή ένότητα Έκκλησίας και Έθνους. Έτσι δύσκολα θα μπορούσε να διαχωρίσει κανείς την παράδοση της όρθόδοξου Έκκλησίας, τον κύριο φορέα αυτού του μαθήματος, από την υπόλοιπη ζωή του έθνους. Η άναγνώριση αυτή είναι και πράξη εύγνωμοσύνης της ελληνικής πολιτείας προς την όρθόδοξη Έκκλησία.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι κανένας άπολύτως λόγος δεν συνηγορεί υπέρ της προαιρετικοποίησης του μαθήματος των θρησκευτικών. Άντίθετα πολλοί λόγοι επιβάλλουν την ισχυροποίηση και την ποιοτική του βελτίωση. Η νέα γενιά που ζει σε μια έποχή όλοκληρωτικού μηδενισμού και όριστικής άνατροπής των άξιων, έχει άπόλυτη άνάγκη από το άνθρωπιστικό, ήθοπλαστικό και φρονηματιστικό μάθημα των θρησκευτικών, το όποιο κυρίως ύπηρετεί την ελληνική αυτοσυνειδησία και την ήθικη θωράκιση της προσωπικότητας.

Το πολύπαθο αυτό μάθημα, ποιοτικά βελτιωμένο και έκσυγχρονισμένο, είναι σε θέση να ρίξει πλούσιο φώς στα αίχμηρα ύπαρξιακά και μεταφυσικά έρωτήματα του μαθητή, να εύρύνει τον ψυχικό του όρίζοντα, να όξύνει την κριτική του σκέψη, να τον άνυψώσει πάνω από το ύλικό και το ζωώδες, να του δημιουργήσει άνώτερα όντολογικά βιώματα, να του ίκανοποιήσει θεμελιώδεις ψυχολογικές προδιαθέσεις, να τον φέρει σε έπαφή με τη μακραίωνη πολιτιστική παράδοση του Γένους, να του προσφέρει σύστημα άξιων, να του όρίσει το νόημα του ύπάρχειν μέσα στον κόσμο και κυρίως να του προσφέρει τη λύτρωση, την όποια καμιά ένδοκοσμική και πολιτιστική άξία δεν μπορεί να του προσφέρει.

Οί μικτοὶ γάμοι στὴν ἑλληνορθόδοξη ὁμογένεια τῆς Μεγ. Βρετανίας

Τοῦ οἰκονόμου π. Ἀναστασίου Δ. Σαλαπάτα

Εἰσαγωγικά

Οἱ μικτοὶ γάμοι εἶναι ἓνα πολὺ ἐνδιαφέρον θέμα, τὸ ὁποῖο ἀπασχολεῖ ἀρκετά, γιὰ εὐνόητους λόγους, σύνολο τὸν Ἑλληνισμό τῆς σύγχρονης Διασποράς. Ἴσως δὲ νὰ μὴν εἶναι μακρυνὰ ὁ καιρὸς ποὺ θ' ἀπασχολήσῃ ἐκτενῶς καὶ τὸν Ἑλληνισμό τῆς Μητροπόλεως, ἀφοῦ ἡ μετακίνηση τῶν πληθυσμῶν εἶναι ἓνα σύνηθες φαινόμενο κατὰ τὴν σημερινὴ ἐποχὴ, ιδιαίτερα μάλιστα μέσα στὰ γεωγραφικὰ ὄρια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως.

Στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ παρουσιάζονται τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἔρευνας γύρω ἀπὸ τὸ προτεινόμενο θέμα τοῦ τίτλου, καθὼς καὶ οἱ ποιμαντικὲς ἐμπειρίες τοῦ συγγραφέα, ἀπὸ τὴν διακονία του στὸ χῶρο τῆς Ἑλληνικῆς Ὁμογένειας ποὺ διαβιοῖ στὴν Μεγ. Βρετανία.

Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ καθορισθοῦν ἀπ' ἀρχῆς δύο σημαντικὲς ἐννοιες, ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν παρακάτω.

Α. «Μικτοὶ γάμοι» εἶναι μιὰ γενικὴ ἔκφραση ποὺ ἐπισημαίνει δύο κατηγορίες γάμων:

α. Τοὺς γάμους μεταξὺ ἀλλογενῶν (ἢ ἀλλοεθνῶν), π.χ. μεταξὺ ἐνὸς Ἑλληνα καὶ μιᾶς Ἀγγλίδας.

β. Τοὺς γάμους μεταξὺ ἑτεροδόξων, π.χ. μεταξὺ ἐνὸς Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ καὶ μιᾶς Ἀγγλικανῆς, ἢ ἀκόμη καὶ μεταξὺ ἑτεροθρήσκων, π.χ. μεταξὺ ἐνὸς Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ καὶ μιᾶς Μωαμεθανῆς.

Στὸ παρακάτω κείμενο δίδεται ιδιαίτερη ἔμφαση στοὺς μικτοὺς γάμους μεταξὺ ἑτεροδόξων Χριστιανῶν.

Β. «Μεγάλῃ Βρετανία» εἶναι τὸ Ἠνωμένο Βασίλειο, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν Ἀγγλία, τὴν Οὐαλία, τὴν Σκωτία καὶ τὴν Βόρεια Ἰρλανδία. Στὴν παρακάτω ἐξέταση τοῦ θεματὸς μας θὰ ἀσχοληθοῦμε μόνο μὲ τὰ τρία πρῶτα τμήματα τῆς Μεγ. Βρετανίας, ἀφοῦ στὴν Βόρεια Ἰρλανδία δὲν ὑφίσταται ὀργανωμένη ὁμάδα Ἑλληνορθοδόξων Ὁμογενῶν.

1. Ἡ ἐπίσημη θέση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας

Τὸ ζήτημα τῶν μικτῶν γάμων δὲν εἶναι και-

νούριο στὴν δυοχιλιόχρονη ζωὴ καὶ τὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀντίθετα, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ θέματα μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολήθηκαν οἱ Ἀπόστολοι¹ καὶ οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἀπὸ πολὺ ἔνωρις.

Ἡ ἐπίσημη καὶ Κανονικὴ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ἦταν γιὰ πολλοὺς αἰῶνες ἀντίθετη μὲ τοὺς μικτοὺς γάμους. Συγκεκριμένοι Κανόνες, ὅπως ὁ 10ος καὶ ὁ 31ος τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας, ὁ 21ος τῆς Συνόδου τῆς Καρθαγένης, ὁ 14ος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ὁ 72ος τῆς Πενθέκτης, ἀπαγορεύουν αὐστηρὰ τοὺς μικτοὺς γάμους, προβλέποντας πνευματικὲς ποινὲς γιὰ τοὺς παραβάτες².

Ἡ ἀντίθεση τῆς Ἐκκλησίας μας στὸ φαινόμενο τῶν μικτῶν γάμων δὲν εἶχε ἀναφορὰ τόσο στὴν ἐξωτερικὴ ἢ τυπικὴ θεώρηση τοῦ γάμου, ὅσο στὴν οὐσία τοῦ μυστηρίου καὶ στὸν τρόπο τῆς τελετουργίας του. Ἡ οὐσία τοῦ μυστηρίου βέβαια σχετίζεται μὲ τὴν σύναψη μιᾶς ὄντολογικῆς σχέσης κοινότητας τοῦ ζευγαριοῦ, ἢ ὁποῖα (ὅταν τὸ ζευγάρι ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀρθόδοξα μέλη) ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ μεταλλαγῇ καὶ νὰ μετουσιωθεῖ στὴν πραγματικότητα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ³.

Ὅταν ὅμως πρόκειται γιὰ μικτὸ γάμο (μεταξὺ ἑτεροδόξων) αὐτὴ ἡ μετουσίωση στὴν πραγματικότητα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ μονάχα κούφιο, ἢ κενό, ἢ φιλοσοφικὸ λόγο, ἀφοῦ ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ πίστη γιὰ τὸ τί εἶναι αὐτὴ ἡ Βασιλεία διαφέρουν μεταξὺ τῶν δύο μελῶν τοῦ γάμου, λόγω τοῦ διάφορου δογματικοῦ ὑπόβαθρου⁴.

Ἡ ἱερολογία, ἐπίσης, τοῦ γάμου, δημιουργοῦσε ἓνα πρόσθετο λόγο ἀντίθεσης πρὸς τοὺς μικτοὺς γάμους, ἀφοῦ ὁ γάμος παλαιότερα τελοῦνταν «συνημμένως τῇ Θεῖα Λειτουργίᾳ»⁵. Αὐτὸ σήμαινε βέβαια πὼς τὸ ζευγάρι θὰ κοινωνοῦσε τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων ἀπὸ τὸ ἴδιο Ἅγιο Ποτήριο κατὰ τὴν στιγμή τῆς Θείας Μεταλήψεως, καὶ γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ αὐτὸ εἶναι αὐτονόητο πὼς θὰ ἔπρεπε καὶ τὰ δύο μέλη τοῦ ζευγαριοῦ νὰ ἦταν Ὁρθόδοξα. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν λειτουργικὴ προοπτικὴ ἡ Ἐκκλησία ἀπλοῦστατα δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ εὐλογήσῃ μικτοὺς γάμους.

Στὴ σύγχρονη ὅμως ἐποχὴ (ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. καὶ ἔπειτα), καὶ ἀφοῦ εἶχε ἤδη συντελε-

στεί αλλαγή στον τρόπο τέλεσης του μυστηρίου του γάμου (είχε, δηλαδή, αποχωριστεί ο γάμος από την Θεία Λειτουργία), ή Έκκλησία, για πρακτικούς (κοινωνικούς) λόγους, επέτρεψε —κατ' οικονομία— την τέλεση των μικτών γάμων, με την προϋπόθεση πώς αφ' ενός μὲν τὸ μὴ Ὁρθόδοξο μέλος θὰ εἶναι ὅπωςδήποτε βαπτισμένος (-η) Χριστιανὸς (-ή), αφ' ἑτέρου δὲ ὁ γάμος θὰ τελεῖται ἀπὸ Ὁρθόδοξο Ἱερέα⁶.

Ένας πρόσθετος ὄρος, πὺ τέθηκε μὲν τότε, ἀλλὰ —ἐνῶ ἰσχύει θεωρητικὰ ἀκόμη— δὲν φαίνεται ὅμως ν' ἀποτελεῖ γενικὴ πρακτικὴ σήμερα (ἰδιαίτερα στὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Διασποράς), εἶναι νὰ δηλώνεται ἐγγράφως⁷, ἀπὸ τὸ μὴ Ὁρθόδοξο μέλος, πὺ τὰ παιδιὰ πὺ θὰ γεννηθοῦν, ἀπὸ τὸν μικτὸ αὐτὸ γάμο, θ' ἀκολουθήσουν ὅπωςδήποτε τὸ Ὁρθόδοξο δόγμα⁸. Ἐννοεῖται, δηλαδή, πὺς θὰ πρέπει νὰ βαπτισθοῦν Ὁρθοδόξως.

Ὁ γάμος μεταξὺ ἐνὸς Ὁρθόδοξου Χριστιανοῦ καὶ ἐνὸς μὴ Χριστιανοῦ (π.χ. Ἰουδαίου, Μωαμεθανοῦ, Ἰνδουιστῆ, Βουδιστῆ, κ.λπ.) δὲν ἐπιτρέπεται, οὔτε εὐλογεῖται, ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς πὺ θὰ τελέσει τέτοιο γάμο ἀποκόπτεται ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη κοινότητα⁹.

2. Ἡ σημερινὴ πρακτικὴ

Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁμογένεια στὴν Μεγ. Βρετανία ἀντιμετωπίζει στὴν καθημερινὴ τῆς πρακτικὴ τοὺς μικτοὺς γάμους ὡς μιὰ δεδομένη πραγματικότητα. Ἀξίζει κανεῖς, λοιπόν, νὰ μελετήσῃ τὴν σημερινὴ κατάσταση σχετικὰ μὲ τὴν συναψὴ μικτῶν γάμων στὸν χῶρο αὐτὸ.

Ἡ ἔρευνα γιὰ τὴν ἐξακριβωσὴ συγκεκριμένων στοιχείων πὺ ν' ἀποδεικνύουν τὴν συναψὴ μικτῶν γάμων εἶναι πολὺ δύσκολη, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν ἀρχεῖα πὺ νὰ διατηροῦν μιὰ ξεχωριστὴ καταχώριση σχετικὰ μὲ τὸ ἐρευνώμενο θέμα.

Ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Θυατείρων καὶ Μεγ. Βρετανίας, ἐνῶ ἰδρύθηκε τὸ 1922, ἐπὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Μελετίου Μεταξάκη, δὲν διασώζει ἀρχεῖα γάμων πρὶν ἀπὸ τὸ 1955. Ὅ,τι ἀρχεῖα δὲ ὑπάρχουν μετὰ τὸ 1955 δὲν μᾶς παρέχουν ξεχωριστὲς πληροφορίες γιὰ τοὺς μικτοὺς γάμους¹⁰.

Τὰ μόνα ἔγγραφα πὺ ἀναγράφουν τὸ δόγμα τῶν δύο μελῶν τοῦ γάμου εἶναι οἱ Αἰτήσεις Ἐπισκοπικῆς Ἀδειας γιὰ τέλεση γάμου, πὺ συντάσσονται στὶς κατὰ τόπους Κοινότητες καὶ Ἐνορίες καὶ ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπο Θυατείρων καὶ Μεγ. Βρετανίας. Οἱ αἰτήσεις αὐτὲς κρατοῦνται, ὡς τρέχον ἀρχεῖο, στὴν Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ γιὰ μιὰ περίοδο 4-5 ἐτῶν. Μετὰ ἀπ' αὐ-

τὴν τὴν περίοδο καταστρέφονται. Ἔτσι, ἡ σχετικὴ ἔρευνά μας συναντᾷ ἀντικειμενικὲς δυσκολίες καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πολὺ πλατειὰ χρονικά.

Παρ' ὅλες ὅμως τὶς δυσκολίες καταφέραμε τελικὰ νὰ συντάξουμε ἕναν πίνακα (τὸν ὅποιο παραθέτουμε) μὲ στατιστικὰ στοιχεῖα, πὺ ἔχουμε πάρει ἀπὸ τὶς Αἰτήσεις πὺ προαναφέραμε, καὶ τὰ ὅποια ἀφοροῦν στὰ ἔτη 1990-94.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΓΑΜΩΝ 1990-94

(Ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων καὶ Μεγ. Βρετανίας)

ΓΑΜΟΙ	1990	1991	1992	1993	1994
Ἀμιγῶς Ὁρθόδοξοι	353	341	189	208	229
Μικτοὶ	196	176	150	127	128
Ἀδῆλωτο δόγμα	3	7	4	2	5
ΣΥΝΟΛΟ	552	524	343	337	362
ΜΙΚΤΟΙ ΓΑΜΟΙ	1990	1991	1992	1993	1994
Ὁρθοδόξου μέλους μέ:					
Αγγλικανὸ	120	100	86	72	67
Ρ/Καθολικὸ	63	57	47	40	51
Μεθοδιστῆ	2	5	5	4	2
Διαμαρτυρόμενο	3	7	3	4	1
Πρεσβυτεριανὸ (Σκωτίας)	2	3	4	2	3
Πρεσβυτεριανὸ	2	1	1	1	1
Βαπτιστῆ	1	-	2	-	-
Λουθηρανὸ	2	1	1	-	3
Ἀρμένιο	-	-	1	1	-
Κογκριγκεσ. (Οὐαλίας)	-	-	-	1	-
Κογκριγκεσιοναλιστῆ	-	-	-	1	-
Ἐνωμ. Μεταρρυθμιστῆ	-	1	-	1	-
Κόπτη	1	-	-	-	-
Εὐαγγελικὸ	-	1	-	-	-

Ὁ πίνακας αὐτὸς πιστεύουμε πὺς εἶναι ἀρκετὰ ἐνδεικτικὸς καὶ ὅπωςδήποτε αὐτεξήγητος. Οἱ μικτοὶ γάμοι παρουσιάζονται ἐδῶ νὰ καταλαμβάνουν ἕνα μεγάλο ποσοστὸ¹¹ τοῦ συνόλου τῶν γάμων πὺ τελοῦνται στὶς Ἑλληνορθόδοξες ἐκκλησίες στὴν Μεγ. Βρετανία, καὶ αὐτὸ, ὅσο ἀρνητικὸ καὶ ἂν εἶναι γιὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴν χώρα αὐτή, εἶναι σίγουρα μιὰ δεδομένη ἱστορικὴ πραγματικότητα.

3. Προβλήματα πρὶν καὶ κατὰ τὴν τέλεση τῶν μικτῶν γάμων

Κατὰ τὴν περίοδο τῆς προετοιμασίας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τέλεση τῶν μικτῶν γάμων συναντοῦμε συνήθως ἀρκετὰ προβλήματα, τὰ ὅποια προσπαθοῦμε πάντα μὲ ἀγάπη καὶ διάκριση νὰ ἐπι-

λύουμε, με σκοπό βέβαια την όσο το δυνατό μεγαλύτερη και ουσιαστικότερη επιτυχία των γάμων αυτών.

Μερικές φορές υποψήφιοι σύζυγοι προσεγγίζουν τον Ίερέα της τοπικής Έλληνικής Κοινότητας και αφού του καταθέτουν την πρόθεσή τους να έλθουν σε γάμου κοινωνία, του αναφέρουν επίσης πώς το μη έλληνο μέλος είναι τελείως άβαπτιστο.

Στις περισσότερες απ' αυτές τις περιπτώσεις το άβαπτιστο μέλος γίνεται Όρθόδοξο¹². Το πόσο πραγματικά επιθυμεί με την καρδιά του να γίνει Όρθόδοξο είναι ένα θέμα συζητήσιμο. Η εμπειρία μας διδάσκει πώς αν το άτομο αυτό δεν γνωρίζονταν με το έλληνορθόδοξο άτομο δεν πρόκειται ούτε να γνωρίσει ποτέ την Όρθοδοξία, ούτε να ασχοληθεί καθόλου με την ιδέα της Κατήχησης και της Βάπτισης.

Κάποτε άλλοτε βέβαια, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις οικογενειών που προέρχονται από κάποιες προτεσταντικές παραφυάδες, το άβαπτιστο μέλος, όταν πληροφορείται πώς πρέπει να είναι απαραίτητα βαπτισμένο για να τελεστεί ο γάμος στην Όρθόδοξη Έκκλησία μας, προτιμά να βαπτιστεί στην Χριστιανική Όμολογία από την όποια προέρχεται ή οικογένειά του.

Και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις οι Όρθόδοξοι Ίερείς δεν κάνουν καμιά προσπάθεια προσηλυτισμού, αλλά προσπαθούν να αντιμετωπίσουν και τα δύο πρόσωπα (Όρθόδοξο και μη) με καλοσύνη και πνεύμα κατανόησης κι αγάπης.

Ένα άλλο ποιμαντικό πρόβλημα που έχουμε σε περιπτώσεις μικτών γάμων είναι η ασυμφωνία μεταξύ των μελών της Όρθόδοξης οικογένειας, σχετικά με την τελική απόφαση που θα πρέπει να ληφθεί για τον γάμο μέλους της με άτομο προερχόμενο από άλλη εθνική και θρησκευτική παράδοση.

Η ασυμφωνία και διαφωνία αυτή, που δεν αργεί να εξελιχθεί σε διαμάχη, είναι αυτονόητο πώς θα επηρεάσει και την άλλη οικογένεια, ή όποια είναι σχεδόν πάντα πιο ένδοτική από την Έλληνορθόδοξη οικογένεια, στην ιδέα ενός τέτοιου μικτού γάμου.

Στο σημείο αυτό χρειάζεται υπευθυνότητα και σοβαρότητα απ' όλες τις πλευρές, για να αποφευχθούν οι ακρότητες και βιαιότητες. Από την πλευρά του Όρθόδοξου ποιμένα δέ, είναι αναγκαία ή ύπαρξη ποιμαντικής ώριμότητας και ή ανάλογη εμπειρία τέτοιων καταστάσεων, για να μπορέσει να βοηθήσει αν χρειαστεί, και να συμπαρασταθεί διακριτικά στην ευαίσθητη αυτή φάση από την όποια περνά μια οικογένεια της Κοινότητας - Ένορίας του.

Όταν ξεπεραστούν όλα τα εμπόδια για την απόφαση πραγματοποίησης του μικτού γάμου, το υποψήφιο ζευγάρι θα συναντηθεί με τον Όρθόδοξο Ίερέα για να τακτοποιήσει τις διάφορες λεπτομέρειες της τέλεσης του μυστηρίου.

(Συνεχίζεται)

1. Α' Κορ. 7, 12-14.

2. Ίερων. Ί. Κοτσώνη, «Μικτός γάμος», στην Θ.Η.Ε., τ. 8ος, στ. 1154-55.

3. J. Meyendorff, Γάμος - Μια Όρθόδοξη προοπτική, Αθήνα 1983, σ. 43.

4. Το ίδιο.

5. Αρχιερατικόν, Έκδοσις της Αποστολικής Διακονίας, Έν Αθήναις 1971, σ. 113-15.

6. Ίερων. Ί. Κοτσώνη, όπ. παρ., στ. 1155.

7. Ημερολόγιον 1995, Αρχιεπισκοπής Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας, έτος 69ο, Λονδίνο, σ. 23.

8. Ν.Ε. Μητροπούλου, Θέματα Όρθοδόξου Δογματικής Θεολογίας, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1984, σ. 326.

9. Stanley S. Harakas, Contemporary Moral Issues facing the Orthodox Christian, Light and Life Publishing Company, Minnesota 1982, p. 106.

10. Μπορεί ίσως να υποθέσει κανείς ότι όπου αναγράφεται στα βιβλία γάμων μη έλληνοικό όνομα νυμφίου, ή νύμφης, εκεί ύφίσταται μικτός γάμος. Αυτό είναι ίσως σωστό όσον άφορα την εθνικότητα των συζύγων, αν και πολλές φορές διαπιστώνουμε στην πράξη πώς κάποιοι Έλληνες έχουν και χρησιμοποιούν ένα τελείως ξενικό όνοματεπώνυμο. Δεν μπορούμε όμως να είμαστε σίγουροι για το δόγμα τους κρίνοντας μόνο από το όνομά τους, άφου πολλές φορές πριν από τον Όρθόδοξο γάμο το μη έλληνοικό μέλος γίνεται (με βάπτισμα, ή χρίσμα) Όρθόδοξος (-η), και άλλοτε πάλι πραγματοποιείται γάμος μεταξύ Όρθοδόξων από διαφορετικές εθνικότητες, όπως Έλληνορθόδοξος με Ρωσίδα Όρθόδοξη, κ.λπ.

11. Το 1990 οι μικτοί γάμοι άπετέλεσαν το 35,5% του συνόλου των γάμων, το 1991 το 33,6%, το 1992 το 43,7%, το 1993 το 37,7%, ενώ το 1994 το 35,3%. Όπως, λοιπόν, γίνεται σαφέστατα φανερό, για τα έτη 1990-94 ο μέσος όρος των μικτών γάμων, επί του συνόλου των γάμων που τελέσθηκαν στην Ίερά Αρχιεπισκοπή Θυατείρων και Μεγ. Βρετανίας, είναι περίπου 37%. Στην Έλληνορθόδοξη Ίερά Αρχιεπισκοπή Βορείου και Νοτίου Αμερικής, σύμφωνα με τον Stanley S. Harakas (όπ. παρ., σ. 105), το ποσοστό των μικτών γάμων ξεπερνά το 50%.

12. Οι εμπειρίες που έχουμε από τέτοιες Βαπτίσεις, ατόμων που αποδέχονται να γίνουν Όρθόδοξοι (-ες) για λόγους περισσότερο τυπικούς παρά ουσιαστικούς, είναι πάμπολλες. Μια απ' αυτές είναι ή (φαντασική και ύστερική πολλές φορές) άρνησή τους να εισέλθουν μέσα σε δοχείο με νερό. Άλλοτε δεν επιθυμούν την χρίση τους με το λάδι, ή δεν θέλουν να ένδυθούν λευκό χιτώνα, ή ακόμη δεν συμφωνούν με την άλλαγή του κοσμικού τους όνόματος σε ένα άληθινά χριστιανικό κ.λπ. Οι Όρθόδοξοι λειτουργοί προσπαθούν βέβαια πάντα σε ανάλογες περιπτώσεις να συμβουλεύουν κατάλληλα τον υποψήφιο για το Βάπτισμα και να τελούν το μυστήριο με την μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια.

Οι κυβερνήσεις τής Ευρωπαϊκής Ένωσης μπροστά στο πρόβλημα τών αιρέσεων και τής παραθρησκείας

3. Όμοσπονδες Χώρες*

Τού π. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ, Δρ. Θεολ. - Δρ. Φιλολ.

γ) Συμπεράσματα

Τò συμπέρασμα πού βγάζουμε από τήν ανάλυση αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου εἶναι ὅτι ὅλες οἱ κυβερνήσεις τῶν ὁμόσπονδων χωρῶν στή Γερμανία καί ὅλα τὰ κόμματα ἀνησυχοῦν γιά τήν ἐξάπλωση τῶν ὀνομαζομένων «αιρέσεων τῆς νεότητος» καί ἰδιαίτερα τῆς σαηεντόλοτς.

Ἄλλὰ στόν κατάλογο τῶν ἐπικίνδυνων ὁμάδων συμπεριλαμβάνονται, τουλάχιστον κατά τήν ἀντίληψη τῶν ὑπευθύνων φορέων τῆς κυβέρνησης τοῦ Βερολίνου, ἀκόμη καί χριστιανικές αιρέσεις, ἰδιαίτερα χαρισματικές καί πεντηκοστιανές ὁμάδες. Ἐντύπωση ὁμῶς προξενεῖ τὸ ὅτι εἶναι σ' αὐτούς ἀπαγορευμένο νὰ ἀσχοληθοῦν μέ τούς «μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά» καί νὰ συγκαταλέξουν τήν ὀργάνωση «Σκοπιὰ» στίς ἐπικίνδυνες αιρέσεις. Αὐτὸ εἶναι ἀποτέλεσμα πολιτικής βούλησης καί ὄχι ἐπιλογῆ τῶν ἀνθρώπων πού ἀσχολοῦνται μ' αὐτὸ τὸ θέμα. Ἡ ὑπεύθυνος τοῦ Βερολίνου ἦταν ἔτοιμη νὰ συγκαταλέξει τούς «μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά» στίς ἐπικίνδυνες αιρέσεις ἔαν εἶχε αὐτὸ τὸ δικαίωμα.

Πρόκειται κυρίως γιά ὁμάδες μέ ἀπόλυτες ἱεραρχικές δομές, πού ἐγείρουν ἀπόλυτη ἀπαίτηση, ἐπειδὴ θεωροῦν ὅτι ἡ «ἀπόλυτη αὐθεντία» τοῦ «Δασκάλου» πού βρῖσκεται στήν κορυφή καί τὸ γεγονός ὅτι, ὅπως πιστεύουν, κατέχει τήν «ἀπόλυτη συνταγή» γιά τὴ λύση ὅλων τῶν προβλημάτων καί γιά τὴ σωτηρία τοῦ πλανῆτη, ἀπαιτεῖ ἀποκλειστικότητα, ἀπόλυτη ὑποταγή καί ἀπόλυτη στράτευση γιά τήν ἐπίτευξη τοῦ «μεγάλου σκοποῦ».

Οἱ ὁμάδες αὐτὲς στρέφονται ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν δομῶν, δημιουργοῦν κοινωνικές συγκρούσεις, ἀντιστρέφοντας τίς παραδεδομένες ἀξίες, πάνω στίς ὁποῖες θεμελιώνονται τὰ συντάγματα τῶν χωρῶν τῆς Ευρωπαϊκῆς Κοινότητος.

Ὅλα τὰ κοινοβούλια στήν Ὁμοσπονδία τῆς Γερμανίας συμφωνοῦν στὸ ὅτι οἱ ὁμάδες αὐτὲς παραβιάζουν τὸ σύνταγμα καί θεμελιώδη ἔννομα ἀγαθὰ, συνταγματικά κατοχυρωμένα. Τέτοια ἀγαθὰ εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια, ἡ ἐλευθερία τοῦ προσώπου, ἡ ἐλεύθερη ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητος, τὸ δικαίωμα τῆς ἐλεύθερης ἔκφρασης, τῆς διάδοσης τῆς προσωπι-

κῆς γνώμης, τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς, τῆς σωματικῆς ἀκεραιότητος, ὁ γάμος, ἡ οἰκογένεια.

Ἰδιαίτερη ἔμφαση δόθηκε ἀπὸ ὅλους τούς βουλευτὲς πού πήραν θέση, στόν κίνδυνο πού ἀπειλεῖ τὴν ψυχικὴ ὑγεία καί ἰσορροπία καί προέρχεται ἀπὸ ποικίλες ψυχο-τεχνικές τέτοιων ὁμάδων, ὅπως ἡ σαηεντόλοτς, ὁ Ὑπερβατικὸς Διαλογισμὸς τοῦ γκουρού Osho - Rajheesh, τῆς «Ἀνθρωπιστικῆς Ψυχολογίας» κ.ἄ. Μερικὲς ἀπὸ τίς ὁμάδες αὐτὲς (Σαηεντόλοτς - NARCONON, Ὑπερβατικὸς Διαλογισμὸς, Le Patriarche κ.ἄ.) προσφέρουν «μεθόδους» ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰ ναρκωτικά, χρησιμοποιώντας τὸν τρόπο αὐτό, γιά νὰ ἔλθουν σὲ ἐπαφή μέ ἐπίσημους παράγοντες, ἰδιαίτερα στὸ χώρο τῆς ἐκπαίδευσης. Οἱ προσφορὲς αὐτὲς γίνονται χωρὶς νὰ φαίνεται κάποια συνάφεια μέ τίς «μητρικές ὀργανώσεις» κάτω ἀπὸ ποικίλα ὀνόματα.

Κατὰ τὴ συζήτηση στὰ κοινοβούλια συζητήθηκε μέ ἔμφαση τὸ θέμα τῆς κατάχρησης τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας καί ἀρρώστιας ἀπὸ μέρους τῶν ψυχο-ὁμάδων καί ὑπογραμμίστηκε ἡ ἔλλειψη ἑνὸς κατάλληλου νόμου, πού νὰ κατοχυρώνει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ θεραπευτῆ, νὰ ὀριοθετεῖ τὸν ὄρο ἀρρώστια καί νὰ ἀξιολογεῖ ὡς ἀρρώστια τὴν ἐξάρτηση ἀπὸ τέτοιες αιρέσεις. Μόνο τότε θὰ μπορέσει νὰ ἐπέμβει δραστικά ἡ Πολιτεία. Πρέπει νὰ ὀριστοῦν νομοθετικά οἱ προϋποθέσεις, κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀσκεῖ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ψυχολόγου ἢ τοῦ ψυχοθεραπευτῆ καί κάτω ἀπὸ ποιὲς προϋποθέσεις ἐπιτρέπεται νὰ χρησιμοποιοῦνται τεχνικές καί μέθοδοι ἀναγνωρισμένοι στὸ χώρο τῆς ἰατρικῆς. Μόνο τότε θὰ ὑπάρξει ἠθικὴ ὑπευθυνότητα καί ὑπεύθυνος ἔλεγχος.

Κατὰ τὴν ἀντίληψη τῶν Γερμανῶν βουλευτῶν ὅλων τῶν κομμάτων, οἱ ψυχο-ὁμάδες καί οἱ ἄλλες αιρέσεις τῆς νεότητος δημιουργοῦν ἀπόλυτες ἐξαρτήσεις καί συνιστοῦν κίνδυνο γιά τὴν προσωπικότητα, νεαρῶν κυρίως ἀτόμων. Αὐτὸ ἰσχύει ἰδιαίτερα γιά τὴν ὀργάνωση σαηεντόλοτς ἢ Ἐκκλησία τῆς σαηεντόλοτς (ΚΕΦΕ). Ἡ ὀργάνωση αὐτή, κατὰ τὴν ἀντίληψη τῶν βουλευτῶν, ἔχει ὀλοκληρωτικές δομές. Ἡ ἐξάρτηση πού δημιουργεῖ εἶναι μεγαλύτερη. Εἰδικὴ ὑπηρεσία «ἀσφαλείας» μεριμνᾷ γιά τὴ δημιουργία «περιβάλλοντος ἀσφαλείας» γιά τίς δραστηριότητες τῆς ὁμάδας. Μέλος πού ἔχει ὅποιοσδήποτε ἐπαφὲς μέ κάποιον πού ἀσκεῖ κριτική, χαρακτηρίζεται PTS, δηλαδή δυνητικὴ πηγή ἐνόχλησης, ἀφοῦ τὸ πρόσωπο

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 248 τοῦ ὑπ' ἀρ. 11 τεύχους.

που άσκει κριτική χαρακτηρίζεται SP, δηλαδή καταπιεστικό άτομο.

Ένα τέτοιο άτομο οδηγείται από τον «άξιωματικό ήθικης» σε «δικαστήριο ήθικης» και κινδυνεύει να αποκλειστεί από τα «σεμινάρια» της όργάνωσης, που λογίζονται απαραίτητα για την «πνευματική εξέλιξη». Ένα τέτοιο άτομο «πέφτει σε κατώτερο επίπεδο εξέλιξης». Η αίσθηση της στέρησης των «παροχών» της όργάνωσης είναι παρόμοια με εκείνη που νιώθουν έξηρημένοι από τα ναρκωτικά. Δέν υπάρχει μεγαλύτερος βασανισμός γι' αυτά τα άτομα που οδηγούνται μ' αυτό τον τρόπο σ' ένα «δικαστήριο ήθικης» και καταδικάζονται σε «στέρηση». Γι' αυτό και παράλληλα από τα ναρκωτικά, γίνεται λόγος και για έξάρτηση από αυτό το είδος τα «ψυχοναρκωτικά» και για έξηρημένους από «καταστροφικές λατρείες».

Με την ψυχική έξάρτηση και την καταστροφή των κοινωνικών σχέσεων, την τέλεια «άποκοπή» του θύματος από το κοινωνικό περιβάλλον, συμβαδίζει και η οικονομική έξουθένωση και έξάρτηση. Στη σαηντόλοτζυ, όπως και σε άλλες ομάδες, προβάλλεται τύπος κυρίαρχου ανθρώπου και αντίστροφη ήθική, που δέν γνωρίζει δισταγμούς. Η «αυτοεξέλιξη» σ' αυτόν τον τύπο του «φύρερ» ή του υπερανθρώπου βαδίζει μέσα από σεμινάρια και προσφορές της όργάνωσης, που στοιχίζουν πολλά χρήματα.

Αυτό έξηγεί γιατί οί όπαδοί δέν μπορούν να ταυτιστούν με τις αξίες και τις δομές της κοινωνίας μας, αλλά και γιατί καταλήγουν σε άπόλυτη ύλική έξάρτηση. Άν κάποιος που βρίζεται «στο δρόμο προς την αυτοεξέλιξη, με στόχο τον «υπεράνθρωπο» δέν έχει πλέον χρήματα να πληρώσει τα σεμινάρια, καταλαμβάνεται από πανικό, πώς θα χάσει και αυτά που έχει πληρώσει. Γιατί αν σταματήσει, αυτόματα θα «πέσει σε κατώτερο έξελικτικό επίπεδο». Έτσι θα κάνει το πέν να βρει χρήματα και έν ανάγκη θα δανειστεί από όπου του είναι δυνατόν.

Η πνευματική και ύλική έξάρτηση χαρακτηρίζεται από βουλευτή «κατάσταση θεληματικής δουλείας» και «φυλάκιση χωρίς σίδερα». Με την «ύπηρεσία άσφαλείας» ή σαηντόλοτζυ φροντίζει, όπως αναφέραμε, να άπομονώσει τους όπαδούς από κάθε άλλη πηγή πληροφόρησης και χρησιμοποιεί γι' αυτό άδίστακτες πρακτικές έναντίον των ανθρώπων που άσκούν κριτική, τους όποιους και χαρακτηρίζει «καταπιεστικά άτομα» (SP).

Έδώ το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της έλευθερίας της θρησκείας ή της κοσμοθερίας βρίζεται άντιμέτωπο με την έκμετάλλευση βασικών δικαιομάτων τρίτων ή προπαγάνδα άσκείται με έγκληματικές μεθόδους. Έναντίον των κριτικών χρησιμο-

ποιεί ή σαηντόλοτζυ, κατά έκφραση βουλευτή, φασιστικό λεξιλόγιο. Τέτοιες μεθόδους μπορεί κανείς, πρόσθεσε, να τις παρομοιάσει με μεθόδους των όργάνωσης της μαφίας. Μερικές μάλιστα φορές, οί όργάνώσεις της μαφίας «φαίνονται σαν παιδικοί σταθμοί, μπροστά σε τέτοιου είδους ομάδες, αίρέσεων της νεότητας».

Οί όργάνώσεις αυτές, με ποικίλα μέσα, προσπαθούν να συκοφαντήσουν τους ανθρώπους που άσκούν κριτική και χρησιμοποιούν μεθόδους που είναι γνωστές από το χώρο της κατασκοπίας. Διοχετεύουν προπαγανδιστικό ύλικό (κείμενα, βιντεοκασέτες) σε δημόσια πρόσωπα και ιδιαίτερα σε βουλευτές, άστυνομικούς διευθυντές, δημοσιογράφους, δικαστικούς, και με τη χρήση μεθόδων της ψυχολογίας, όπως εφαρμόζεται στη σύγχρονη διαφήμιση, καταβάλλεται προσπάθεια έπηρεασμού υπέρ της όργάνωσης και κατά των ανθρώπων που άσκούν κριτική.

Όπως ύποστήριξαν βουλευτές, γι' αυτές τις όργάνώσεις, κάθε ένημερωτική εκδήλωση χαρακτηρίζεται «ιερή έξέταση» και κάθε κριτικός φανατικός, μισαλλόδοξος, δώκτης θρησκευτικών μειονοτήτων, άνθρωπος του μεσαίωνα, που καταπατεί στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Σε βάρος του άσκούνται πιέσεις, έκβιασμοί, πνευματική τρομοκρατία, τρομοκρατία μη ύσεων.

Γι' αυτό και κατά την κρίση των βουλευτών είναι ανάγκη να ένημερωθούν οί δικαστικοί γι' αυτές τις μεθοδεύσεις. Για όρισμένες όργάνώσεις όπως ή σαηντόλοτζυ, παρατηρήθηκε ότι δέν άποτελούν θρησκεία, αλλά κερδοσκοπικές έπιχειρήσεις και γι' αυτό δέν πρέπει οί δραστηριότητές της να προστατεύονται από τη συνταγματική διάταξη που κατοχυρώνει την έλευθερία της θρησκείας. Είναι ανάγκη, έλέχθη, να προσδιοριστεί ό όρος «θρησκεία» για να άντιμετωπιστούν άποτελεσματικά τέτοια φαινόμενα.

Αυτό που επίσης άνησχει σοβαρά τα κοινοβούλια των όμόσπονδων χωρών στην Γερμανία είναι ό κίνδυνος διάβρωσης της οικονομίας και ιδιαίτερα των έπιχειρήσεων.

Οί όργάνώσεις αυτές και ιδιαίτερα ή σαηντόλοτζυ, προσφέρουν στις έπιχειρήσεις προγράμματα έπιλογής του προσωπικού, ειδικής εκπαίδευσης «συμβούλων έπιχειρήσεων και διοικητικού προσωπικού». Με το λεγόμενο «τέστ προσωπικότητας» συγκεντρώνουν όλα τα προσωπικά στοιχεία των ύποψηφίων και τα έπεξεργάζονται ήλεκτρονικά. Με αυτόν τον τρόπο κάνουν την έπιλογή τους μεταξύ των προσώπων που είναι περισσότερο εύάλωτα στην ιδεολογία και στις τεχνικές της σαηντόλοτζυ.

(Συνεχίζεται)

ΟΙ 45 ΑΓΙΟΙ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΠΟΥ ΦΕΡΟΥΝ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Του κ. ΚΩΝ. Μ. ΚΟΝΤΑΞΟΠΟΥΛΟΥ, Δρος καρδιολόγου - παθολόγου

Ἀλέξανδρος ὁ ὄσιος (28 Ὀκτωβρίου).

Αὐτὸς ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς 353 Πατέρες ποὺ ἐμόνασαν στὴν Χασμάτη κοντὰ στὸ Ἰκόνιο ὅταν αὐτοκράτορας ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἀργότερα ὁ Ἰουλιανός.

Ἀλέξανδρος ὁ Ἀλαμανός (17 Σεπτεμβρίου).

Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς 300 Ἀλαμανούς. Αὐτοὶ ἦταν μοναχοὶ καὶ λαϊκοὶ ἀπὸ διαφόρους τόπους καὶ χώρες ποὺ εὐρέθηκαν στὴν Παλαιστίνη. Ἀπὸ ἐκεῖ κατέφυγαν στὴν Κύπρο λόγω τῶν διωγμῶν ποὺ γίνονταν στὴν Παλαιστίνη.

Ἡ μνήμη του ἐτιμᾶτο ιδιαίτερα εἰς τὸ χωριὸ Ἀξύλου τῆς ἐπαρχίας Πάφου στὴν Κύπρο, γι' αὐτὸ καὶ λέγεται ἅγιος Ἀλέξανδρος ὁ ἐν Ἀξύλου.

Ἀλέξανδρος ὁ ὄσιος (30 Αὐγούστου καὶ 17 Ἀπριλίου).

Ρώσος ὄσιος. Ὑπῆρξε ὁ κτίτορας καὶ ἡγούμενος τῆς ὁμώνυμης Μονῆς στὸ Σβίρ τῆς Ρωσίας. Ἐξῆσε ἀπὸ τὸ 1448 ἕως τὸ 1533. Στὶς 17 Ἀπριλίου ἐορτάζεται ἡ μνήμη τῆς ἀνακομιδῆς τῶν ἱερῶν λειψάνων του.

Ἀλέξανδρος ὁ ἐν Μπελοζέρσκ (20 Ἀπριλίου).

Ρώσος ὄσιος. Ὑπῆρξε ὁ ἰδρυτὴς καὶ ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσεβένσκ τῆς Ρωσίας. Ἐξῆσε ἀπὸ τὸ 1427 ἕως τὸ 1479.

Ἀλέξανδρος, ὁ ἡγούμενος μονῆς Κούστσκ Βολογντὰ (1439) (9 Ἰουνίου).

ΜΑΡΤΥΡΕΣ

Ἀλέξανδρος (28 Σεπτεμβρίου).

Μαρτύρησε μαζί με τ' ἀδέλφια του Ἀλφειὸ καὶ Ζώσιμο. Κατάγονταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Κάλυτο στὴν Ἀντιόχεια τῆς Πισιδίας, γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάστηκαν Καλυπτηνοὶ μάρτυρες. Ἦταν σιδηρουργοὶ στὸ ἐπάγγελμα καὶ τοὺς ἐξῆτη ἄπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Πισιδίας Μάγνο νὰ κατασκευάσουν ἀλυσίδες γιὰ νὰ δεθεῖ μ' αὐτὲς ὁ μάρτυρας Μάρκος ὁ ποιμένας. Ὅταν ὅμως πληροφορήθηκαν γιὰ ποῖο λόγο ἤθελε ὁ Μάγνος τὶς ἀλυσίδες ἀρνήθηκαν νὰ συμπράξουν

σ' αὐτὴν τὴν ἀδικία καὶ ἀπάντησαν ἑμεῖς εἴμαστε ἐπαγγελματίες, δὲν εἴμαστε κακοῦργοι. Τότε καταγγέθηκαν στὸν Μάγνο ὡς χριστιανοί. Αὐτοὶ ὁμολόγησαν με θάρρος τὸν Χριστὸ καὶ ἄρχισαν οἱ εἰδωλολάτρες νὰ τοὺς βασανίζουν με ποικιλόμορφα βασανιστήρια. Τέλος τοὺς ἔδεσαν σὲ μία πέτρα καὶ τοὺς ἔκαψαν ζωντανούς.

Οἱ ἅγιοι αὐτοὶ ἀδελφοὶ μαρτύρησαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ.

Ἀλέξανδρος (28 Σεπτεμβρίου).

Ἐτερος ἅγιος Ἀλέξανδρος μάρτυρας ἀξιωματικὸς ποὺ ἐορτάζει τὴν ἴδια ἡμέρα. Μαρτύρησε μαζί με ἄλλους τριάντα μάρτυρες. Δὲν γνωρίζουμε ἄλλα στοιχεῖα γι' αὐτοὺς τοὺς μάρτυρες, μόνον ὅτι ἐθανατώθηκαν με τὸ ξίφος.

Ἀλέξανδρος (21 Ὀκτωβρίου).

Ὁ ἅγιος αὐτὸς Ἀλέξανδρος εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς 60 μάρτυρες ποὺ φονεύθηκαν ἀπὸ Ἀγαρηνοὺς στὰ Ἱεροσόλυμα ἐπὶ αὐτοκράτορα Λέοντα τοῦ Ἰσαύρου.

Ἀλέξανδρος (30 Ὀκτωβρίου).

Μαρτύρησε στὴν Ἀλεξάνδρεια στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Δεκίου (249-251), μαζί με τὸν Ἐπίμαχο, τὸν Κρονίωνα καὶ τὸν στρατιώτη Βησα. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Ἐπίμαχος καὶ ὁ Κρονίων καταγγέθηκαν ὡς χριστιανοὶ στοὺς εἰδωλολάτρες καὶ ὑποβλήθηκαν σὲ βασανιστήρια. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος ἔπασχε ἀπὸ ποδάγρα δὲ μποροῦσε νὰ σταθεῖ στὰ πόδια του καὶ ὀδηγήθηκε στὸν ἄρχοντα ὑποβασταζόμενος ἀπὸ τὸν συγγενὴ του Κρονίωνα. Ἀφοῦ ὁ ἄρχοντας εἶδε ὅτι δὲν ἄλλαξαν τὶς θρησκευτικὲς τοὺς πεποιθήσεις, τοὺς ἀνέβασε πάνω σὲ καμήλες καὶ τοὺς γύρισε στὴν ἀγορὰ γιὰ νὰ τοὺς διακωμωδήσει ἐνῶ συγχρόνως τοὺς μαστίγωνε. Τελικὰ ἔριξε ἐπάνω τους ἀσβέστη ποὺ ἔβραζε καὶ τοὺς κατέκαυσε.

Ὁ Βησᾶς ποὺ ἦταν στρατιώτης συμπόνεσε τοὺς ἅγιους αὐτοὺς μάρτυρες, πίστευσε κι αὐτοὺς στὸν Χριστό, ἀλλὰ οἱ φανατισμένοι ἐκεῖνοι εἰδωλολάτρες γιὰ τὴν πίστη του αὐτὴ τὸν ἀποκεφάλισαν.

Ἀλέξανδρος (7 Νοεμβρίου).

Καταγόταν ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Θεσσαλονίκης

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 251 τοῦ ὑπ' ἀρ. 11 τεύχους.

καὶ μαρτύρησε στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορα Μαξιμιανοῦ (286-305). Ἦταν γενναῖος χριστιανὸς καὶ χωρὶς νὰ φοβηθεῖ μπήκε σὲ ἕνα ναὸ εἰδωλολατρικὸ καὶ ἔριξε κάτω τὶς σπονδές ποὺ ἦταν ἐπάνω στοῦ βωμοῦ. Ὅμως ἐγινε ἀντιληπτός, συνελήφθη ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρεις καὶ ἀποκεφαλίσθηκε μὲ ξίφος τὸ 289.

Ἀλέξανδρος (24 Νοεμβρίου).

Μαρτύρησε στὴν Κόρινθο ὅταν αὐτοκράτορας ἦταν ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης περὶ τὸ 360.

Ἀλέξανδρος (17 Δεκεμβρίου).

Μαρτύρησε στὴν Αἴγυπτο μαζί μὲ ἄλλους δύο μοναχοὺς τὸν Πατερμούθιο καὶ τὸν Κόπρη στὰ χρόνια ἐπίσης τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου (360-363). Ὅταν αὐτὸς ὁ παράλογος αὐτοκράτορας πήγαινε γιὰ τὴν Περσία πέρασε καὶ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Κατὰ τὴν διαμονή του ἐκεῖ ἔμαθε γι' αὐτοὺς τοὺς μοναχοὺς ὅτι ἦταν πιστοὶ Χριστιανοί. Τότε πρόσταξε νὰ παρουσιασθοῦν μπροστά του καὶ τοὺς ἐξεβίαζε νὰ ἀπαρνηθοῦν τὸν Χριστὸ καὶ νὰ θυσιάσουν στὰ εἰδωλα. Αὐτοὶ ὅμως ἐπέμεναν στὴν χριστιανικὴ τους πίστη καὶ τότε διέταξε καὶ τοὺς ἀποκεφάλισαν

Ἀλέξανδρος (14 Φεβρουαρίου).

Στὸ λεξικὸ τῶν Ἀγίων Πάντων τῶν Ζώτου-Μολοττοῦ ἀναφέρεται καὶ αὐτὸς ὁ μάρτυρας Ἀλέξανδρος ποὺ μαρτύρησε μαζί μὲ τὴν Ἀγία Περόπεια στὴν Γαλλία τὸ 189 ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου.

Ἀλέξανδρος (25 Φεβρουαρίου).

Ὁ μάρτυρας αὐτὸς ἀποκαλεῖται ἅγιος Ἀλέξανδρος ὁ ἐν Δριζιπάροις τῆς Θράκης καὶ ἅγιος Ἀλέξανδρος ὁ ἐν Κεντουκέλλαις. Λέγεται ὁ ἐν Δριζιπάροις διότι ἐκεῖ ὑπέστη τὸ τελικὸ μαρτύριό, λέγεται ὁ ἐν Κεντουκέλλαις διότι ἐκεῖ τελεῖται ἡ σύναξή του. Καταγόταν ἀπὸ τοὺς Ποτιόλους τῆς Νοτίου Ἰταλίας καὶ ἦταν στρατιώτης. Ζοῦσε στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Μαξιμιανοῦ (286-305) καὶ τοῦ ἡγεμόνα Τιβεριανοῦ. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἡγεμόνας προσπαθοῦσε νὰ τὸν κάνει νὰ προσφέρει θυσίες στοὺς εἰδωλολατρικοὺς θεοὺς. Μάταια ὅμως γιὰτὶ ὁ στρατιώτης Ἀλέξανδρος ὄχι μόνον δὲν ὑπήκουσε σ' αὐτόν, ἀλλὰ κοροϊδεύσε καὶ ἔβρισε κι αὐτὸν καὶ τοὺς ψεύτικους θεοὺς του. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν κρέμασαν ἀπὸ τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν του σὰν πρώτη τιμωρία. Μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸν ὀδήγησαν στὴν Καρθαγένη ὅπου καὶ ὑπέστη νέα βασανιστήρια. Κατόπιν ἀπὸ τὴν Καρθαγένη τὸν ὀδήγησαν στὴν Μαρκιανούπολη γιὰ νὰ τὸν

βασανίσουν πάλι. Τέλος τὸν μετέφεραν στὰ Δριζιπάρα τῆς Θράκης ὅπου τὸν ἀποκεφάλισαν.

Ἀλέξανδρος (9 Μαρτίου).

Ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς 40 μεγάλους μάρτυρες ποὺ μαρτύρησαν στὴν Σεβάστεια. Εἶναι πολὺ γνωστὴ ἡ ἱστορία τῶν ἐνδόξων σαράντα μαρτύρων ποὺ σὲ καιρὸ μεγάλης βαρυσχεμωνιάς καὶ ἐνῶ ἡ λίμνη τῆς Σεβαστείας ἦταν παγωμένη, τοὺς ἔριξαν σ' αὐτὴν οἱ φανατισμένοι εἰδωλολάτρεις καὶ μαρτύρησαν ἡρωϊκὰ τὸ 320.

Ἀλέξανδρος ὁ ἐν Πύδνῃ (νῦν Κίτρος) τῆς Μακεδονίας (14 Μαρτίου).

Μαρτύρησε στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Γαλέριου Μαξιμιανοῦ. Κατάφερε νὰ κάνει χριστιανούς πολλοὺς εἰδωλολάτρεις, γι' αὐτὸ οἱ συναξαριστὲς τὸν παρουσιάζουν σὰν πολύφωτο ἀστὲρα μέσα στοῦ σκοτὸς τῆς εἰδωλολατρίας. Αὐτὴ ὅμως ἡ ἱεροποστολικὴ του δράση κίνησε ἐναντίον του τὴν ὀργὴ τῶν εἰδωλολατρῶν, οἱ ὁποῖοι μὴ μπορώντας νὰ ἀνεχθοῦν τὸ θάρρος του καὶ τὴν δύναμη τῶν λόγων του τὸν ἀποκεφάλισαν.

Ἀλέξανδρος ὁ Αἰγύπτιος καὶ Ἀλέξανδρος ὁ ἐκ Γάζης (15 Μαρτίου).

Ἦταν δύο νεανίες ποὺ μαζί μὲ ἄλλους ἔξι νέους μαρτύρησαν στὴν Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Διοκλητιανοῦ. Τὰ ὀκτὼ αὐτὰ ἡρωϊκὰ χριστιανόπουλα ἀψηφώντας τὸν κίνδυνο τοῦ θανάτου, παρουσιάστηκαν μπροστὰ στὸν ἡγεμόνα τῆς Καισάρειας Οὐρβανὸ καὶ ὁμολόγησαν μὲ θάρρος ἐκκλησιαστικὸ ὅτι εἶναι Χριστιανοί.

Ὅμως ὁ σκληρὸς καὶ φανατισμένος Οὐρβανὸς δὲν κατάφερε οὔτε μὲ τὶς ἀπειλὲς οὔτε μὲ τὶς κολακεῖες νὰ τοὺς ἀλλάξει τὴν θερμὴ χριστιανικὴ τους πίστη καὶ ἔδωσε διαταγὴ νὰ τοὺς ἀποκεφαλίσουν. Ἔτσι οἱ νεαροὶ αὐτοὶ Χριστιανοὶ ἔλαβαν τοὺς στεφάνους τοῦ μαρτυρίου.

Ἀλέξανδρος (10 Ἀπριλίου).

Μαρτύρησε στὴν Βόρεια Ἀφρική μαζί μὲ τοὺς μάρτυρες Μακάριο, Ζήνωνα καὶ Θεόδωρο, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ μὲ ἄλλους σαράντα μάρτυρες στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Δεκίου καὶ ἐνῶ ἡγεμόνας στὴν Ἀφρική ἦταν ὁ Φουρτουγιανός. Οἱ ἅγιοι αὐτοὶ ἄνδρες ἀποφάσισαν νὰ ἀντισταθοῦν στὴν προσαγὴ τοῦ ἡγεμόνα νὰ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστό. Ἔτσι συνελήφθησαν ἀπὸ τοὺς φανατισμένους εἰδωλολάτρεις καὶ ἄρχισαν νὰ τοὺς ὑποβάλλουν σὲ μαρτύρια καὶ φρικτὰ βασανιστήρια. Τελικὰ τοὺς

ἀποκεφάλισαν. Μαζί μ' αὐτοὺς τοὺς μάρτυρες μαρτύρησαν καὶ οἱ ἀκόλουθοι τέσσερις: ὁ Τερέντιος, ὁ Ἀφρικανός, ὁ Μάξιμος καὶ ὁ Πομπήϊος. Αὐτῶν τῶν μαρτύρων τιμᾶται ἡ μνήμη καὶ στὶς 28 Ὀκτωβρίου.

Ἀλέξανδρος (3 Μαΐου).

Μαρτύρησε στὴν Ρώμη στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Τραϊανοῦ μαζί μὲ τοὺς μάρτυρες Εὐέντινο καὶ Θεόδουλο.

Ἀλέξανδρος (10 Μαΐου).

Μαρτύρησε στοὺς Λεοντίνους τῆς Σικελίας στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Οὐαλεριανοῦ μαζί μὲ τοὺς μάρτυρες Ἀλφειό, Φιλάδελφο, Κυρίνο καὶ ὀρισμένους ἄλλους.

Ἀλέξανδρος (14 Μαΐου).

Μαρτύρησε μαζί μὲ τοὺς μάρτυρες Βάρβαρο καὶ Ἀκόλουθο.

Ἀλέξανδρος (20 Μαΐου).

Ὁ ἅγιος μάρτυρας Θαλλέλαιος ἦταν ἓνας φιλόσοφος καὶ ἀνάργυρος γιατρός ποὺ ἔζησε στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Νουμεριανοῦ (283-284). Θεράπευε ἀφιλοκερδῶς ὅλους τοὺς ἀρρώστους, πλούσιους καὶ φτωχοὺς, ξένους καὶ ἐντόπιους, ἐνῶ παράλληλα τοὺς μετέδιδε τὸ χαρούμενο μήνυμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ὃταν ὁ αὐτοκράτορας Νουμεριανὸς ἐξαπέλυσε διωγμὸ κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ὁ ἅγιος Θαλλέλαιος συνελήφθη στὴ χώρα τῶν Αἰγῶν, ὅπου βρισκόταν, ἀπὸ τὸν ἐξουσιαστὴ τοῦ τόπου Θεόδωρο καὶ ὑπέστη ποικιλόμορφα βασανιστήρια, διότι ὁμολόγησε πίστη στὸ Χριστό. Τέλος θανατώθηκε μὲ ἀποκεφαλισμὸ τὸ 284. Τότε καὶ ἄλλοι ὀκτὼ πρῶην εἰδωλολάτρες ποὺ εἶδαν τὴν ἀνδρεία καὶ τὴν ὑπομονὴ τοῦ ἁγίου μάρτυρα καὶ τὰ θαύματά του, πίστευσαν στὸ Χριστὸ καὶ μαρτύρησαν καὶ αὐτοὶ γιὰ τὴν χριστιανικὴ πίστη. Μεταξὺ αὐτῶν ἦταν καὶ ὁ στρατιώτης Ἀλέξανδρος ποὺ πίστευσε στὸ Χριστὸ διὰ τοῦ ἁγίου Θαλλελαίου. Αὐτὸς καὶ ὁ Ἀστέριος ἦταν ὑπηρετές τοῦ ἄρχοντα Θεόδωρου καὶ εἶχαν διαταχθεῖ νὰ τρυποῦν τοὺς ἀστραγάλους τοῦ ἁγίου Θαλλελαίου. Ὅμως πίστευσαν στὸ Χριστὸ ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰ καὶ τὰ θαύματα αὐτοῦ τοῦ ἁγίου ἀνθρώπου, ὁμολόγησαν κι αὐτοὶ τὴν χριστιανικὴ τους πίστη καὶ ἔτσι μαρτύρησαν δι' ἀποκεφαλισμοῦ.

Ἀλέξανδρος ὁ ἰατρός (24 Ἀπριλίου καὶ 2 Ἰουνίου).

Ὁ ἅγ. Ἀλέξανδρος εἶναι ὁ πρῶτος μάρτυρας γιατρός τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καταγόταν ἀπὸ τὴν Φρυγία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἔζησε στὸν δευτε-

ρο αἰῶνα, τὴν ἐποχὴ τοῦ διωγμοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου. Ὁ ἅγιος Ἀλέξανδρος προέτρεπε τοὺς Χριστιανοὺς νὰ μὴν ἀρνηθοῦν ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ διωγμοῦ τὴν χριστιανικὴ τους πίστη καὶ παρακινούσε αὐτοὺς ποὺ τὴν ἀρνήθηκαν νὰ ξαναγυρίσουν στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, ἀδιαφορώντας γιὰ τὰ μαρτύρια καὶ τὸ θάνατο. Αὐτὸ ὅμως εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ τὸν συλλάβουν κι αὐτὸν καὶ ἀφοῦ ὁμολόγησε μὲ θάρρος τὸν Χριστὸ σὰν ἀληθινὸ Θεὸ ὑπέστη καὶ ὁ ἴδιος μαρτυρικὸ θάνατο, τὸ 177 στὸ Λούγδουνο, τὴν σημερινὴ Λυὼν τῆς Γαλλίας μαζί μὲ πολλοὺς μάρτυρες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ἅγιος Ἀτταλος καὶ ἡ ἁγία Βλανδίνια.

Ἀλέξανδρος (10 Ἰουνίου).

Μαρτύρησε μαζί μὲ τὴν Ἀντωνίνα. Καταγόταν καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴ Κώμη τῶν Κοδράμων. Ἡ Ἀντωνίνα ἦταν μιὰ νέα Χριστιανὴ μὲ πολὺ ζῆλο καὶ ἀγάπη γιὰ τὸ Χριστό. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἦταν ἐπίσης ἓνας νέος 28 ἐτῶν μὲ μεγάλη χριστιανικὴ πίστη καὶ βοήθησε τὴν Ἀντωνίνα σὲ μιὰ πολλὴ δύσκολη στιγμὴ τῆς ζωῆς της. Ὁ Φῆστος ὁ ἡγεμόνας τοῦ τόπου ἔμαθε γιὰ τὴν χριστιανικὴ πίστη τῆς Ἀντωνίνας καὶ διέταξε νὰ τὴν συλλάβουν. Ὃταν εἶδε ὅτι δὲν μπορούσε νὰ τῆς ἀλλάξει τίς θρησκευτικὲς της πεποιθήσεις καὶ νὰ θυσιάσει στὰ εἰδωλα, θέλησε νὰ τὴν τιμωρήσει βάζοντάς τὴν μέσα σὲ ἓνα οἶκο ἀνοχῆς γιὰ νὰ διαφθαρεῖ. Αὐτὴ ὅμως κατάφερε νὰ μείνει ἀγνή καὶ ἀμόλυντη μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀμαρτωλὸ περιβάλλον καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ποὺ παρουσιάστηκε ξαφνικὰ ἐκεῖ, μπόρεσε νὰ τὴν ἀπελευθερώσει ἀπ' αὐτὸ τὸ βρώμικο μέρος. Ὅμως ὅταν ἔμαθε ὁ Φῆστος γι' αὐτὴν τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἀλεξάνδρου συνέλαβε καὶ τοὺς δύο νέους αὐτοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς τιμώρησε μὲ τὸν πιὸ σκληρὸ καὶ ἀπάνθρωπο τρόπο. Συγκεκριμένα οἱ αἰσχροὶ συνεργάτες του, ἀκρωτηρίασαν τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδιῶν τῶν δύο μαρτύρων, ἐνῶ μετὰ ἄλειψαν τὰ σώματά τους μὲ πίσσα καὶ τοὺς ἔριξαν σ' ἓνα λάκκο γεμάτο φωτιά. Ἐτσι βρῆκαν μαρτυρικὸ θάνατο οἱ δύο γενναῖοι Χριστιανοὶ καὶ ἔλαβαν τοὺς στεφάνους τοῦ μαρτυρίου.

(Συνεχίζεται)

Γεωργίας Π. Κουνάβη ΠΑΝΑΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Τὸ βιβλίο αὐτό, προσφορὰ γνήσια καὶ πρωτότυπη, διαφωτίζει, διδάσκει, θεολογεῖ μέσα ἀπὸ τίς σελίδες του δὲν φανερῶνεται μόνο ἡ σχέση Παναγίας καὶ Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἡ σχέση τοῦ κάθε πιστοῦ μὲ τὸν πανάγιο ὄργανισμὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ συμμετοχὴ τῆς κτίσεως εἰς τὴν «ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ» (Ρωμ. 8,21)

Τοῦ κ. ΓΙΑΝΝΗ ΔΟΝΤΑ, θεολόγου - καθηγητῆ

Ἡ πώση τοῦ Ἀδὰμ ἐπέφερε τὴν πώση ὀλόκληρης τῆς κτίσεως. Ἡ ἁμαρτία δημιούργησε διάσταση καὶ δυσαρμονία στὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὸ φυσικὸ περιβάλλον. «Τῆ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἑκούσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»¹.

Σ' αὐτοὺς τοὺς στίχους τονίζεται ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ ἀκούσια ὑποταγὴ τῆς κτίσεως στὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ προσδοκία τῆς «δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». Ἡ κτίσις ὑποτάσσεται στίς φθοροποιὲς δυνάμεις ἀλλὰ ταυτόχρονα ἀναμένει στὸ μέλλον τὴν «ἀποκάλυψιν τῶν υἰῶν τοῦ Θεοῦ». Μετὰ τὴν ἔνδοξη δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου ἡ «συνωδίνουσα» κτίσις θὰ συμμετάσχει στὴ νέα «ἐν Χριστῷ» κατάσταση τοῦ Κόσμου, δηλαδή θὰ ἀνακαινισθεῖ καὶ θὰ ἀφθαρτοποιηθεῖ. Σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ὁ χριστιανὸς προσδοκεῖ «καινοὺς οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν»². Σ' αὐτὸ τὸ νέο κόσμο, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ κατοικεῖ δικαιοσύνη. Στὴ νέα κατάσταση θὰ ἔχουμε ἀναμόρφωση καὶ ἀναστοιχείωση ὀλόκληρης τῆς ὄρατης καὶ ἀόρατης κτίσεως. Ἡ κτίσις «ἀπεκδέχεται τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἰῶν τοῦ Θεοῦ...» Στὴ νέα ἐν Χριστῷ πραγματικότητα ἡ κτίσις θὰ ἀκολουθήσει τὴν εὐμορφία καὶ ἁρμονία τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. «Ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς, τούτέστιν οὐκέτι ἔσται φθαρτὴ ἀλλὰ ἀκολουθήσει τῆ τοῦ σώματος εὐμορφία»³.

Ἡ κτίσις «ἀναμορφουμένη ὁμως καὶ ἀναπλασσομένη ἐν τῇ τῶν πάντων ἀνακαινίσει οὐ μόνον ἀξία καὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν νέαν δεδοξαμένην φύσιν τῶν δικαίων θὰ καταστή, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ αἰώνως καὶ πανηγυρικῶς θὰ ἐξαγγεῖλη»⁴.

Ὁ κόσμος πρέπει νὰ καθαρῶσθαι ἀπὸ κάθε εἶδους ἁμαρτία καὶ νὰ ἐπανεέλθει στὴν προπρωτικὴ κατάσταση. «Ἐπειδὴ γὰρ καὶ φθορὰ καὶ κλοπὴ καὶ μοιχεία καὶ πᾶν εἶδος ἁμαρτιῶν ἐχύθη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ αἵματα ἐφ' αἵμασιν ἐμίγη ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα μὴ μείνῃ τὸ θαυμαστὸν τοῦτο οἰκητήριον ἀνομοίαις πεπληρωμένον, παρέρχεται ὁ κόσμος οὗτος, ἵνα ὁ καλλίων ἀναδειχθῆ»⁵.

Στὴν Ἀγία Γραφή καὶ στὴν Ἱερὰ Παράδοση ἔχουμε μαρτυρίες γιὰ τὴ νέα μορφή τὴν ὁποία θὰ προσλάβει ὁ κόσμος. Δὲν γνωρίζουμε ὁμως τὴ φύση

αὐτοῦ τοῦ μεταστοιχειωμένου καὶ ἀνακαινισμένου κόσμου. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο γνωρίζουμε εἶναι ὅτι ἡ βάση «τῆς μελλούσης νέας καὶ ἀφθάρτου ὑφῆς τοῦ φυσικοῦ κόσμου συνάπτεται πρὸς τὸ σωτηριῶδες ἔργον τοῦ Θεανθρώπου καὶ διὰ τὴν διὰ τῆς Ἀναστάσεώς του κατανίκησιν τῆς φθορᾶς»⁶. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τὰ πάντα καθίστανται «καινά»⁷. «Μὴ μνημονεύετε τὰ πρῶτα καὶ τὰ ἀρχαῖα μὴ λογίζεσθε. Ἴδου ποιῶ καινὰ ἃ νῦν ἀνατελεῖ καὶ γνώσεσθε αὐτά»⁸. Γιὰ τὸ μέλλον τῆς κτίσεως ἔχουμε ἀναφορὲς στὴν Κ.Δ. καὶ ἰδιαίτερα στὸν Ἀπόστολο Παῦλο, οἱ ὁποῖες στηρίζονται σὲ ἐσχατολογικὲς περιγραφὲς τῆς Π.Δ. Ὁ Μάρκος παραθέτει λόγια τοῦ Χριστοῦ στὰ ὁποῖα παρουσιάζεται μία καταστροφὴ τῆς κτίσεως κατὰ τὴ δευτέρα παρουσία τοῦ Χριστοῦ: «Ἄλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς. Καὶ οἱ ἀστέρες ἔσονται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις ἐν τοῖς οὐρανοῖς σαλευθήσονται»⁹. Σ' αὐτοὺς τοὺς στίχους γίνεται λόγος γιὰ τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα θὰ συμβοῦν, «κατὰ τὴν περίοδον, ἧτις ἄρχισε διὰ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ διὰ τῆς ἐν οὐρανοῖς ἀναλήψεως ὅπου ἀνέλαβε τὰς ἐξουσίας καὶ δυνάμεις τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ βασιλικοῦ τοῦ ἀξιώματος καὶ ὁπόθεν παρεμβαίνει κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὰς κρίσεις τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου, ἐκ τῶν ὁποίων κρίσεων ἡ καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλὴμ εἶναι ἡ πρώτη»¹⁰.

Σὲ γενικότερες γραμμὲς μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι στίς ἔσχατες ἡμέρες ὅπου θὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσία θὰ ἐπικρατήσῃ ὁ θρίαμβος, ἡ δόξα καὶ ἡ κατάσταση εὐδαιμονίας τῆς βασιλείας Του¹¹. Ἡ προσδοκία τῆς ἡμέρας τοῦ Θεοῦ ὅπου θὰ ἔχουμε καταστροφὴ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς συνδέεται μὲ τὴν ταυτόχρονη προσδοκία τῶν «καινῶν οὐρανῶν καὶ γῆς καινῆς κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ». Αὐτὴ ἡ προσδοκία τῶν χριστιανῶν γιὰ τὴν ἀνακαινίση τοῦ κόσμου ἀποτελεῖ τὴν ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ τῆς ἱστορίας. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐπαναλαμβάνει τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅτι «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται»¹². Καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, «παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου»¹³. Στὸ 21ο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως διατυπώνεται ἡ ἴδια διδασκαλία γιὰ καινὴ γῆ καὶ καινοὺς οὐρανοὺς σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ: «Καὶ εἶδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν ὁ γὰρ πρῶτος οὐρανὸς καὶ ἡ πρώτη

γή ἀπῆλθον... Καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καινὴν εἶδον... Καὶ εἶπεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῷ θρόνῳ. Ἴδου καινὰ ποιῶ πάντα»¹⁴. Σ' αὐτὴν τὴν ἐσχατολογικὴν κατάστασιν οἱ σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ φυσικὸ περιβάλλον θὰ γίνοντι πάλι φιλικῆς καὶ ἁρμονικῆς. Ἀποκαθίσταται ἡ προπρωτικὴ ἀθωότης ἔτσι ὅπως περιγράφεται ἐσχατολογικῶς ἀπὸ τοὺς προφήτες: «Συμβοσκηθήσεται λύκος μετ' ἄρνου καὶ πᾶρδαλις συναναπαύσεται ἐρίφῳ καὶ μοσχάριον καὶ ταῦρος καὶ λέων ἅμα βοσκηθήσονται καὶ παιδίον μικρὸν ἄξει αὐτούς. Καὶ βοῦς καὶ ἄρκος ἅμα βοσκηθήσονται καὶ ἅμα τὰ παιδία αὐτῶν ἔσονται καὶ λέων καὶ βοῦς ἅμα φάγονται ἄχυρα. Καὶ παιδίον νήπιον ἐπὶ τρώγλην ἀσπίδων καὶ ἐπὶ κοίτην ἐγκόνων ἀσπίδων τὴν χεῖρα ἐπιβαλεῖ. Καὶ οὐ μὴ κακοποιήσουσιν, οὐδὲ μὴ δύνωνται ἀπολέσαι οὐδένα ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου, ὅτι ἐνεπλήσθη ἡ σύμπασα τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσης»¹⁵.

Ἡ ἀνακαινίσις τῆς κτίσεως συνάπτεται πρὸς τὸ σωτηριῶδες ἔργον τῆς ἐν Χριστῷ θείας οικονομίας. Ἡ ἔλευσις τοῦ Κυρίου, ἔτσι ὅπως προαναγγέλλεται ἀπὸ τοὺς προφήτες, πληρώθηκε κατὰ τὴν πρώτην τῆς φάσιν τοῦ γεγονότος τῆς Ἐνανθρώπισης τοῦ Λόγου, ὅπου ὁ Κύριος κατενίκησε τὴν φθοροποιὴν δυνάμειν τοῦ κακοῦ καὶ κατέλυσε τὴν ἰσχύϊν τοῦ σατανᾶ. Ἡ πλήρης ἐξουδετέρωσις τῆς ἰσχύος τοῦ σατανᾶ θὰ πραγματοποιηθῆ κατὰ τὴν δευτέρα παρουσίαν τοῦ Κυρίου, ὅταν θὰ ἔλθῃ «ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἁγγέλων δυνάμειν αὐτοῦ ἐν πυρὶ φλογὸς διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι τὸν Θεὸν καὶ μὴ ὑπακούουσι τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ»¹⁶. Ἡ βεβαιότητα ὅτι ὁ παρῶν κόσμος ὁδηγεῖται σὲ κάποιον τέλος καὶ ἡ ἱστορία σὲ αἴσια ἔκβασις, ἀποτελεῖ τὴν κεντρικὴν ἀναφορὰν τῆς ἐσχατολογικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, συνάπτεται πρὸς ὅλα τὰ στάδια τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου καὶ «ἡ ἀποκάλυψις καὶ γνῶσις τῆς μελλούσης ταύτης καταστάσεως συμπιπτει μετὰ τῆς κτίσεως τῆς κληρονομίας αὐτῆς. Τότε οἱ ἐκλεκτοὶ θὰ γνωρίσουν καὶ θὰ γνωρίζουν τὴν κατάστασιν ταύτην, μετέχοντες εἰς αὐτήν, τὴν ὁποίαν «ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι» (Α' Κορ. 13,12) προθεῶνται, τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος ἐν ἑαυταῖς κατέχοντες καὶ τὴν ἐν Χριστῷ καὶ κατὰ Χριστὸν ζωὴν διαβιῶντες»¹⁷.

Ἡ κτίσις βρίσκεται σὲ μία συνεχὴ κατάστασιν ἀναμονῆς τῆς τελικῆς ἀναστάσεως ὅποτε θὰ ὀλοκληρωθῆ ἡ σχέση πατέρα καὶ παιδίων μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν πιστῶν. Ἡ σχέση ἀνθρώπου καὶ κτίσεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν σχέση τοῦ πιστοῦ μὲ τὸ Θεό, ὅπως αὐτὴ διαμορφώνεται διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ κτίσις «ἀκολουθεῖ κατ' ἐκείνην τὴν ἴδιαν, ὅπως ὁ ἄνθρωπος, πορεῖα ἀπὸ τὸ παρελθὸν καὶ ἀπὸ τὸ παρὸν σὲ τὸ μέλλον, δηλαδὴ ἀπὸ τὴ δημιουργία καὶ τὴν πτώσιν σὲ τὴν ἀνόρ-

θωσι καὶ ἀπὸ αὐτὴ σὲ τὴν σωτηρία»¹⁸.

Ὅπως καὶ ἂν περιγραφῆ ἡ ἐσχατολογικὴ ὀλοκλήρωσις τῆς κτίσεως, εἶναι βέβαιον ὅτι «μεταπλασσομένων ὡσπερ εἰς δόξαν ἐξ ἀτιμίας καὶ ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθορσίαν τῶν τοῦ Θεοῦ τέκνων... Καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις μεθαρμοσθήσεται πρὸς τὸ ἄμεινον»¹⁹. Σχετικῶς πρὸς τὴν νέα κατάστασιν ἡ ὁποία θὰ διαμορφωθῆ μετὰ τὴν καθολικὴν κρίσιν, ὁ Ἀθηναγόρας λέγει, ὅτι «οὐδὲ τῶν ἀλόγων ἢ φύσις, οὐδὲ τῶν ἀρύχων ἔσται μετὰ τὴν ἀνάστασιν»²⁰. Ὁ Θεόφιλος παρατηρεῖ ὅτι καὶ τὰ ζῶα θὰ ὑπάρχουν στὸν ἀνακαινισμένο κόσμον, διότι «ὀπίσταν πάλιν ὁ ἄνθρωπος ἀναδράμῃ εἰς τὸ κατὰ φύσιν μηκέτι κακοποιῶν, κακεῖνα ἀποκατασταθήσεται εἰς τὴν ἀρχήν ἡμερότητα»²¹. Σ' αὐτὴ τὴν νέα κατάστασιν, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, «δὲν θὰ παύσῃ νὰ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς ἐνώσεως τοῦ λαοῦ τοῦ συνυποτασσόμενος μὲν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον μετ' αὐτοῦ», «τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα Θεῷ, ἀλλὰ καὶ συμβασιλεύων μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας»²². Ἡ κτίσις ἀναμένει «τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἰῶν τοῦ Θεοῦ» καὶ προσδοκᾷ τὴν ἀπελευθέρωσίν της, «εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»²³.

1. Ρωμ. 8, 19-22.

2. Ρωμ. 8,22, Β' Πέτρο. 3,13, Ἦσ. 65,17 πρβλ. Ἀποκαλ. 21,1.

3. Ἰω. Χρυσοστόμου, Εἰς Ψαλμ. ὁμιλ. 14,5 PG 60,530.

4. Ν. Μητροπούλου, Θέματα Ὁρθοδόξου Δογματικῆς Θεολογίας, ΟΕΔΒ, Ἀθήνα 1984, σελ. 406.

5. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατήχησις 15,3 PG 33, 873 Α. Βλ. Νιζ. Μητροπούλου, Ἡ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ δόξα τοῦ ἀνθρώπου, ἐν Ἀθήναις 1972, σελ. 129.

6. Ν. Μητροπούλου, Αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ, Ἀθήνα 1989, σελ. 181.

7. Β' Κορ. 5,17, Ἀποκ. 21,5.

8. Πρβλ. Ἦσ. 42,9 «τὰ ἀπαρχῆς ἰδοὺ ἦμασιν, καὶ καινὰ ἃ ἐγὼ ἀναγγελάω, καὶ πρὸ τοῦ ἀνατελεῖν αἰδηλώθη ὑμῖν».

9. Μάρκ. 13, 24-26 Βλ. καὶ Ματθ. 24, 29-31 καὶ Λουκ. 21, 25-28.

10. Τρεμπέλα Π., Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον, σελ. 251 ἔξ.

11. Χρήστου Βούλγαρη, Ὑπόμνημα εἰς τὴν δευτέραν Καθολικὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, Ἀθήνα 1984², σελ. 218 κ.έ.

12. Ματθ. 24,35.

13. Α' Κορ. 7,31.

14. Ἀποκ. 21, 1-2.

15. Ἦσ. 11, 6-9.

16. Ματθ. 12,29, Ἰωάν. 14,30, 16,11, 12,31, Β' Θεσ. 2,8.

17. Ν. Μητροπούλου, Θέματα..., σελ. 406.

18. Ἰω. Γαλάνη, Ἡ σχέση ἀνθρώπου καὶ κτίσεως κατὰ τὴν Καινὴ Διαθήκη, Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 100.

19. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, PG 74,821B.

20. Ἀθηναγ., Περί ἀναστάσεως 10, ΒΕΠΕΣ 4, 317, 318.

21. Θεόφιλος Β' πρὸς Αὐτόλοκον 17, ΒΕΠΕΣ 5, 33, 34.

22. Π. Ν. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, τ. Γ', ἐκδ. «Ὁ Σωτήρ», Ἀθήνα 1979² σελ. 506-507.

23. Ρωμ. 8,21.

Ὁ βωμὸς «τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ» στὴν Ἀθήνα*

Τοῦ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ, Θεολόγου

Κατὰ τὸν Κλήμη λοιπὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγνώστου θεοῦ οἱ Ἕλληνες λάτρευαν τὸν ἕνα καὶ μοναδικὸ θεό, τὸν δημιουργὸ τοῦ παντός καὶ πρὸς τιμὴν του εἶχαν ἀνεγείρει τὸν βωμὸ αὐτό. «Διὰ τοῦ ἀγνώστου θεοῦ τιμᾶσθαι μὲν κατὰ περίφρασιν πρὸς τῶν Ἑλλήνων τὸν δημιουργὸν θεὸν ἠνίξαστο· κατ' ἐπίγνωσιν δὲ δεῖν δ' Ὑίου παραλαβεῖν τε καὶ μαθεῖν (Κλήμ. Ἀλεξ. Στρωματ. α' κεφ. XIX, 15 ΒΕΠΕΣ τόμ. 7). Ἡ ἄποψη αὐτὴ ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ κείμενο τῶν Πράξεων «Ὅν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλω ὑμῖν».

Ἡ ἐννοια τοῦ ἑνὸς ἀληθινοῦ θεοῦ ἂν καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους εἶχε ἀμαυρωθεῖ, ποτὲ δὲν ἐξέλιπε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες καὶ πολλὰς φορὰς μέσα ἀπὸ τὴν ὁμίχλη τῆς πολυθεΐας διαφαινόταν ἢ ἀκτίνα τῆς μονοθεΐας ἰδίως μέσα ἀπὸ τὴν διδασκαλία τῶν μεγάλων φιλοσόφων καὶ τὴν ποίηση τῶν μεγάλων τραγικῶν οἱ ὅποιοι μέσα ἀπὸ τὶς προλήψεις καὶ τὶς δεισιδαιμονίες τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ διανοήθηκαν, ὕμνησαν καὶ δοξολόγησαν μὲ τὸν τρόπο τους τὸν ἕνα καὶ μοναδικὸ Θεό.

Ἀπὸ τοὺς τραγικοὺς ποιητῆς, παραθέτουμε τὰ λόγια τοῦ Σοφοκλή:

«Εἷς ταῖς ἀληθείαισιν, εἷς ἐστὶ θεός,
»ὸς οὐρανὸν τέτευχε καὶ γαίαν μακρὰν,
»πόντου τε χαροπὸν οἶδμα κἀνέμων βίας
»θηνητοὶ δὲ πολλοὶ καρδία πλανώμενοι,
»ἰδρυσάμεθα πημάτων παραψυχὴν
»θεῶν ἀγάλματ' ἐκ λίθων τε καὶ ξύλων,
»ἢ χρυσοτεύκτων ἢ ἑλεφαντίνων τύπους
»θυσίας τε τούτοις καὶ καλὰς πανηγύρεις
»τεύχοντες, οὕτως εὐσεβεῖν νομίζομεν»

(Παρὰ τῷ Ἰουστίνῳ Παραινειτ. § 18).

Ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους ὁ Κλεάνθης μιλώντας στὸ θεὸ λέγει:

«Σοὶ δὴ πᾶς ὁδε κόσμος, ἐλισσόμενος περὶ
γαίαν,
»Πεῖθεται, ἤκεν ἄγης· καὶ ἐκὼν ὑπὸ σεῖο
κρατεῖται·
»Οὐδέ τι γίννεται ἔργον ἐπὶ χθονὶ σοῦ δίχα,
δαίμον,
»Οὔτε κατ' αἰθέριον θεῖον πόλον, οὔτ' ἐνὶ
πόντῳ»

(Κλήμ. Ἀλεξανδρείας Προτρεπτικὸς
πρὸς Ἑλληνας ΒΕΠΕΣ 7).

Τέλος θὰ παραθέσουμε τὰ λόγια τοῦ Πλουτάρχου ὁ ὁποῖος θεολογώντας κηρύττει:

«Ἄλλ' ἐστὶν ὁ θεός, χρῆ φάναι, καὶ ἐστὶ κατ' οὐδένα χρόνον, ἀλλὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν ἀκίνητον, καὶ ἄχρονον, καὶ ἀνεγκλιτον, καὶ οὐ πρότερον οὐδὲν ἐστὶν οὐδ' ὕστερον, οὐδὲ μέλλον, οὐδὲ παρωχημένον, οὐδὲ πρεσβύτερον, οὐδὲ νεώτερον, ἀλλ' εἷς ὢν, ἐνὶ τῷ νῦν τὸ ἀεὶ πεπλήρωκε, καὶ μόνον ἐστὶ τὸ κατὰ τοῦτον ὄντως ὄν, οὐ γεγονός, οὐδ' ἐσόμενον, οὐδ' ἀρξάμενον, οὐδὲ παυσόμενον. Ὅντως οὖν αὐτὸ δεῖ σεβομένου ἀσπάξασθαι καὶ προσαγορεύειν, ἢ καὶ νῆ Δία, ὡς ἐνιοι τῶν παλαιῶν, εἰ ἕν' οὐ γὰρ πολλὰ τὸ θεῖόν ἐστιν, ὡς ἡμῶν ἕκαστος ἐκ μυρίων διαφορῶν ἐν πάθει γινομένων, ἄθροισμα παντοδαπὸν καὶ πανηγυρικῶς μεμιγμένον· ἀλλ' ἐν εἶναι δεῖ τὸ ὄν, ὥσπερ ὃν τὸ ἐν» (Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς 20).

Τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἰδέα ἑνὸς καὶ μοναδικοῦ θεοῦ βρίσκεται μέσα στοὺς διορατικώτερους ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες φιλοσόφους μᾶς μαρτυροῦν οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Ἰουστίνος (Προτρεπτ. 18. 19), ὁ Τερτυλλιανὸς (Testimonium anim. c. 1), ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς (Στρωματεῖς), ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας (κατὰ Ἰουλιανὸν βιβλ. α'), ὁ ἱερός Ἀύγουστίνος καὶ ἄλλοι.

Γιὰ ποιὸ λόγο ὁμως ἀποκάλεσαν ἀγνώστο τὸν θεὸ ἐκεῖνο τὸν ὅποιο οἱ ποιητῆς καὶ οἱ φιλόσοφοι καθαρὰ ἐκήρυτταν; Σύμφωνα μὲ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς δὲν μπορούσε νὰ ὀνομασθεῖ ὁ θεὸς λόγω τοῦ ὅτι οὔτε τὴ φύση οὔτε τὴν οὐσία γνωρίζουμε τοῦ Θεοῦ.

Ἔτσι ὅπως καὶ νὰ ὀνομάσουμε τὸν Θεὸ δὲν μπορούμε νὰ πλησιάσουμε κἂν στὴν γνώση τῆς οὐσίας του παρὰ μόνον ἐρμηνεῖα νὰ κάνουμε τῶν θείων ἐνεργειῶν του. Ἔτσι ὅπως λέγει ὁ ἱερός Ἰουστίνος: «Οὐδὲν ὄνομα ἐπὶ Θεοῦ κυριολογεῖσθαι δυνατόν» (Λόγος πρὸς Ἑλληνας). Ὁμοίως καὶ ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγει: «Οὐδὲ τὸ Θεὸς ὄνομα οὐσίας ἐστίν· οὐδέ ἐστὶν ὅλης τῆς οὐσίας ἐκείνης ὄνομα εὐρεῖν» (Ἰωαν. Χρυσ. οὐμία Β' εἰς τὴν πρὸς Ἐβρ.).

Ὁ Γρηγόριος Νύσσης στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Ἀβλάβιο σημειώνει τὰ ἑξῆς: «Πᾶν ὄνομα εἴτε παρὰ τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας ἐξεύρηται, εἴτε παρὰ τῶν Γραφῶν παραδέδοται, τῶν τι περὶ τὴν θείαν φύσιν νοουμένων ἐρμηνευτικὰ

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 254 τοῦ ὑπ' ἀρ. 11 τεύχους.

ρως επικίνδυνοι κρατούμενοι, ώστε να αποφεύγεται αυτό το άνευ προηγουμένου θέαμα, στο τέλος του είκοστού αιώνας.

—Αυτά...

Το μήλο κάτω απ' τη μηλιά...

Δεκατριάχρονος μαθητής έκανε εμπόριο και χρήση χασίς στο σχολείο του! Ο μαθητής στο 1ο Γυμνάσιο Ρεθύμνου είχε πάρει χασίς από το σπίτι του, πούλησε λίγο σε δεκαπεντάχρονο συμμαθητή του και έκαναν χρήση μαζί, κατά τη διάρκεια του διαλείματος. Το περιστατικό συγκλόνησε τόσο τους μαθητές του σχολείου όσο και την κοινωνία του Ρεθύμνου.

Τόν δεκατριάχρονο παρακολούθησαν αστυνομικοί με απόλυτη μυστικότητα όταν κάποιος συμμαθητής του ανέφερε ότι δύο μαθητές καπνίζουν χασίς στο διάλειμμα. Οι αστυνομικοί της Ασφάλειας έκαναν έλεγχο στο σπίτι του δεκατριάχρονου και βρήκαν τρία επιστόμια και μια πίπα που χρησιμοποιούσε ο πατέρας του για να καπνίζει το χασίς. Βρήκαν επίσης ένα πακέτο με τσιγαρόχαρτα και εξήντα σπόρους ινδικής κάνναβης. Ίδιαίτερη ανησυχία επικρατεί στην Κρήτη από γονείς που αναρωτιούνται πώς θα προφυλάξουν τα παιδιά τους από την μασίγια των ναρκωτικών.

—Μήπως, έστω και τώρα, πρέπει να ένωπιθοῦμε όλοι άνεξαίρετως την παρήγορη κι έλπιδοφόρα φωνή της Έκκλησίας και σ' αυτό το φοβερό πρόβλημα;

Πού πάμε (πού μάς πάνε);

Περισσότερα από πενήντα χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα τροπικού δάσους αποφιλώνονται κάθε χρόνο. Απομένουν όκτώ εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Από τότε που άρχισε να γίνεται η καταγραφή τους το 1855, οι μέσες θερμοκρασίες στον πλανήτη έχουν αυξηθεί από 0,3 ως 0,6 βαθμούς Κελσίου. Οι επτά θερμότερες χρονιές στα χρονικά έχουν όλες καταγραφεί στη δεκαετία του 1980.

Ο όγκος των άλιεμάτων σε όλο τον κόσμο έχει τετραπλασιαστεί από το 1950. Όλα τα βασικά είδη ψαριών που κυκλοφορούν στο εμπόριο έχουν χαρακτηριστεί σήμερα από τον ΟΗΕ άπειλούμενα είδη...

Άτιτλο

Έπιχειρήσεις καθαριότητας γίνονται κατά

καιρούς πολλές, σε διάφορες ευρωπαϊκές και αμερικανικές χώρες. Άλλά αυτό που συνέβη πρόσφατα στη Ζυρίχη στην περιοχή κοντά σε εγκαταλειμμένο σιδηροδρομικό σταθμό είναι άνευ προηγουμένου. Οι κάτοικοι της περιοχής είχαν επανειλημμένα διαμαρτυρηθεί, επειδή ο χώρος είχε μεταβληθεί σε καταφύγιο των τοξικομανών, με αποτέλεσμα να μην μπορείς να περπατήσεις από τους σωρούς των συρίγγων. Η τοπική Άστυνομία, λοιπόν, αποφάσισε να τους απλλάξει από το καθημερινό μαρτύριό τους: τριακόσιοι αστυνομικοί ανέλαβαν να καθαρίσουν τον τόπο από σύριγγες και τώρα κάνουν βάρδιες, προκειμένου να μην ξαναπλησιάσουν στην περιοχή έμποροι του θανάτου και τοξικομανείς. Ένδιαφέρουσα λεπτομέρεια: εν όψει της έπιχείρησης, που έγινε εγκαίρως γνωστή, οι έμποροι αύξησαν την τιμή της ήρωίνης από 50 έλβετικά φράγκα το γραμμάριο, σε εκατό!...

Βαθμός άριστα!

Το Πατριαρχείο των Έροσολύμων συνεχίζει την παράδοσή του να φροντίζει με έπιμέλεια τη μόρφωση του έλληνοφώνου και άραβοφώνου ποιμνίου του.

Πρόσφατα ο Πατριάρχης κ. Διόδωρος θεμελίωσε στα Ραμάλ το 45ο σχολείο που είναι υπό την αίγίδα του Πατριαρχείου.

Οι έργασίες για το κτίσιμό του γίνονται έντατικά και ύπολογίζεται πώς από 1ης Σεπτεμβρίου θα λειτουργήσουν το Δημοτικό και Γυμνάσιο. Σ' αυτά θα φοιτούν παιδιά όχι μόνο Όρθοδοξων αλλά όποια το έπιθυμούν, άνεαρτήτως έθνικης ταυτότητος ή θρησκευτικής πεποιθήσεως.

Μέρος των δαπανών άνέγερσης των σχολείων άνέλαβε η Έυρωπαϊκή Ένωση. Το Πατριαρχείο Έροσολύμων χορήγησε τα οικόπεδα και έχει αναλάβει την εϋθύνη να διορίσει δασκάλους και καθηγητές, να τους μισθοδοτεί και να παρέχει δωρεάν την παιδεία στους μαθητές.

ΒΙΒΛΙΑ — ΔΩΡΑ ΓΙΑ ΣΑΣ

τά παιδιά σας, τους φίλους σας

Δέν ύπάρχει καλύτερο δώρο, τώρα τίς διακοπές, από ένα βιβλίο. Οι εκδόσεις της Άποστολικής Διακονίας διαθέτουν τό κατάλληλο βιβλίο, που άνταποκρίνεται στις άναζητήσεις κάθε ήλικίας και μορφωτικού έπιπέδου.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Φοίκη στο στόμα

Τὸν Αὐγουστο γονατίζουμε εὐλαβικὰ μπροστὰ στὸ πανιέρο Σκῆνωμα τῆς Θεοτόκου.

Τώρα, τί νὰ γράφει κανεὶς γιὰ τὴν προσωποποίηση τῆς ἐλπίδας τῶν ἀνθρώπων; Ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσει καὶ ποῦ νὰ σταματήσει;

Ἰλιγγιά μπροστὰ στὸ «βάθος τὸ ἀμέτρητον». Ὑποκλίνεται στὴ μοναδικὴ γυναίκα, στὰ χρονικὰ τῆς ἀνθρωπότητας, «ποῦ ἀξιώθηκε νὰ πεῖ τὸν φοβερὸ Θεὸ παιδί μου καὶ ν' ἀκούσει ἀπὸ τὰ χεῖλη Του, τὴ λέξη μάνα. Ἀξιώθηκε νὰ κρατήσει στὴν ἀγκαλιά της Ἐκεῖνον, ποῦ κρατᾶει τὰ σύμπαντα» († Χίου Χρυσόστομος Γαλουῆρης).

Σήμερα δὲν θ' ἀσχοληθῶ — ἄς μοῦ συγχωρηθεῖ ὁ τρόπος ἐκφράσεως — μὲ τὸ σεπτὸ πρόσωπό της. Θ' ἀναφερθῶ σ' ἐκείνους ποῦ, συνήθως ἀσχολοῦνται μαζί της, μόνο γιὰ νὰ τή... βρῶσιν!

Μερικοὶ μάλιστα, καυχῶνται γι' αὐτό. «Κατέβασα κάτι Χριστοπαναγίες, ποῦ τοὺς ἔσβησα» λένε, κομπάζοντας γιὰ τό... κατόρθωμά τους. Ἄλλοι πάλι ἀναγνωρίζουν πὼς αὐτὸ ποῦ κάνουν δὲν εἶναι καὶ τόσο... καλὸ (!), ἀλλὰ δηλώνουν ἀδυναμία νὰ τὸ περιορίσουν, ἐξαιτίας τῆς συνήθειας. Ἄλλοι φροντίζουν νὰ βρῶσιν λέξεις ποῦ νὰ ἔχουν κοινὲς συλλαβὲς μὲ τὰ ἐπίθετά της, ἔτσι ὥστε καὶ τήν... «ἀπόλαυση» τῆς βλαστήμιας νὰ ἔχουν στὸ ἀκέραιο καὶ — ὅπως νομίζουν — ἢ δαμόκλειος σπάθην νὰ μὴν πέφτει στὸ κεφάλι τους. Μιὰ λέξη μὲ πέντε γράμματα, ἀποδίδει πολὺ καλὰ τὸ νόημα ὅλων αὐτῶν τῶν πράξεων: φοίκη...

Ἄν προσέξουμε τὴ βυζαντινὴ ἀπεικόνιση τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, θὰ παρατηρήσουμε κάποιον ἄνδρα ποῦ μόλις ἔχει ἀκρωτηριασθεῖ στὰ χέρια, ἀπὸ παριστάμενο ἄγγελο. Πρόθεση τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, ἦταν νὰ βεβηλώσει τὸ Σκῆνωμα τῆς Θεοτόκου.

Νομίζω δὲν εἶναι δύσκολο, ἀγαπητὲ ἀναγνώστη, νὰ σκεφτοῦμε τὸν ἑαυτὸ μας στὴ θέση του, καθὼς ἐκσφενδονίζουμε τίς ὕβρεις μας στὸ ἱερότερο καὶ ὠραιότερο πρόσωπο τῆς ἀνθρωπίνης Ἱστορίας...

Τεχνητὴ ἀναπνοὴ στὰ... δέντρα!

Τὸν ἦχο τῆς ἀναπνοῆς τῶν... δέντρων κατα-

γράφουν σὲ μαγνητόφωνα ἐπιστήμονες τοῦ Πανεπιστημίου Ντιούκ τῆς Ἀγγλίας γιὰ νὰ μετρήσουν τὴν ποσότητα τῶν φυσικῶν ὑδρογονανθράκων ποῦ ἐκπέμπονται ἀπὸ τὰ φυτὰ στὴν ἀτμόσφαιρα!

Οἱ φυσικοὶ ὑδρογονάνθρακες — ὅταν ἀντιδρῶν μὲ ὀξειδία τοῦ ἀζώτου — δημιουργοῦν τὸ ὄζον, ποῦ τόση βλάβη ἔχει δημιουργήσει στὴν υἰεία τοῦ πλανήτη μας.

Εἶδατε πόσα πράγματα μπορεῖ νὰ ἀποκαλύψει μιὰ... ἀναπνοή;

Καὶ γιὰ νὰ κάνουμε μπλὰκ χιοῦμορ, τί γίνεται μὲ τὴν τεχνητὴ ἀναπνοὴ ποῦ χρειάζονται τὰ δένδρα, ἐξ αἰτίας τῶν πολλαπλῶν μολύνσεων ποῦ μὲ περισσὴ φροντίδα τοὺς ἐξασφαλίζουμε;

Σκί-ζουν!

Κινητὸ σπίτι πάνω σέ... σκί χιτίζουν οἱ Βρετανοὶ στὴν Ἀνταρκτική!!! Τὸ σπίτι εἶναι διώροφο καὶ χιτίζεται στὴν πιὸ ἀπομακρυσμένη βάση τῆς βρετανικῆς ἀποστολῆς στὴν Ἀνταρκτική, στὸ Μπράντ Ἄις Σέλφ. Στὸ σπίτι θὰ μείνουν Ἄγγλοι ἐπιστήμονες ποῦ ἐργάζονται στὴν παγωμένη αὐτὴ περιοχὴ. Εἰδικὲς μπουλντόξες θὰ τὸ καθαρίζουν ἀπὸ τὸν πάγο καὶ τὸ χιόνι μιὰ φορὰ τὸ χρόνο.

Ἄλυσίδες σφαλμάτων στὴν ἄσφαλτο!

Γιὰ πρώτη φορὰ ἔπειτα ἀπὸ δεκαετίες, ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες κρατούμενοι μὲ ἀλυσίδες στὰ χέρια καὶ τὰ πόδια. Συνέβη στὴν πολιτεία τῆς Ἀλαμπάμα, ὅπου οἱ φυλακισμένοι χρησιμοποιοῦνται γιὰ νὰ καθαρίζουν τοὺς δρόμους καὶ ὁ κυβερνήτης, σὲ συνεργασία μὲ τὸ διευθυντὴ τῶν φυλακῶν, ἀποφάσισε πὼς μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνοι γιὰ νὰ βγοῦν στοὺς δρόμους ἐλεύθεροι. Παραγγέλθηκαν, λοιπόν, τριακόσιες ἀλυσίδες μὲ χειροπέδες καὶ οἱ κρατούμενοι βγήκαν ἐν παρατάξει, ὅπως τὸν καιρὸ ποῦ μεταφέρονταν οἱ μαῦροι στὰ σκλαβοπάζαρα. Ἡ Διεθνὴς Ἀμνηστία ἀντέδρασε ἀμέσως, ζητώντας τὴν κατάργηση αὐτοῦ τοῦ ἀπάνθρωπου ἀναχρονισμοῦ καὶ πολλὲς ὀργανώσεις ζήτησαν νὰ ἀποκλειόνται ἀπὸ τὴν ἐργασία στοὺς δρόμους οἱ ἰδιαιτέ-

γεφυται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς»²⁶⁴.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ ἅγιος πατὴρ ἀναφέρει ὅτι θὰ διερευνηθῆ ἐπισταμένως τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ τάφου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ προσπάθεια αὕτη τοῦ ἁγίου πατρὸς προσλαμβάνει ἰδιάζουσαν βαρῦτητα δεδομένου ὅτι: α) ὁ ἅγιος Κύριλλος ἀπηυθύνετο πρὸς χριστιανούς ἐξ Ἱεροσολύμων, οἱ ὅποιοι ἔζων εἰς τοὺς τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχε δράσει ὁ Θεάνθρωπος καὶ β) μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου στρατηγῶν καὶ μετέπειτα αὐτοκράτορος Τίτου, ὡς ἐξιστορεῖ αὐτὴν ὁ Ἰουδαῖος ἱστορικὸς Ἰώσηπος, «ὁ τάφος τοῦ Κυρίου ἐκαλύφθη ἔνεκα τῶν φοβερῶν καταστροφῶν τῆς Ἱερουσαλήμ»²⁶⁵, ἀφ' ἑτέρου δὲ «φθονοῦντες οἱ ἔθνηκοὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, προσεπάθησαν παντὶ σθένει νὰ ἐξαφανίσουν τὸν τόπον τῆς σταυρώσεως καὶ τὸν τόπον τῆς Ἀναστάσεως. Διὰ τοῦτο ἐπιχωμάτωσαν τὸν τόπον καὶ πλακόστρωσαν τὴν ἐπιφάνειαν. Καὶ ἀφοῦ ἰδρυσαν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης ἐπὶ τοῦ τάφου, ἐτοποθέτησαν καὶ τὸ ἄγαλμα αὐτῆς, ὥστε ὅταν προσεκύουν τοὺς Ἁγίους Τόπους νὰ προσκυνοῦν τὴν Ἀφροδίτην»²⁶⁶.

Ὁ ἅγιος Κύριλλος θέτει τὸ ἐρώτημα, ἐὰν ὁ τάφος τοῦ Ἰησοῦ ἦτο χειροποίητος, ἐὰν ἐξεῖχε τῆς γῆς ὡς οἱ βασιλικοὶ τάφοι καὶ ἐὰν ἀπετελεῖτο τὸ μνημα ἐκ λίθων κτιστῶν. Ἐρωτᾷ ὡσαύτως ὁ ἅγιος τί ἐτέθη ἐπάνω εἰς αὐτόν. Ἡ ἀπάντησις εἰς πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐρωτήματα ζητεῖται νὰ δοθῇ διὰ τῶν προφητῶν. Ὁ ἅγιος εἰδικώτερον ἀναζητεῖ διὰ τῶν προφητειῶν τὴν ἀκριβῆ τοποθεσίαν τοῦ τάφου, ποῦ εὑρίσκεται οὗτος καὶ ποῦ πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ. Κατὰ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν ἰσχύει τό: «ἐμβλέψατε εἰς τὴν στερεὰν πέτραν, ἣν ἐλατομήσατε»²⁶⁷. Κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν, Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀρμαθαίας «καθελὼν αὐτὸ ἐνετύλιξε σινδόνι καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μνήματι λαξευτῶ, οὗ οὐκ ἦν οὐδεὶς σὺδέπω κείμενος»²⁶⁸, κατὰ δὲ τὸν Εὐαγγελιστὴν Μάρκον «καὶ ἀγοράσας σινδόνα καὶ καθελὼν αὐτὸν ἐνεῖλησε τῇ σινδόνι καὶ κατέθηκεν αὐτὸν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας»²⁶⁹. Ὁ ἅγιος ἐρωτᾷ ποίας φύσεως εἶναι ἡ θύρα τοῦ μνηματος. Εἶναι γεγραμμένον εἰς τοὺς Θρηνοὺς τοῦ Ἱερεμίου ὅτι «ἐθανάτωσαν ἐν λάκκῳ ζωὴν μου καὶ ἐπέθηκαν λίθον ἐπ' ἐμοί»²⁷⁰. Ὁ Κύριος ἐξαγακτήθη ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου καὶ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ὡς «λίθος πολυτελής ἐκλεκτὸς ἀκρογωνιαίος, ἔντιμος»²⁷¹ καὶ δι' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα ἐτοποθετήθη τὸ νεκρὸν αὐτοῦ σῶμα εἰς τὰ ἐνδότερα ἐνὸς φυσικοῦ λίθου, κατέστη δὲ τοιουτοτρόπως «λίθος προσκόμματος»²⁷² εἰς τοὺς

Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι θὰ ἠπίστουν, ἀλλὰ καὶ λίθος σωτηρίας δι' ὅσους θὰ ἐπίστευον εἰς Αὐτόν. Ἐφυτεύθη ἐντὸς τῆς γῆς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, δηλαδὴ τὸ μὴ ὑποκείμενον εἰς φθορὰν ἔνεκα τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως μετὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου νεκρὸν Σῶμα τοῦ Κυρίου, οὕτως ὥστε ἡ γῆ, ἡ ὁποία ἐδέχθη τὴν κατάραν μετὰ τὴν διάπραξιν τοῦ Προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, νὰ ἀπολαύσῃ τῆς εὐλογίας τοῦ ἐντὸς αὐτῆς ἀφθάρτου Σώματος τοῦ Χριστοῦ²⁷³ καὶ διὰ τῆς Ἀναστάσεως νὰ δυνηθοῦν οἱ νεκροὶ νὰ ἀποκτήσουν ἀθανασίαν.

254. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 3, Λουκ. 23, 44.

255. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 3, Πρβλ. Ματθ. 4, 2 (Ματθ. 3, 20).

256. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 3-4, Ματθ. 27, 51.

257. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 4, Πρβλ. Α' Κορ. 10, 4.

258. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 4-5, Ματθ. 27, 52.

259. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 5, Πρβλ. Ψαλμ. 87, 5.

260. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 5-6, Ζαχ. 9, 11.

261. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 7-8, Ἦσ. 53, 4.

262. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 8, Ἦσ. 53, 5.

263. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 9-11, Ἦσ. 53, 8-9.

264. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 12-14, Α' Κορ. 3-4.

265. Εὐαγγέλου Κ. Μαντζουνέα, Στὸ Γιάνη Κορδάτο ὀφειλομένη ἀπάντησις, Ἀθήνα 1983, σελ. 102.

266. Τοῦ αὐτοῦ, ἔ. ἀ., σελ. 166.

267. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 19-20, Ἦσ. 51, 1.

268. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 21, Λουκ. 23, 53.

269. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 21, Μάρκ. 15, 46.

270. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 23, Θρ. 3, 53.

271. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 23-24, Πρβλ. Ἦσ. 28, 16, Πρβλ. Α' Πέτρ. 2, 6.

272. ΒΕΠΕΣ τ. 39 σελ. 168, 25, Πρβλ. Ἦσ. 8, 14, Α' Πέτρ. 2, 7.

273. Πρβλ. καὶ «Ὁλβιος τάφος! ἐν ἑαυτῷ γὰρ δεξάμενος ὡς ὑπνοῦντα τὸν Δημιουργόν, ζωῆς θυσιαρὸς θεῖος ἀναδέδεικται, εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελωδούντων Ἀντρωπῶν, ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ» (τροπᾶριον τῆς Ζ' Ὁδῆς, τοῦ Κανόνος τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ἐν «Ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάδι» μετὰ ἐρμηνείας τῶν Ὑμνων ὑπὸ Ἐπιφανίου Ἰ. Θεοδοροπούλου, Ἀρχιμανδρίτου, Ἐκδόσεις «Πάτριος», Ἐν Ἀθήναις 1968, σελ. 450).

Εὐαγγέλου Γ. Καρακοβούνη

ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ

Τί λέει ἡ Ψυχολογία - Ἡ θέση τῆς Ἐκκλησίας.

Σειρὰ «Θεωρία καὶ πράξις», ἀριθ. 12. Ἀθήνα 1994, σχῆμα 11X17 ἑκατ., σσ. 88.

Σὲ μὴ ἐποχὴ νεοειδωλολατρίας, προλήψεων, δεισιδαιμονιῶν, μάγων, ἀστρολόγων καὶ ὄνειροκριτῶν, τὸ νέο αὐτὸ βιβλίον τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, γραμμένο μὲ γνώση, σαφήνεια καὶ εὐρύτητα πνεύματος, διαφωτίζει κάθε ἐνδιαφερόμενο ποῦ ἐπιθυμῆ νὰ πληροφορηθῆ ἔγκυρα γὰρ τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης τῆς Ψυχολογίας καὶ τῆς θέσεως τῆς Ἐκκλησίας στὸ θέμα τῶν ὀνειρῶν.

Η ΙΓ' ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Τοῦ κ. Νικ. Κ. Δρατσέλλα, θεολόγου

ΙΗ. Ὁ λόγος τοῦ ἁγίου Κυρίλλου γίνεται περισσότερο λυρικός. Οὗτος τονίζει ἐντονότερον τὸ γεγονός τοῦ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ. Ἀναφέρεται εἰς πλείιστα ὅσα χωρία τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Κατ' ἀρχὰς ἀναφέρεται εἰς τὸ πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ ἐπισυμβάν σκότος κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους «ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης, τοῦ ἡλίου ἐκλείποντος»²⁵⁴, διὰ τὸ εἶπαι ὅτι ταῦτα ἐγένοντο «διὰ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἡλίου»²⁵⁵. Ὁσαύτως ἀναφέρεται εἰς τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον, κατὰ τὸν ὁποῖον «πέτραι ἐσχίσθησαν»²⁵⁶, διὰ τὸ ὑποστηρίξει ὅτι ἐσχίσθησαν «διὰ τὴν νοητὴν πέτραν»²⁵⁷. Ἀναφέρεται εἰς τὸ ἱστορικὸν συμβάν, κατὰ τὸ ὁποῖον «καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεώχθησαν καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη»²⁵⁸, τοῦτο δὲ διὰ τὸν «ἐν νεκροῖς ἐλευθερον»²⁵⁹. Ὁ ἅγιος ἐνθυμεῖται τὸ χωρίον τοῦ προφή-

του Ζαχαρίου, κατὰ τὸ ὁποῖον «καὶ σὺ ἐν αἵματι διαθήκης σου ἐξαπέστειλας δεσμίους σου ἐκ λάκκου οὐκ ἔχοντος ὕδωρ»²⁶⁰, διὰ τὸ προτρέψει τοὺς ἀκροατὰς κατηχουμένους αὐτοῦ νὰ μὴ ἐντρέπωνται καὶ ἐπαισχύνωνται οὗτοι διὰ τὸν Ἐσταυρωμένον, ἀλλὰ νὰ ὁμολογοῦν μὲ θάρρος ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ λέγοντες: «οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνάται»²⁶¹, ὡς ἐπίσης καὶ ὅτι «τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν»²⁶². Κατὰ συνέπειαν, τονίζει ὁ ἅγιος Κύριλλος, δὲν πρέπει νὰ δεικνύωμεν ἀγνωμοσύνην εἰς Ἐκεῖνον, ὁ Ὅποιος εὐηργέτησεν ἡμᾶς μὲ τὸ νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Εἶναι γεγραμμένον εἰς τὸν προφήτην Ἰησαΐαν ὅτι «ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον. καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ»²⁶³. Ἐνεκα τούτου ἔγραψεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφάς, καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἐγή-

εῖναι λέγομεν. Οὐκ αὐτῆς δὲ τῆς φύσεως περιέχει τὴν σημασίαν».

Στοὺς Ἑβραίους εἶναι γνωστὸ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ (Ἰεχωβά) ἐθεωρεῖτο ἄρρητο καὶ ἀνεκφώνητο, καὶ σὲ τόση εὐλάβεια καὶ τιμῇ τὸ εἶχαν οἱ Ἰουδαῖοι ὥστε πουθενὰ ἄλλου παρὰ μόνον στὸ Ναὸ τολμοῦσαν νὰ τὸ προφέρουν.

«Ὁ, λέγει ὁ Φίλων, μόνοις τοῖς ὦτα καὶ γλῶπταν σοφία κεκαθαυμένοις θέμις ἀκούειν καὶ λέγειν ἐν ἁγίοις, ἄλλω δ' οὐδενὶ τὸ παράπαν οὐδαμοῦ» (Φίλων περὶ βίου Μωϋσέως βιβλ. γ'). Τὸ αὐτὸ βεβαιῶνουν τόσον ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρείας· «Ἄτὰρ καὶ τὸ τετραγράμματον ὄνομα τὸ μυστικόν, ὃ περιέκειντο οἷς μόνοις τὸ ἄδυτον βάσιμον ἦν» (Στρωματεῖς, Ε' ΒΕΠΕΣ 7), ὅσον καὶ ὁ Θεοδώρητος Κύρου· «Τοῦτο δὲ παρ' Ἑβραίοις ἄφραστον ὀνομάζεται· ἀπειρήται γὰρ αὐτοῖς τοῦτο διὰ τῆς γλώττης προφέρειν» (Θεόδωρ. ιε' ἐρώτησις εἰς τὴν Ἐξοδον).

Ἔτσι καὶ οἱ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι ὡς ἄρρητο καὶ ἀγνωστο ἐλάμβαναν τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ.

«Τὸν μὲν οὖν ποιητὴν, λέγει ὁ Πλάτων, καὶ

πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὐρεῖν τε ἔργον, καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν» (Πλάτωνος, Τίμαιος).

Ὁμοίως πράττει καὶ ὁ Πλωτίνος· «Διὸ καὶ ἄρρητον τῇ ἀληθείᾳ· ὅτι γὰρ ἂν εἴπῃς τί ἐρεῖς; ἀλλὰ τὸ ἐπέκεινα πάντως, καὶ ἐπέκεινα τοῦ σεμνοτάτου νοῦ, ἐν τοῖς πάσιν μόνον ἀληθές, οὐκ ὄνομα ὄν αὐτοῦ ἄλλο τι, οὔτε τι τῶν πάντων, οὔτε ὄνομα αὐτοῦ» (Πλωτ. Ἐννεάδες ε' βιβλ. γ').

Ἀπὸ αὐτὰ γίνεται λοιπὸν φανερὸ ὅτι ὁ ἀγνωστος θεὸς στὴν Ἀθήνα εἶναι ὁ θεὸς τὸν ὁποῖο ὡς ἄρρητο, ἀνεκφώνητο καὶ ἀκατονόμαστο τιμοῦσαν οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ σπουδαιότεροι φιλόσοφοι τῶν ἐθνικῶν, ὁ θεὸς ποῦ καὶ ὁ ἀπλὸς λαὸς μὲ τὴν λίγη γνώση του τιμοῦσε, ὁ ὁποῖος ἐξ αἰτίας τῆς ἀρρητότητος ἐκαλεῖτο ἀγνωστος, μέχρις ὅτου τὸ θεοσωτήριον κήρυγμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου τὸν ἔκανε γνωστὸ: «Ὅν οὖν ἀγνωσοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν».

(Τέλος)